

ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПРИВАТНИЙ ЗАКЛАД
«ДНІПРОВСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ

Кафедра туристичного та готельно-ресторанного бізнесу

На правах рукопису

ФЕЩУК АНАСТАСІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА

ЛІКУВАННЯ ТА ОЗДОРОВЛЕННЯ ДІТЕЙ У ВОЛОНТЕРСЬКИХ
ТАБОРАХ

Спеціальність 241 Готельно-ресторанна справа
(код) (назва спеціальності)

Освітня програма Готельно-ресторанна справа
(назва)

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра

Науковий керівник:
Сазонець Ігор Леонідович
доктор економічних наук, професор

РЕКОМЕНДОВАНО ДО ЗАХИСТУ

Протокол засідання кафедри

№ 8 від 02.06.2023р

Т.в.о. завідувача кафедри

Дмитро ЛІСНИЙ

(підпис)

(Ім'я, ПРІЗВИЩЕ)

Нормоконтроль

Наталія СЕРГІЄНКО

(підпис)

(Ім'я, ПРІЗВИЩЕ)

Дніпро, 2025

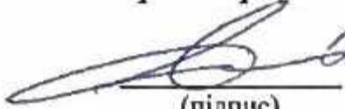
**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПРИВАТНИЙ ЗАКЛАД
«ДНІПРОВСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ**

Кафедра Туристичного та готельно-ресторанного бізнесу
Освітній ступінь бакалавр
Спеціальність 241 Готельно-ресторанна справа
Освітня програма Готельно-ресторанна справа

ЗАТВЕРДЖУЮ

Т.в.о. завідувача кафедри
туристичного та готельно-
ресторанного бізнесу

(назва кафедри)


Дмитро ЛІСНИЙ

(підпис)

10. Березня .2025

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

ФЕЩУК АНАСТАСІЇ ОЛЕКСАНДРІВНИ

(прізвище, ім'я, по батькові здобувача вищої освіти)

1. Тема роботи Лікування та оздоровлення дітей
у волонтерських таборах
2. Науковий керівник Ігор Леонідович Сазонець,
доктор економічних наук, професор
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)
3. Строк подання роботи на кафедру 26.05.2025
4. Мета кваліфікаційної роботи: Дослідження стану
системи оздоровлення дітей та ролі волонтерських організацій і
волонтерських ініціатив у створенні таборів для забезпечення прав дітей
на оздоровлення та лікування
5. Завдання випускної кваліфікаційної роботи:
 - дослідити теоретичні засади організації дитячого оздоровлення та
відпочинку;
 - провести аналіз ретроспективи розвитку та становлення системи
оздоровлення і відпочинку дітей;
 - розглянути чинне нормативно-правове забезпечення дитячого
оздоровлення та відпочинку;
 - розкрити зміст порядку дитячого оздоровлення та відпочинку,
зокрема організації харчування та проживання;
 - дати загальну характеристику сучасного стану волонтерства як

соціального інституту та спільноти;

– проаналізувати існуючі державні програми оздоровлення дітей та відпочинку та волонтерські ініціативи і цьому напрямку;

– оцінити напрями та результати діяльності щодо роботи з дітьми молодіжної організації «Пласт-Національна скаутська організація України»;

– висвітлити позитивні практики, вимоги та умови організації оздоровлення дітей у літніх таборах досліджуваної організації;

– оцінити практики організації харчування в літніх таборах досліджуваної молодіжної організації.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН ВИКОНАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вступ	14.04.2025	виконано
2.	I Розділ	21.04.2025	виконано
3.	II Розділ	29.04.2025	виконано
4.	III Розділ	06.05.25	виконано
5.	Робота в цілому	15.05.25	виконано
6.	Передзахист кваліфікаційної роботи	26.05.2025	виконано

Науковий керівник

Здобувач вищої освіти

Дата видавання завдання ____ . ____ .20 ____


(підпис)

Ігор САЗОНЕЦЬ

Анастасія ФЕЦУК

(підпис)

АНОТАЦІЯ

Фещук А. О. Лікування та оздоровлення дітей у волонтерських таборах / Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «бакалавр» за спеціальністю 241 Готельно-ресторанна справа (освітньо-професійна програма «Готельно-ресторанна справа»). ВНПЗ ДГУ, Дніпро, 2025.

Історія оздоровлення та відновлення дітей в таборах сягає початка ХХ століття. Понад сторічна історія таборів свідчить, що саме така форма оздоровлення сприяє відновленню сил, поліпшенню стану здоров'я, а також профілактики переважної більшості захворювань, до яких призводить малорухливий спосіб життя та психотравмуючі наслідки війни.

Актуальність систематизації знань про регулювання системи оздоровлення, а також поширення найбільш позитивних практик участі громадських та волонтерських організацій у наданні послуг з оздоровлення та відпочинку дітей в сучасних умовах стає дедалі гострою, бо саме це виступає головною вимогою формування взаємоузгодженої політики держави щодо забезпечення прав дитини на оздоровлення та відпочинок, зниження руйнівного впливу наслідків війни на фізичне та ментальне здоров'я дітей та молоді.

В розділі 1 кваліфікаційної роботи проаналізовано теоретичні засади організації дитячого оздоровлення та відпочинку. Проведений аналіз ретроспективи розвитку та становлення системи оздоровлення і відпочинку дітей. Розглянуто чинне нормативно-правове забезпечення дитячого оздоровлення та відпочинку, вимоги до організації харчування та облаштування таборів відпочинку. Розкритий зміст порядку дитячого оздоровлення та відпочинку, зокрема організації харчування та проживання.

Розділ 2 присвячений аналізу передумов організації волонтерської діяльності з дітьми та для дітей. Дана загальна характеристика суспільного явища «волонтерство» як соціального інституту та спільноти. Розглянуті та

проаналізовані державні програми оздоровлення дітей, статистичні дані оздоровлення дітей, переваги та недоліки. Розкриті особливості волонтерських ініціатив в напрямку оздоровлення та відпочинку дітей. Проведено оцінку діяльності молодіжної організації «Пласт-Національна скаутська організація України», дана організаційно-економічна характеристика, проаналізовані економічні та фінансові показники діяльності за період 2022-2024 роки.

В розділі 3 досліджений досвід оздоровлення дітей у літніх таборах в умовах воєнного стану. Висвітлені позитивні практики, вимоги та умови організації літніх таборів та надання послуг з оздоровлення з акцентом на їх облаштування та харчування дітей.

Практична значимість одержаних результатів полягає у комплексному дослідженні чинної нормативної бази щодо забезпечення прав дітей на відпочинок та оздоровлення, порівняльному аналізі державних програм та волонтерських ініціатив оздоровлення дітей, висвітлення позитивних практик організації відпочинку та оздоровлення дітей.

Ключові слова: ВІДНОВЛЕННЯ, ВОЛОНТЕРСТВО, ЗДОРОВИЙ СПОСІБ ЖИТТЯ, ЛІТНІ ТАБОРИ, НАМЕТОВЕ МІСТЕЧКО, ОЗДОРОВЛЕННЯ, ПРОФІЛАКТИКА ЗАХВОРЮВАНЬ, РАЦІОНАЛЬНЕ ХАРЧУВАННЯ.

ABSTRACT

Feshchuk A.O. Treatment and rehabilitation of children in volunteer camps / Qualification work for obtaining an educational degree "bachelor" in a specialty 241 Hotel and restaurant business (educational and professional program " Hotel and restaurant business "). VNPZ DHU, Dnipro, 2025.

The history of the rehabilitation and recovery of children in camps dates back to the beginning of the 20th century. The more than a century-old history of the camps shows that this form of recovery contributes to the restoration of strength, improvement of health, and prevention of the vast majority of diseases caused by a sedentary lifestyle and the psychologically traumatic consequences of war.

The relevance of systematizing knowledge about regulating the health system, disseminating the most positive practices of participation of public and volunteer organizations in the provision of health and recreation services for children in modern conditions is becoming increasingly acute. This is the main requirement for the formation of a mutually agreed state policy to ensure the rights of the child to health and recreation, and to reduce the destructive impact of the consequences of war on the physical and mental health of children and youth.

Chapter 1 of the qualification work analyzes the theoretical principles of organizing children's recreation and recreation. A retrospective analysis of the development and formation of the children's health and recreation system was conducted. The current regulatory and legal support for children's recreation and recreation, requirements for the organization of meals and the arrangement of recreation camps are considered. The content of the procedure for children's recreation and recreation, including the organization of meals and accommodation, is disclosed.

Chapter 2 is devoted to the analysis of the prerequisites for organizing volunteer activities with and for children. This is a general description of the social phenomenon of "volunteering" as a social institution and community. State

programs for the improvement of children's health, statistical data on the improvement of children, advantages and disadvantages are reviewed and analyzed. The features of volunteer initiatives aimed at improving the health and recreation of children are revealed. An assessment of the activities of the youth organization "Plast-National Scout Organization of Ukraine" was carried out, organizational and economic characteristics were given, and economic and financial indicators of activity for the period 2022-2024 were analyzed.

Chapter 3 analyzes the experience of improving the health of children in summer camps under martial law. Highlighted are positive practices, requirements and conditions for organizing summer camps and providing health services with an emphasis on camp facilities and nutrition.

The practical significance of the results obtained lies in a comprehensive study of the current regulatory framework for ensuring children's rights to recreation and health improvement, a comparative analysis of state programs and volunteer initiatives for children's health improvement, and highlighting positive practices in organizing children's recreation and health improvement.

Keywords: RECOVERY, VOLUNTEERING, HEALTHY LIFESTYLE, SUMMER CAMPS, TENT CAMP, HEALTHCARE, DISEASE PREVENTION, RATIONAL NUTRITION.

ЗМІСТ

ВСТУП	9
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ДИТЯЧОГО ОЗДОРОВЛЕННЯ ТА ВІДПОЧИНКУ	14
1.1.Розвиток і становлення системи оздоровлення та відпочинку дітей	14
1.2.Нормативно-правове забезпечення дитячого оздоровлення та відпочинку.....	21
1.3.Порядок дитячого оздоровлення та відпочинку: харчування та проживання	28
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З ДІТЬМИ ТА ДЛЯ ДІТЕЙ.....	43
2.1. Волонтерство як соціальний інститут та спільнота	43
2.2.Оздоровлення та лікування дітей: державні програми та волонтерські ініціативи.....	48
2.3.Організаційно-економічна характеристика молодіжної організації «Пласт – Національна скаутська організація України» та напрями її діяльності	56
РОЗДІЛ 3. ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ ОЗДОРОВЛЕННЯ ДІТЕЙ У ЛІТНІХ ТАБОРАХ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	67
3.1. Позитивні практики, вимоги та умови організації оздоровлення дітей у літніх таборах Пласт-НСОУ.....	67
3.2. Позитивні практики організації харчування в літніх таборах Пласт- НСОУ.....	75
ВИСНОВКИ.....	95
ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАНЬ.....	105
ДОДАТКИ	112

ВСТУП

Актуальність теми. Ознакою зрілості громадянського суспільства та досконалої соціальної політики держави щодо підростаючого покоління є систематизований та взаємоузгоджений (між державою та ініціативами суспільства) підхід до організації оздоровлення та відпочинку дітей. Відсутність фізичної активності сучасних дітей викликає занепокоєння фахівців у сфері охорони здоров'я, оскільки вона є важливою складовою їх розвитку, здоров'я та благополуччя. Всесвітня організація охорони здоров'я рекомендує дітям 5-17 років накопичувати в середньому 60 хвилин щоденної помірної та інтенсивної фізичної активності для досягнення переваг у фізичному, психічному та когнітивному здоров'ї, включаючи покращення якості життя; однак більшість дітей не виконують ці рекомендації. Пандемія COVID-19 ще більше посилила високий рівень малорухливого способу життя, оскільки дослідження свідчать про значне зниження фізичної активності дітей під час перебування вдома, рівень активності залишається низьким і після відновлення рекреаційних закладів.

В українських реаліях ситуація суттєво погіршується внаслідок військової агресії та великої кількості українських родин, які опинилися у край важких життєвих обставинах: вимушене переселення в інші регіони, подалі від військових дій, втрата домівок та рідних, постійні тривоги, що істотно погіршує стан психічного та фізичного здоров'я дітей та їхніх батьків.

Поширеним способом усунення негативних наслідків малорухливого способу життя, руйнівного впливу на здоров'я дітей військових дій, сприяння їх відновленню та позитивному розвитку є дієва система оздоровлення та відпочинку дітей в таборах. Адже, гра, руханки та відпочинок є природною частиною дитинства та життєво важливі для нормального розвитку. Діти здатні вчитися, опановувати досвід, виражати себе, справлятися з тривогою, створювати, досягати та розвивати навички через активності, гру та розважальну діяльність.

Історія оздоровлення та відновлення дітей в таборах сягає початка ХХ століття, коли активна індустріалізація призвела до урбанізації і діти втратили можливість перебувати на свіжому повітрі, допомагати дорослим доглядати за худобою та вирощувати сільськогосподарську продукцію. І, як наслідок, погіршення здоров'я. Понад сторічна історія таборів свідчить, що саме така форма оздоровлення сприяє відновленню сил, поліпшенню стану здоров'я, а також профілактиці переважної більшості захворювань, до яких призводить малорухливий спосіб життя та психотравмуючі наслідки війни.

Актуальність систематизації знань про регулювання системи оздоровлення, а також поширення найбільш позитивних практик участі громадських та волонтерських організацій в наданні послуг з оздоровлення та відпочинку дітей в сучасних умовах стає дедалі гострою, бо саме це виступає головною вимогою формування взаємоузгодженої політики держави щодо забезпечення прав дитини на оздоровлення та відпочинок, зниження руйнівного впливу наслідків війни на фізичне та ментальне здоров'я дітей та молоді.

Аналіз останніх публікацій. До початку військової агресії питанням літнього відпочинку та наметового таборування, як форми молодіжної роботи і альтернативної форми організації оздоровлення дітей, приділялося багато уваги, як з боку науковців, так і фахівців з туризму, профілактики здоров'я, прихильників здорового способу життя та раціонального харчування. Багато часу було приділено розробленню нормативних документів. Громадські об'єднання та волонтерські організації спілкувалися з представниками дозвільних структур, поширювали досвід організаційного оформлення наметового табору, як закладу оздоровлення та відпочинку.

У своїх дослідженнях Горбенко М.В., Бартків О.С. та колектив авторів робили акцент на питаннях облаштування таборів та організації технологічних процесів (харчування, медичні послуги, дозвілля). Кашуба Я.М. у своїх працях піднімав питання щодо внесення змін в існуючу нормативну базу оздоровлення дітей для забезпечення якості послуг та відпочинку.

Дедалі частіше дане питання представниками наукової спільноти обговорюється на науково-практичних заходах. Представники молодіжних організації (В. Волков, В. Жуляєв, О. Мальченко, І. Пеша) розробляють власні методичні рекомендації щодо облаштування таборів, етапів підготовки, організації та юридичного супроводу послуг оздоровлення дітей. Організації життєдіяльності в літньому оздоровчому таборі присвячені роботи Н.А. Басюк, Т.С. Гужанова, О.В. Ілліна, Н.Ю. Рудницької та ін. Теоретичні та практичні аспекти проектування діяльності дитячого закладу оздоровлення та відпочинку у своїх наукових розвідках досліджували М.О. Наказний, О.Г. Платонова та ін. Л.М. Завацька, Л.В. Рень, В.В. Рябуха досліджували основні правила та стратегії безпечної поведінки під час відпочинку та оздоровлення.

Поряд з цим залишаються недостатньо висвітленими питання щодо участі волонтерських організацій в забезпеченні прав дітей на відпочинок та оздоровлення, вивчення їхнього досвіду організації літнього відпочинку та оздоровлення дітей, особливо в сучасних, вкрай несприятливих умовах, коли увага держави прикута до підтримання обороноздатності країни та її збройних сил.

Мета і завдання дослідження. Мета кваліфікаційної роботи полягає у дослідженні стану системи оздоровлення дітей та ролі волонтерських організацій та волонтерських ініціатив у створенні таборів для забезпечення прав дітей на оздоровлення та лікування.

Для досягнення мети кваліфікаційної роботи, автором необхідно вирішити наступні завдання:

- дослідити теоретичні засади організації дитячого оздоровлення та відпочинку шляхом:
- проаналізувати ретроспективи розвитку та становлення системи оздоровлення і відпочинку дітей;
- розглянути чинне нормативно-правове забезпечення дитячого оздоровлення та відпочинку;

- розкрити зміст порядку дитячого оздоровлення та відпочинку, зокрема організації харчування та проживання;
- дати загальну характеристику сучасного стану волонтерства як соціального інституту та спільноти;
- проаналізувати існуючі державні програми оздоровлення дітей та відпочинку та волонтерські ініціативи і цьому напрямку;
- оцінити напрями та результати діяльності щодо роботи з дітьми молодіжної організації «Пласт-Національна скаутська організація України»;
- висвітлити позитивні практики, вимоги та умови організації оздоровлення дітей у літніх таборах досліджуваної організації;
- оцінити практики організації харчування в літніх таборах досліджуваної молодіжної організації.

Об'єктом дослідження кваліфікаційної роботи є система забезпечення прав дитини на відпочинок, оздоровлення та лікування.

Предмет дослідження є передумови та особливості організації послуг з оздоровлення та відпочинку дітей волонтерськими організаціями.

Інформаційна база дослідження складається з законодавчих актів, нормативних документів Міністерства охорони здоров'я та Міністерства соціальної політики; аналітичної інформації Міністерства соціальної політики України; звітності, аналітичної документації та даних досліджуваної молодіжної організації; статистичної звітності Державної служби статистики України; аналітичних звітів міжнародних організацій тощо. Також в якості джерел дослідження виступили праці вітчизняних та зарубіжних дослідників в галузі популяризації здорового способу життя, організації відпочинку та оздоровлення дітей.

Методи дослідження. Для досягнення визначеної мети застосовувався комплекс загальнонаукових та спеціальних методів: індукції та дедукції, термінологічного аналізу, метод систематизації та порівняння, абстрактно-логічний метод, аналогії та порівняння, системний підхід, методи аналізу і синтезу – для удосконалення змістовного визначення понятійного апарату,

статистичні методи, метод порівняння та логічного узагальнення, оцінювання та аналізу тенденцій результативності діяльності досліджуваної організації, графічний метод – для наочної візуалізації даних результатів досліджень.

Практична значимість одержаних результатів полягає у комплексному дослідженні чинної нормативної бази щодо забезпечення прав дітей на відпочинок та оздоровлення, порівняльному аналізі державних програм та волонтерських ініціатив оздоровлення дітей, висвітлення позитивних практик організації відпочинку та оздоровлення дітей.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, восьми підрозділів, висновків, переліку посилань, який налічує 55 джерел, та 2 додатків. Обсяг основної частини кваліфікаційної роботи становить 110 сторінок.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ДИТЯЧОГО ОЗДОРОВЛЕННЯ ТА
ВІДПОЧИНКУ

1.1. Розвиток і становлення системи оздоровлення та відпочинку дітей

Оздоровлення й укріплення фізичного та психічного здоров'я дітей завжди були в центрі уваги суспільства і держави. Висловами «дитячий табір» або «дитячий відпочинок» у наш час вже нікого не здивуєш. Складається таке враження, що дитячі табори були завжди, між тим їхня історія не така вже й довга. За даними В.М. Горбинко «... заклади, подібні тому, що у сучасному тезаурусі зветься «дитячі табори», розпочали свою історію всередині ХІХ століття» [1, с. 369]. Далі автор, посилаючись на дослідження науковців, стверджує, що перші факти організації такої роботи з дітьми зафіксовано у Північній Америці, але нажаль вказівок про місцезнаходження першого табору не знайшлося. Автор зазначає, що «...змістовні відомості про організацію дитячих таборів вдалося знайти в книзі Еліонор Ілле «Історія організованих таборів протягом перших 100 років та у книзі «Блакитне озеро та Скелястий берег», яка видала Асоціація таборів Онтаріо» [1, с. 369]. За твердженням автора «.. перший табір, організацію якого було офіційно зареєстровано, виник у 1861 році в Сполучених Штатах Америки (штат Коннектикут, місто Вашингтон), – і далі автор, досліджуючи історію становлення системи оздоровлення дітей та підлітків, стверджує, – у 1876 році Джозеф Ротрок, практикуючий лікар у Уілкс-Барре (штат Пенсильванія), організував перший приватний (незалежний) табір. Призначенням цього табору було покращення здоров'я дітей. Акцент робили на фізичні вправи, режим дня та харчування» [1, с. 270].

Отже, саме у другій половині ХІХ століття почали організовуватись приватні табори, які розміщувались у паркових зонах, селах та містах. За свідченнями дослідників вони були як безоплатними, так і платними та

відрізнялися часом перебування в них дітей. Діяльність таких закладів була спрямована на оздоровлення дітей та підлітків, розвиток в них витривалості, спостережливості та лідерських якостей.

Підтвердження наших висновків знаходимо в інших дослідженнях. Так, колектив авторів під керівництвом Братків О.В. зазначають, що «...дитячі оздоровниці як заклади профілактичного й оздоровчого типу вперше з'явилися всередині XIX ст. Представники буржуазії почали відкривати колонії та стаціонарні станції (санаторії), у яких оздоровлювалися діти із сімей дрібної буржуазії, службовців. У той же час, на початку XX ст., в Англії Б. Пауел створив наметовий табір, що й започаткувало скаутинг як напрям діяльності в роботі з дітьми та підлітками, що поєднував відпочинок й оздоровлення, сприяв профілактиці захворювань і розвитку фізичної культури серед дітей та підлітків. Слід зазначити, що ці заходи щодо організації оздоровлення й відпочинку підростаючого покоління не були системною діяльністю держави» [2, с. 61].

Таким чином, позитивні практики оздоровлення та лікування дітей підхопили і в Європі. Також слід зауважити, що досвід приватних осіб, які піклувалися про здоров'я підростаючого покоління та відкривали дитячі табори, був підхоплений й громадськими організаціями, а також благодійними фондами.

Поряд з цим не варто забувати, що у другій половині XIX століття у світі відбувалася активна індустріалізація та урбанізація. Багато сімей переїжджали в галасливі, багатолюдні міста, що згодом призвело до згубних наслідків урбанізації для здоров'я дітей. Замість того, щоб проводити дні на вулиці, працюючи на сімейній фермі, діти томилися в тісних квартирах або несли довгі зміни на темних фабриках. Саме у той час серед медиків та педагогів виникло занепокоєння щодо того, що урбанізація матиме негативний вплив на характер та здоров'я дітей. І головним чинником відкриття дитячих таборів подалі від мегаполісів було сподівання дорослих, що кілька місяців на природі допоможуть дітям відновити фізичні та духовні сили.

Як вже зазначалося, слідом за США табірний рух отримав поширення і в Європі. Відправною точкою за деякими даними вважається 1876 рік, що пов'язаний із заснуванням швейцарським пастором Германом Волтером Біоном першого європейського дитячого табору в районі Альп [3]. За свідченнями дослідників умови в цих таборах були некомфортними. Дівчат на ніч забирали сільські родини, а хлопцям доводилося спати на сіні. Дозвілля діти проводили за будівництвом будинків-куренив, запуском повітряних зміїв та співом пісень. Окрім розваг діти виконували й побутові доручення, збирали квіти та плоди.

Як стверджує В.М. Горбинко «...таборам цього періоду були притаманні наступні тенденції:

- вивезти міську молодь та дітей у здорове заміське або сільське середовище;
- організувати рекреаційну діяльність, корисну для оздоровлення та відпочинку;
- сприяти об'єднанню людей у невеличкі групи тощо» [1, с. 271].

Вже у той час організатори таборів замислювалися про заходи, які б сприяли не тільки вихованню, а й оздоровленню дітей. Тому хлопців найчастіше займали фізичними вправами, працею на свіжому повітрі, туристичними подорожами, спортивними іграми та плаванням. А дівчатка поряд з спортивними заняттями, плаванням, іграми та туристичними подорожами ще й займалися мистецтвом та художніми ремеслами.

На початку ХХ століття табірний рух прийшов і в СРСР. Саме Н.Крупська взяла на озброєння багато того, що було в скаутському русі. Особливо те, що стосувалося організації літніх таборів для дітей. Вони отримали назву «піонерські табори» і за твердженнями науковців: «...під дитячі оздоровниці, які мали на меті профілактику захворювань на туберкульоз, легені, сколіоз та інші хвороби, почали віддавати літні дачі й резиденції крупної буржуазії, поміщиків і дворян, що були розміщені на

морському узбережжі, у місцях із природними лікувальними властивостями» [2, с. 63].

Саме тоді, у 1925 році, медиком та головою російського товариства Червоного Хреста З. Соловйовим був заснований табір «Артек» на півострові Крим. І довгі роки цей табір був центром оздоровлення дітей, передусім, із захворюванням легенів.

Дослідники стверджують, що «...протягом десяти років (1929-1939 рр.) у СРСР склалася мережа дитячих оздоровниць і наукова школа, яка вивчала питання оздоровлення дітей, підлітків, розвитку дитячих курортів та оздоровниць, організації санаторно-курортного лікування дітей, профілактичної роботи з метою запобігання захворюванням. У цей час розпочинається спеціальне будівництво перших таборів для організації відпочинку дітей» [2, с. 62]. Фінансування мережі «піонерських таборів» було покладено на профспілки – «найбільш масове громадське об'єднання» колишнього СРСР. Варто зауважити, що «...дитячі оздоровчі заклади стали ідеологічними центрами, продовжували діяльність дитячої піонерської організації в літній період» [2, с. 63].

Після розпаду СРСР багато таких таборів або зачинилося або перепрофілювалося під відпочинок дорослих. Дослідники дійшли висновку, що «...система оздоровлення за часів незалежності України мало в чому відрізняється від радянської моделі. Оздоровлення, безумовно, потребує змін і нововведень, а молодь вимагає нових, цікавих, корисних форм роботи, які б забезпечували самореалізацію та задоволення власних потреб у канікулярний період у рамках безперервної освіти, що значно підвищило б культурний рівень здорового способу життя, виховувало б повноцінних молодих людей, підготовлених до складного дорослого життя. Адже саме підлітки та молодь потребують соціального досвіду й очікують на підтримку в розвитку своєї особистості, творчої індивідуальності, реалізації здібностей» [2, с. 65].

За кордоном же, після Другої світової війни у діяльності більшості таборів з'явилася нова функція – освітня. Як зазначає В.М. Горбинко, «...до

рекреаційних занять і розваг додаються такі види діяльності, як навчання прикладному мистецтву, музиці і танцю. Прогресивний освітній рух почав формувати свою нову методологію відносно змісту та організації перебування дітей у таборах» [1, с. 272].

Отже, період від 1916 до 1940 років можна вважати розквітом табірному руху як в США, Європі так і в колишньому СРСР. Кожна країна адаптувала дитячі табори відпочинку згідно зі своєю ідеологією, політикою, методиками виховання та відпочинку дітей. Саме у цей період виникають нові типи таборів: оздоровчо-реабілітаційні, наукові (дослідницькі), туристсько-екскурсійні, інтернаціональні.

У цей час у Греції утворюються «дитячі села», які поєднують у собі освітні заклади з будинками відпочинку та реабілітації. Їхнє завдання полягало у вихованні, оздоровленні та зайнятті дітей дозвільною діяльністю.

В колишньому СРСР саме цей період характеризується відкриттям таких відомих таборів як «Артек», «Молода гвардія» та «Орлятко». У ці роки велика увага приділяється виховній роботі з дітьми. Для врахування інтересів дітей створюються спеціальні бригади: витівників (зараз це – аніматори), бібліотекарів, фізкультурників тощо.

У період з 1940 до 1991 року, коли контроль розвитку дитячих таборів керівництвом колишнього СРСР був переданий профспілкам, відповідно і тягар фінансування ліг на профспілки. Не можна залишити поза увагою й період Другої світової війни, коли більшість таборів або припинили своє існування або були передані під нужди фронту або взагалі опинилися в окупації.

У післявоєнні роки – 1950-1980 роки – табірний рух активно відновлювався. Відоми на весь світ дитячий оздоровчий табір «Артек» у 1960-х роках почав реконструюватись та розбудовуватись. «На території табору з'явилися медичний центр, кіностудія, плавальні басейни, стадіон. Путівками до «Артеку» заохочували найкращих школярів СРСР. А почесними гостями табору в різні часи були політики Леонід Брежнев, Микита Хрущов,

Джавахарлал Неру, Індіра Ганді, Хо Ши Мін, космонавти Юрій Гагарін, Валентина Терешкова, льотчик Отто Шмідт, шахіст Михайло Таль, футболіст Лев Яшин» [4].

Довгі роки саме оздоровча місія була головною в діяльності «Артеку», як і задумувалося З.П. Соловйовим. «... Про це свідчить той факт, що з моменту відкриття головною посадовою особою табору був лікар. У табір направляли винятково дітей з діагнозом «туберкульозна інтоксикація», або тих, хто перебуває в групі ризику по цьому захворюванню. Режим передбачав медичні та гігієнічні процедури, відповідним чином складалось меню. Пізніше до кожного загону разом з вожатим був прикріплений медичний працівник. Створений, як одна з установ Російського Червоного Хреста, Артек через деякий час було передано Міністерству охорони здоров'я. Актуальною ця функція «Артеку» була і в післявоєнні роки, проте поступово її місце зайняла функція «організації дитячого відпочинку», що включала в себе загальну фізкультуру, кліматотерапію, режим дня, але спеціальних медичних програм більше не передбачала. Навпаки, з'явився цілий список обмежень для направлення до «Артеку» за станом здоров'я...» [5].

Починаючи з 2014 року, «після анексії Криму табір тимчасово перебуває під керівництвом російської окупаційної влади. А український пройшов перереєстрацію, працює у Пущі-Водиці під Києвом та чекає на повернення на півострів» [4].

Починаючи з кінця ХХ століття (1998-2015 р.р.) фокус дитячих таборів, особливо у зарубіжних країнах, потрохи змістився на освітню діяльність. Саме у ці роки шкільні заклади США виступили з ініціативою включити літній табір у свій освітній план. Починається формування нового різновиду таборів. Вже у 2010 році спостерігалась тенденція збільшення кількості таборів, наприклад у США на той час було зареєстровано та функціонувало понад 12000 таборів, які відрізнялися один від одного як за освітнім процесом, тривалості змін, умовам перебування дітей, так і за організаціями, що їх контролювали. Також, у той час відбувається зміна й освітнього підходу до відпочинку дітей, табори

стали враховувати інтереси дітей і оперативно змінюють програму. Прикладом можуть слугувати вузькоспеціалізовані табори: мовні, наукові, музикальні тощо.

Сьогодні дитячі табори в Європі займають лідируючі позиції. В цих таборах інший підхід до відпочинку дітей, який схожий тут на відпочинок в готелі, де «все включено». Діти можуть вільно пересуватись територією табору, можуть самі обирати вид заняття, в той же час є заходи, які потрібно відвідувати всім, але жорстких вимог на рахунок цього немає. У дітей є можливість їздити на екскурсії. Середня тривалість зміни – 14 днів

З огляду на тему дослідження влучним є твердження Кашуба Я.М., який зауважує, що недооцінка в Україні системного підходу до вирішення проблеми формування системи дитячого оздоровлення та лікування в таборах «...привела до подальшого нагромадження невирішених питань та загострення ситуації у сфері дитячого оздоровлення при одночасній відсутності цілісного бачення причин та наслідків розгортання негативних та кризових явищ. Відсутність розроблених механізмів впливу на перебіг процесів у системі дитячого оздоровлення і туризму привела до руйнації тієї системи дитячого оздоровлення, яка була сформована на попередньому етапі» [6, с. 8].

Поряд з цим, варто зауважити, що сучасний стан вітчизняної системи оздоровлення та лікування дітей є надто складним. Це пояснюється, перш за все, об'єктивними обставинами: введенням обмежень внаслідок тривалої пандемії COVID-19, а починаючи з 2022 року військової агресії російської федерації та зміщення фокусу уваги всіх державних структур на захист незалежності та збереження національної ідентичності. Отже, лише за останні п'ять років українська система дитячого лікування та оздоровлення в таборах зазнала руйнівного впливу зовнішніх факторів, які вкрай важко спрогнозувати та подолати у середньостроковій перспективі. Але ж для збереження майбутнього нації фізичного та психічного здоров'я дітей важко не погодитись з твердженнями Кашуби Я.М., що саме санаторно-курортне

лікування сьогодні має відігравати провідну роль у лікуванні, оздоровленні та відпочинку дітей «...на базі стаціонарних оздоровчих закладів цілорічної дії та у літніх оздоровчих закладах (таборах). Здійснення ними лікувально-реабілітаційних, оздоровчих, відпочинкових заходів впливає не тільки із завдань зміцнення здоров'я, як важливої якісної характеристики демопопуляції, особливо дітей та підлітків – резерву майбутнього трудового потенціалу, але й диктується вимогами щодо гарантування виконання положень Конвенції ООН про права дитини на здоровий розвиток, відпочинок, дозвілля» [6, с. 7].

Підводячи підсумки розгляду ретроспективи розвитку і становлення системи оздоровлення і лікування дітей, можна констатувати, що система оздоровлення та лікування дітей в таборах в сучасних українських реаліях мало чим відрізняється від радянської моделі, поряд з цим вже сьогодні актуальними стають питання щодо змін і нововведень в організацію відпочинку та оздоровлення дітей. Сама модель дитячого табору потребує нових форм и методів роботи з дітьми – цікавих, корисних та інноваційних. Ці нововведення сприяли б забезпеченню відновлення захисних функцій організму дитини, оздоровленню, самореалізації та задоволення власних потреб дитини в освіті, творчості, спорті, що значно підвищило б здатності дітей до здорового способу життя та позитивного соціального досвіду дитини, особливо в цей надскладний час.

1.2. Нормативно-правове забезпечення дитячого оздоровлення та відпочинку

Будь-яка діяльність, а особливо діяльність з оздоровлення та відпочинку дітей, має бути організована та діяти в правовому полі. Певна специфіка та багатогранність притаманна нормативно-правовому забезпеченню цього виду діяльності, оскільки охоплює великий перелік видів діяльності, а також сприяє консолідації та узгодженості дій державних органів влади, громадських та

волонтерських організацій на всіх без виключення рівнях. Охорона здоров'я дітей Законом України «Про охорону дитинства» визначено стратегічним загальнонаціональним пріоритетом, який спрямований на забезпечення прав дитини на життя, освіту, охорону здоров'я та соціальний захист [7]. Цей закон прийнятий на підставі Конституції України [8] та Конвенції Організації об'єднаних націй (ООН) про права дитини [9]. Адже, стаття 5 Закону зобов'язує місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування в межах визначеної Законом компетенції забезпечити «...розвиток мережі навчальних закладів, закладів охорони здоров'я, соціального захисту, а також позашкільних навчальних закладів, діяльність яких спрямована на організацію дозвілля, відпочинку і оздоровлення дітей, зміцнення їх матеріально-технічної бази» [7]. Конвенцією про права дитини, яка ратифікована Верховною радою України у лютому 1991 року, проголошено, що дитина має не тільки особливі потреби щодо захисту та піклування, а також громадські, політичні, соціальні, культурні та економічні права [9].

Таким чином, реалізація права дитини на оздоровлення та відпочинок є одним з найголовніших завдань держави у забезпечення соціального захисту дитинства. Ключові засади державної політики в усіх сферах життя, охорони здоров'я, освіти, соціального захисту й усебічного розвитку дитини забезпечують реалізацію основоположних прав дитини.

Законодавець у Законі України «Про оздоровлення та відпочинок дітей» від 04.09.2008 № 375-VI визначає, що «...оздоровлення – комплекс спеціальних заходів соціального, виховного, медичного, гігієнічного, спортивного характеру, спрямованих на поліпшення та зміцнення фізичного і психічного стану здоров'я дітей, що здійснюються в дитячому закладі оздоровлення та відпочинку протягом оздоровчої зміни». Законом чітко визначено тривалість оздоровчої зміни не менше 21 доби, «...протягом якого дитина отримує послуги з оздоровлення та відпочинку» [10].

Також законом визначено, що «...дитячий заклад оздоровлення та відпочинку – постійно або тимчасово діючий, спеціально організований або пристосований заклад, призначений для оздоровлення, відпочинку, розвитку дітей, що має визначене місце розташування, матеріально-технічну базу, кадрове забезпечення та технології для надання послуг з оздоровлення та відпочинку дітей відповідно до державних соціальних стандартів надання послуг з оздоровлення та відпочинку» [10].

Отже, згідно з вимогами законодавства дитячі заклади поділяються на два типи (рис. 1.1.)

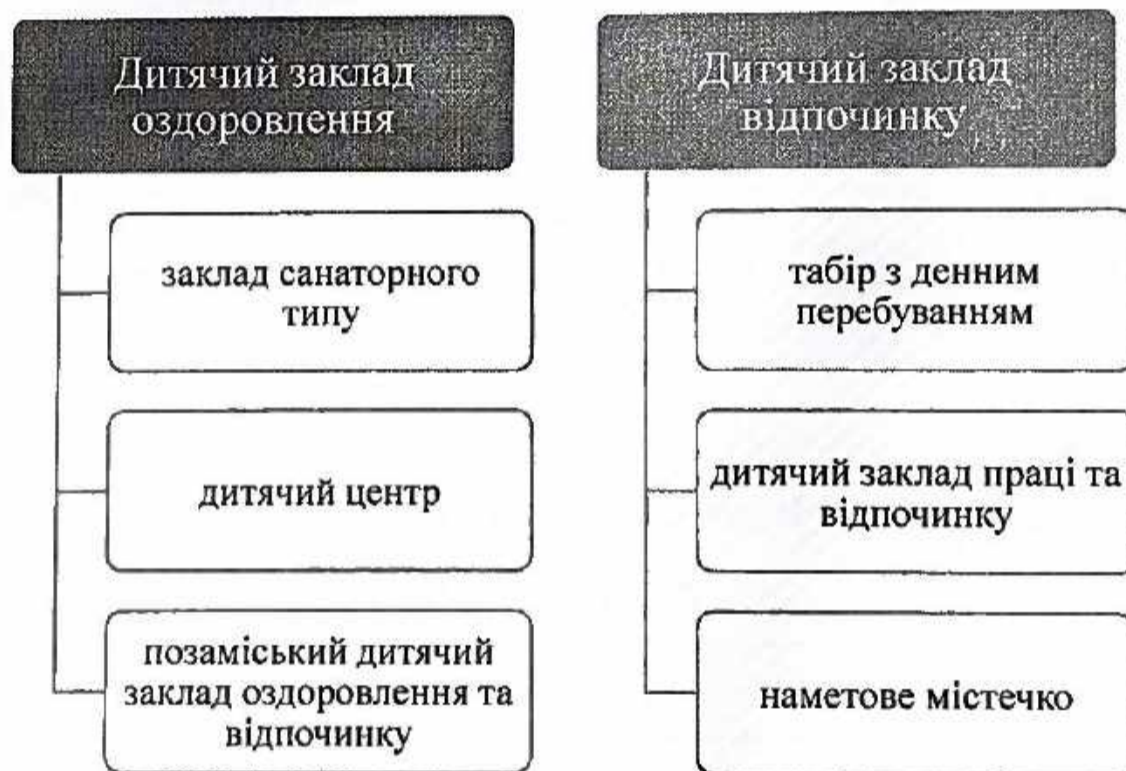


Рисунок 1.1. Типи дитячих закладів відпочинку та оздоровлення в Україні

Віднесення дитячого закладу до того або іншого типу у вищенаведеній класифікації зумовлений тривалістю змін, як вже зазначалося раніше, та переліком послуг, які надаються закладом. Отже, заклади оздоровлення надають послуги, що представлені в табл. 1.1.

Згідно з таблицею саме дитячі заклади санаторного типу поряд з послугами оздоровлення надають певний комплекс медичних послуг, спрямований на поліпшення стану здоров'я дитини, реабілітацію та профілактику.

Таблиця 1.1.

Типи закладів оздоровлення дітей, терміни перебування та перелік послуг, що надаються [11]

№	Тип закладу оздоровлення	Термін роботи	Режим роботи	Послуги, які отримує дитина
1.	Дитячий заклад санаторного типу (може бути спеціалізованим)	Протягом року	Цілодобово	Поряд з оздоровчими надається комплекс медичних послуг, спрямованих на поліпшення стану здоров'я дітей, запобігання захворюванням
2.	Дитячий центр	Протягом року	Цілодобово	Послуги оздоровлення
3.	Позаміський заклад оздоровлення та відпочинку	Протягом року, сезонно або під час канікул	Цілодобово	Послуги оздоровлення

Дитячі заклади відпочинку, у свою чергу, надають наступні послуги (табл. 1.2.).

Таблиця 1.2.

Типи закладів відпочинку для дітей, терміни перебування та перелік послуг, що надаються

№	Тип закладу відпочинку	Термін роботи	Режим роботи	Послуги, які отримує дитина
1.	Табір з денним перебуванням	Тимчасово утворений у навчальному закладі, закладі культури тощо	Протягом дня, але не менше 6 годин	Забезпечується належний догляд, виховний процес, повноцінне дозвілля дітей, розвиток їх здібностей та інтересів
2.	Дитячий заклад праці та відпочинку	Тимчасово діючий заклад	Денне або цілодобове перебування	Поряд з відпочинком організовується трудова діяльність з метою формування трудових інтересів і навичок
3.	Наметове містечко	Тимчасово діючий заклад	Денне або цілодобове перебування	Комплекс заходів, спрямованих на формування навичок безпечної життєдіяльності, самообслуговування, колективізму.

Найголовнішою відмінністю цих двох типів дитячих закладів є тривалість зміни, оскільки відповідно до чинного законодавства у закладах з оздоровлення діти перебувають впродовж оздоровчої зміни «... не менше 21 дня, протягом якого дитина отримує послуги з оздоровлення та відпочинку» [10]. В закладах ж відпочинку, як правило, відпочинкова зміна – це «...період перебування дитини в дитячому закладі оздоровлення та відпочинку не менше 14 днів» [10]. Поряд з цим, у всіх вищезазначених типах дитячих закладів оздоровлення і відпочинку можуть запроваджуватися і відпочинкові зміни тривалістю 14 днів, і оздоровчі – тривалістю не менше 21 дня. Зміни можуть бути профільними або тематичними (рис. 1.2).

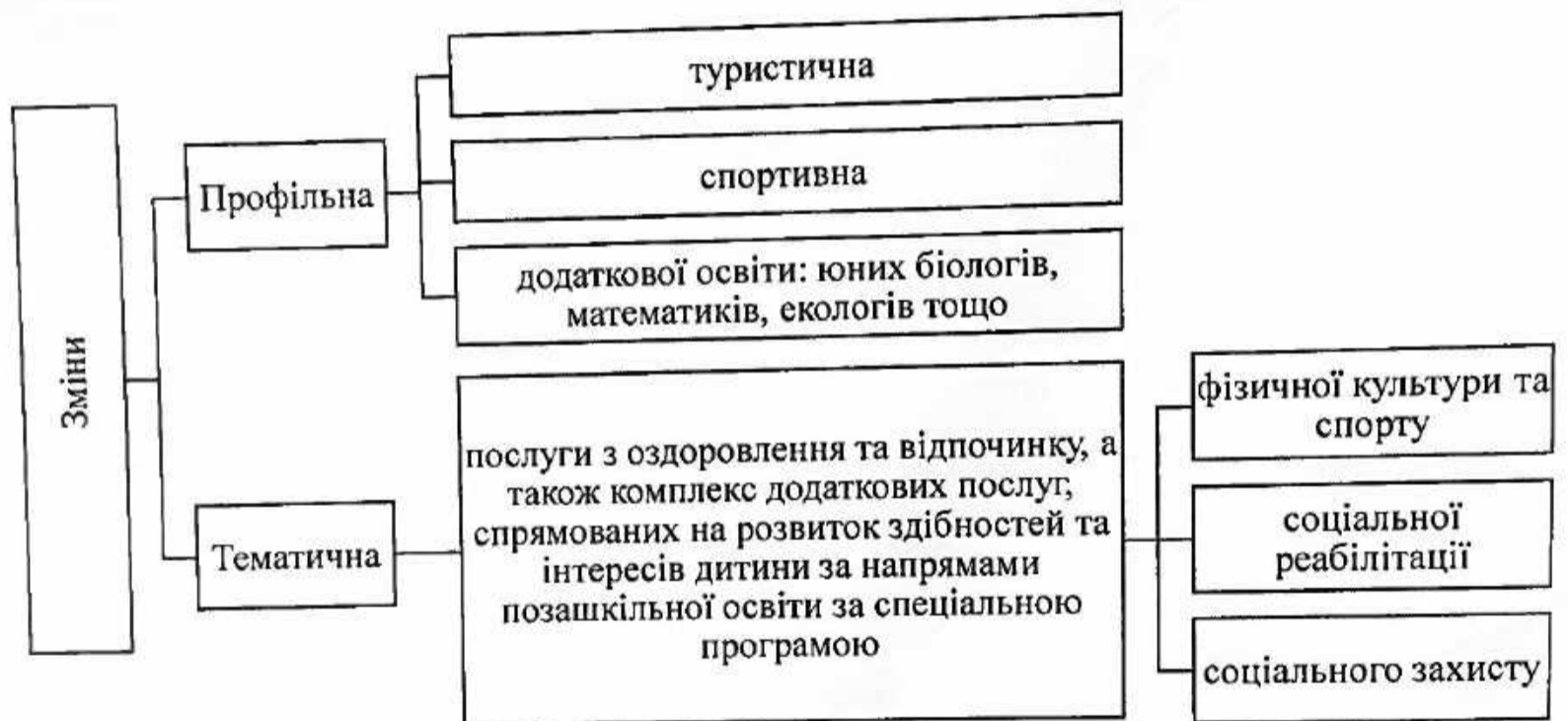


Рисунок 1.2. Типи змін у дитячих закладах оздоровлення та відпочинку
(складено автором за [10])

Влучним є твердження, що «...організація відпочинку й оздоровлення дітей здійснюється в нашій державі через функціонування мережі дитячих оздоровчих закладів, що належать до організаційно-методичних форм позашкільної освіти України. У статті 53 Конституції України визначено, що «державна забезпечує розвиток позашкільної освіти» [12, с. 34]. І це забезпечення відбувається шляхом визначення у Законі України «Про

позашкільну освіту» правових, соціально-економічних, організаційних, освітніх та виховних умов охоплення дітей позашкільною освітою [13].

Коломоєць Н.А. та Резніченко Н.Г., посиляючись на чинне законодавство в галузі позашкільної освіти, стверджують, що «...дитячий заклад оздоровлення та відпочинку (табір, містечко, комплекс, центр) є позашкільним оздоровчим закладом, метою діяльності якого є реалізація права кожної дитини на повноцінний відпочинок, оздоровлення, забезпечення змістовного дозвілля, задоволення інтересів і духовних запитів відповідно до індивідуальних потреб» [14, с. 7].

Таким чином, беззаперечним є факт, що організація дитячого відпочинку, оздоровлення та лікування має свою специфіку. Цим мають займатися фахівці, які мають досвід роботи з дітьми, оскільки за влучним зауваженням науковців «...під час перебування дітей у дитячих закладах оздоровлення та відпочинку створюються умови для розвитку їх внутрішнього потенціалу, творчих здібностей, сприяння формуванню ключових компетенцій, розширення кругозору, інтелектуального збагачення розвитку на основі включення в різноманітну, соціально значиму і особистісно привабливу діяльність, змістовного спілкування та міжособистісних стосунків у різновіковому колективі» [14, с. 9].

За своїми організаційно-правовими формами дитячий заклад оздоровлення та відпочинку може бути державної (заснований на державній формі власності), комунальної (заснований на комунальній формі власності) або приватної (заснований на приватній формі власності) форми власності [10]. Законодавством також визначено, що «...для оздоровлення та відпочинку дітей можуть використовуватися санаторно-курортні заклади, пансіонати, бази відпочинку, санаторії-профілакторії, оздоровчі комплекси підприємств, установ та організацій, професійних спілок за умови надання зазначеними закладами послуг з оздоровлення та відпочинку відповідно до державних соціальних стандартів оздоровлення та відпочинку дітей» [10]

Основними принципами, якими мають керуватися дитячі заклади оздоровлення та відпочинку:

- принцип законодавчого регулювання (організація діяльності відповідно до чинного законодавства);

- принцип організаційно-виконавчої діяльності (організаційні підходи щодо якісного відпочинку та оздоровлення дітей і підлітків в умовах функціонування дитячого закладу);

- принцип індивідуалізації (усвідомлення процесу переходу індивідуума до самовизначення, його схожість за певними індивідуальними особливостями з іншими);

- принцип формування лідерської активності (самовиховання, самодіяльність, самовираження, самоствердження, обумовлені співпрацею, співдружністю);

- принцип колективізму (усвідомлення дітьми почуття господаря дитячого закладу оздоровлення та відпочинку, готовність до співпраці);

- принцип нетрадиційності (різновид підходів до оздоровчо-виховного процесу позашкільного закладу як до безперервного процесу розвитку);

- принцип колективної творчості та розважально-ігрової діяльності (забезпечення органічної єдності особистого й суспільного, сумлінне ставлення до праці, почуття відповідальності за доручену справу, вміння враховувати спільні інтереси, бажання прийти на допомогу один одному, вміння керувати та бути керованим),

- принцип психолого-педагогічної взаємодії (розв'язання поставлених перед педагогічною наукою проблем за допомогою психології);

- принцип гуманістичної спрямованості оздоровчо-виховного процесу (вільний розвиток особистості, доброзичливе ставлення до дитини, пронизане турботою про її благо), виступають спонукальним засобом соціально-психологічного розвитку дітей і ґрунтуються на єдності процесів оздоровлення та відпочинку

Підсумовуючи огляд нормативно-правового регулювання оздоровлення та відпочинку дітей, варто звернути увагу, що з метою поліпшення організації повноцінного відпочинку й оздоровлення дітей за принципом «гроші ходять за дитиною», а також стимулювання діяльності дитячих оздоровчих закладів у 2023 році Міністерством соціальної політики України «...була запущена програма «Оздоровлення», яка передбачає прямі виплати держави родинам для оздоровлення дітей. Завдяки цій програмі, батьки зможуть самостійно обрати заклад і придбати путівку для відпочинку або оздоровлення своїх дітей» [15].

Державна підтримка дитячого оздоровлення, лікування та відпочинку діє в Україні вже понад 30 років, від моменту проголошення незалежності. У травні 2021 року була розроблена Концепція Державної соціальної програми оздоровлення та відпочинку дітей на період до 2025 року, яка спрямована на «...реалізацію одного з найважливіших стратегічних завдань держави в забезпеченні соціального захисту дитини, – реалізацію її права на оздоровлення та відпочинок» [16]. Саме цією концепцією була закладена модель фінансування дитячого оздоровлення та відпочинку за принципом «гроші ходять за дитиною», яка була реалізована в програмі «Оздоровлення». Саме ця програма, лише в перший рік пілотного проекту, отримала позитивні відгуки від батьків, які скористалися можливостями цієї програми.

1.3. Порядок дитячого оздоровлення та відпочинку: харчування та проживання

Головна мета дитячого табору – це, перш за все, оздоровлення дитини з високою вірогідністю збереження сприятливого ефекту для її здоров'я на тривалий період. Відомий факт, що основними завданнями дитячих таборів є: зміцнення здоров'я дитини, популяризація здорового способу життя, дотримання режиму дня, забезпечення правильного та раціонального

харчування в умовах сприятливого середовища, а також організація дозвілля дітей та їхнє оздоровлення.

Не можливо не погодитися із думкою колективу авторів, що саме літні оздоровчі табори виступають «...одним із соціальних інститутів формування здорового способу життя школярів» [17, с. 31]. Автори впевнені, що до початку повномасштабного вторгнення російської федерації в Україні практично не розв'язаними були «...найбільш актуальні для підростаючого покоління завдання формування здорового способу життя та виховання в учнів ставлення до здоров'я як до найвищої особистісної цінності на основі особистісно зорієнтовного підходу» [17, с. 66]. Влучними є твердження авторів, адже втілення ідей здорового способу життя (один з найголовніших чинників збереження здоров'я) серед дітей та підлітків продиктовано принципами гуманізму, визнання найвищої цінності життя та здоров'я, що не можливо без розповсюдження соціально-гуманітарних знань серед населення, особливо дітей, та збільшення ролі оздоровчого сервісу, а також подальший розвиток технологій організації дитячого оздоровлення та лікування.

Сьогодні, як ніколи «...актуальними є проблеми забезпечення надання послуг з оздоровлення та відпочинку дітей. Внаслідок тимчасової окупації території Автономної Республіки Крим, частини територій Донецької та Луганської областей, проведення антитерористичної операції та операції Об'єднаних сил недоступними для отримання послуг є 200 закладів (122 – в Автономній Республіці Крим, 78 – у Донецькій та Луганській областях)» [16]. З початком повномасштабного вторгнення внаслідок окупації частини Запорізької, Херсонської та інших територій східних областей України кількість недоступних дитячих закладів оздоровлення ще збільшилася. Є певні табори, які законсервовані та не функціонують впродовж останніх трьох років, з міркувань безпеки дітей та співробітників із-за близькості до лінії зіткнення. Крім того, відповідно до вимог чинного законодавства у сфері оздоровлення дітей, заклад оздоровлення, який не пройшов державну атестацію, не може бути залучений до оздоровлення дітей. За даними Міністерства соціальної

політики, у минулому 2024 році «...відповідно до регіональних планів проведення державної атестації дитячих закладів оздоровлення та відпочинку, обласними та Київською міською державними адміністраціями ... заплановано проведення державної атестації 50 таких закладів усіх форм власності та підпорядкування.

Разом з тим, за результатами підведення підсумків встановлено, що було проведено державну атестацію 5 закладів, з яких вищу категорію присвоєно 4 закладам та першу категорію – 1 закладу. Державну атестацію закладів проведено у 4 областях України (Закарпатська, Івано-Франківська, Рівненська, Чернівецька). Основною причиною не проведення державної атестації закладів у 2024 році та перенесення строків її проведення є ненадання більшості таких закладів відповідних послуг у зв'язку з повномасштабним вторгненням Російської Федерації на територію України, веденням воєнних (бойових дій) та періодичними обстрілами територій.

Окрім того, мали місце такі причини як відсутність коштів у власників/засновників на утримання закладів, фонду захисних споруд цивільного захисту населення для безпечного перебування дітей» [18].

Отже, саме заклад має створити належні умови для, перш за все, безпечного та комфортного перебування дітей під час оздоровлення та відпочинку. Також власники та керівник закладу мають забезпечити проживання дітей у комфортних умовах, повноцінне і здорове харчування, цілодобове медичне обслуговування з належним дотриманням санітарно-гігієнічних правил та норм (якщо це табір з цілодобовим перебуванням). Персональну відповідальність за якість послуг, які надає заклад, та за збереження життя і здоров'я дітей, які перебувають у закладі, відповідно до закону несе керівник дитячого закладу оздоровлення та відпочинку.

Варто зауважити, що неатестованим, а відповідно і не спроможним надавати послуги з оздоровлення дітей, вважається заклад:

- який не проходив та/або не пройшов атестацію;

– власник та/або керівник дитячого закладу оздоровлення порушили норми Порядку проведення державної атестації дитячих закладів оздоровлення та відпочинку і присвоєння їм відповідних категорій, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 28.04.2009 № 426 [19];

– у ході проведення атестації закладу атестаційною комісією виявлено, що результати діяльності та/або умови надання послуг закладом оздоровлення не відповідають державним соціальним стандартам оздоровлення та відпочинку дітей або можуть вплинути на їх безпеку та стан здоров'я;

– заклад не надіслав документи для проведення атестації протягом місяця з дня відновлення або початку (для новостворених закладів) роботи.

Таким чином, згідно з Державним соціальним стандартом оздоровлення та відпочинку дітей, затвердженим наказом Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту від 13.08.2009 №2881 [20], соціальні норми і нормативи у сфері оздоровлення та відпочинку дітей повинні відповідати:

– з питань матеріально-технічного забезпечення дитячих закладів оздоровлення та відпочинку – вимогам законодавства, у т.ч. санітарного, відповідно до Державних санітарних правил розміщення, улаштування та експлуатації оздоровчих закладів, затверджених наказом Міністерства охорони здоров'я України від 19.06.96 № 172 [21];

– з питань нормативу розміщення дітей в дитячих закладах оздоровлення та відпочинку – вимогам Державних санітарних правил і норм «Улаштування, утримання і організація режиму діяльності дитячих оздоровчих закладів» ДСанПіН 5.5.5.23-99 [22] та Державних санітарних норм та правил влаштування, утримання та організації режиму діяльності дитячих наметових містечок [23];

– з питань норм забезпечення дітей повноцінним харчуванням у дитячих закладах оздоровлення і відпочинку та порядок організації харчування – вимогам Постанови Кабінету Міністрів України від 24.03.2021

№ 305 «Про затвердження норм та Порядку організації харчування у закладах освіти та дитячих закладах оздоровлення та відпочинку» [24];

– з питань штатних нормативів дитячих закладів оздоровлення та відпочинку – вимогам Типових штатних нормативів оздоровчих таборів (комплексів) для дітей, підлітків та учнівської молоді з цілодобовим перебуванням, затверджених Міністерством освіти України та Федерацією професійних спілок України [25].

Таким чином, для визначення готовності закладу оздоровлення дітей до відкриття та функціонування районними державними адміністраціями та органами місцевого самоврядування створюються спеціальні комісії з фахівців різних контролюючих служб, які перевіряють відповідність дитячих закладів оздоровлення вимогам ДСанПіН 5.5.5.23-99. За результатами перевірки складається відповідний акт приймання дитячого оздоровчого табору за формою № 318/о, затвердженою наказом МОЗ України від 11.07.2000 року №160 [26].

З огляду на тему роботи цікавим та актуальним питанням даного дослідження є організація здорового харчування дітей у закладах оздоровлення. Адже харчування – одна з найголовніших складових здорового образу життя людини, й дитини, зокрема, поряд із заняттям фізичними вправами та спортом, правильним режимом навчання та відпочинку. Також, на нашу думку, харчування дітей під час оздоровлення виступає одним з ключових факторів успіху табору, поряд з анімаційною, спортивною та освітньою складовою програми перебування.

Раціон харчування дітей під час перебування в оздоровчому таборі має бути збалансованим, враховувати потреби вікових груп та дитячого організму у вітамінах, мінералах, для того щоб діти залишалися активними та здоровими на протязі всієї зміни. Отже, для забезпечення збалансованого харчування обов'язковим є дотримання норм, рекомендованих Міністерством охорони здоров'я України для дитячих закладів такого типу (табл. 1.3).

Особливості норм споживання основних груп харчових продуктів у дитячих закладах оздоровлення та відпочинку у разі семиденного перебування [24]

Група харчових продуктів	Частота включення до складу окремих прийомів їжі
1	2
Овочі різноманітні, сезонні, крім картоплі, свіжі, заморожені або квашені	по одній порції щодня під час сніданку, обіду та вечері, а також під час другого сніданку або підвечірку; протягом тижня квашені овочі можуть пропонуватися не частіше ніж шість разів на тиждень (одна - дві порції на сніданок, три - чотири - на обід)
Фрукти та ягоди свіжі або заморожені	по одній порції щодня під час двох прийомів їжі (на сніданок або на вечерю та обід), а також під час другого сніданку або підвечірку
Соки фруктові, овочеві, фруктово-ягідні, фруктово-овочеві пастеризовані без додавання цукрів та підсолоджувачів, повинні містити не більше 0,12 грама натрію або еквівалентну кількість	дві порції на тиждень під час сніданку, обіду або вечері
Фрукти та ягоди сушені, плоди шипшини сушені, насіння	п'ять порцій на тиждень під час сніданку, обіду або вечері, а також три порції на тиждень під час другого сніданку або підвечірку
Злакові, зернові та бобові	одна порція щодня під час сніданку, обіду, вечері, протягом тижня повинно бути дві - три порції страв з бобових злакові, зернові та бобові, що використовуються для приготування перших страв, враховуються в загальну кількість (масу) порцій на тиждень
Картопля	шість порцій на тиждень з такою частотою чергування: одна порція страви з картоплі на чотири - п'ять страв із злакових, зернових/бобових; картопля, що використовується для приготування перших страв, враховується в загальну кількість (масу) порцій за тиждень
Хліб	одна порція щодня під час сніданку, обіду та вечері
Риба морська	три порції на тиждень під час сніданку, обіду або вечері
Птиця охолоджена/ заморожена, крім водоплавної	вісім порцій на тиждень під час сніданку, обіду або вечері
Свинина, телятина, яловичина охолоджена/ заморожена	чотири порції на тиждень під час обіду
Яйця	п'ять порцій на тиждень під час сніданку, обіду або вечері

Продовження таблиця 1.3.

1	2
Молоко і молочні продукти, рослинні напої, до яких додано вітаміни та мінеральні речовини	по одній порції щодня під час сніданку і вечері, під час другого сніданку або підвечірку, а також три порції на тиждень під час обіду
Борошняні кулінарні вироби	чотири порції на тиждень під час другого сніданку або підвечірку
Горіхи	три порції на тиждень під час другого сніданку або підвечірку
Насичені жири тваринного походження (масло вершкове, що містить не менше ніж 72 відсотки жиру)	одна порція щодня під час сніданку, обіду та вечері
Рослинні жири (олія)	одна порція щодня під час сніданку, обіду та вечері
Сіль	одна порція щодня під час сніданку, обіду та вечері
Цукор	одна порція щодня під час сніданку, обіду та вечері
Шоколад	три порції на тиждень
Какао	п'ять порцій на тиждень під час сніданку, обіду або вечері
Чай	п'ять порцій на тиждень під час сніданку, обіду або вечері

Фахівці в галузі організації дитячого харчування наполягають максимально використовувати продукти, що мають антиоксидантну та сорбентозв'язуючу дію, такі як свіжі ягоди, фрукти, овочі, гречану і вівсяну крупи, м'ясні, рибні та молочні продукти. Як правило, на сніданок рекомендовані різноманітні каші, яйця, молочні продукти, свіжі овочі та фрукти. Обід – суп, основна страва (м'ясо або риба), гарнір (картопля, рис, макарони), салати зі свіжих овочів. На вечерю рекомендують подавати дітям легкі страви, наприклад, овочеве рагу або запечене м'ясо з овочами, а на перекуси (другий сніданок та полуденок) – фрукти, йогурти, горіхи, домашня випічка.

І мабуть найголовніша вимога, особливо під час літнього періоду, – це гідратація. Треба суворо контролювати можливість постійного доступу дітей до питної води. Важливо забезпечити якість води, а також наявність питних станцій.

З урахуванням сучасних харчових трендів (специфічні дієти – вегетаріанська, безглютенна, безлактозна), а також великою кількістю дітей, які мають різноманітні харчові алергії, сучасні табори оздоровлення мають враховувати ці проблеми в організації харчування дітей. Урахування цих факторів передбачає створення для таких дітей окремого меню та тісна комунікація із батьками або законними представниками таких дітей.

Фахівці з великим досвідом роботи у дитячих таборах рекомендують зважати ключові моменти при організації харчування дітей з урахуванням харчової алергії та різноманітних дієт: перед початком зміни в таборі провести збір інформації про наявність у дітей алергії; створення спеціальної зони в харчоблоці (кухні) для приготування спеціальних страв; навчання кухонного персоналу з приготування спеціальних страв, що не містять алергени, щоб уникнути перехресного забруднення.

І корисними з цього приводу будуть рекомендації, що викладені Сазонцем І.Л. та колективом авторів для медичних працівників санаторно-курортних закладів, оскільки вони повною мірою відповідають вимогам організації харчування в дитячих оздоровчих закладах для дітей з особливими потребами у харчуванні. На думку науковця, саме на початку перебування пацієнта в санаторно-курортному закладі, як і дитини в оздоровчому таборі, «необхідно виявити негативні чинники здоров'я, на які можна впливати методами санаторно-курортного лікування. Після проведення консультації пацієнта лікарі санаторію повинні обов'язково реагувати на нагальні потреби пацієнтів. Для цього в процесі консультації необхідно сформулювати компетентні питання та отримати ґрунтовні відповіді щодо таких аспектів життєдіяльності людини, як: харчування, терапевтичні характеристики, функціональні можливості організму» [27, с. 130]. Тобто, дитина, перебуваючи у таборі оздоровлення та відпочинку, має отримати такий раціон харчування, який би сприяв оздоровленню його організму, а власники та керівництво закладу мають володіти повною інформацією про певні негативні чинники здоров'я такої дитини. При цьому медичні працівники мають

приділяти особливу увагу таким дітям та підтримувати постійний зв'язок з батьками.

Ефективна організація роботи кухні та харчування дітей передбачає відпрацювання чуткого режиму і графіку харчування дітей (рис. 1.3).

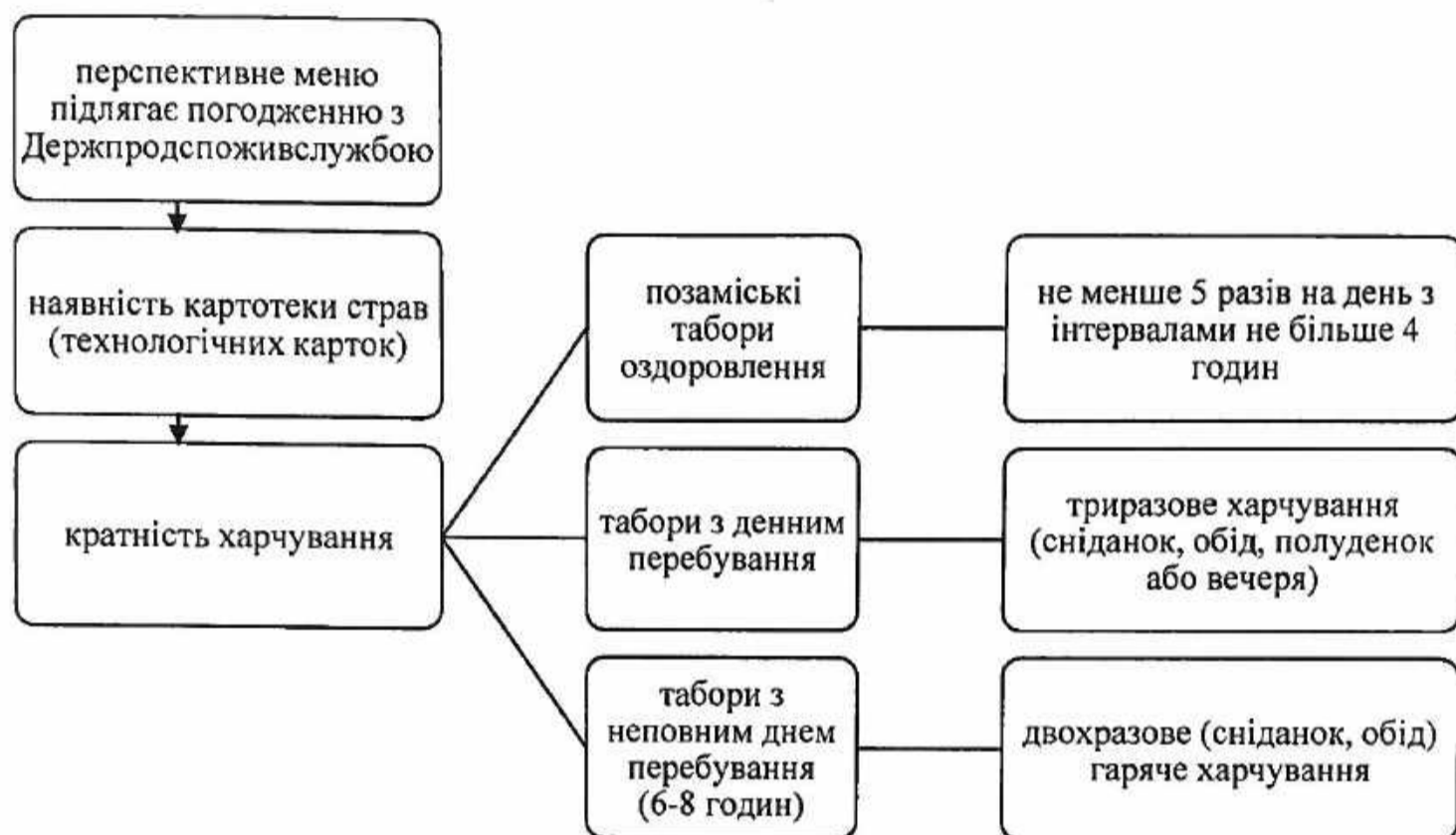


Рисунок 1.3. Вимоги до організації харчування дітей в таборах оздоровлення та відпочинку з різним терміном перебування (складено автором за [24])

Таким чином, харчування посідає основне місце в режимі дня дитини і є одним з найважливіших чинників збереження її здоров'я та працездатності. Правильно організоване харчування дітей у таборі сприятиме їх фізичному та розумовому розвитку, зміцнюватиме дитячий організм та створюватиме бадьорий настрій впродовж всього періоду перебування в таборі. Харчування в окремих випадках може відігравати і лікувальну роль (дієтичне, лікувальне). Саме з цих причин у режимі дня дитячих таборів з оздоровлення та відпочинку приймання їжі має бути суворо регламентованим в часі та раціоні. Для стаціонарних позаміських таборів після 3-4 годинної перерви, щонайменше

5 разів на добу у чітко встановлені години. У таборах з денним перебуванням щонайменше 2-3 рази на день з такою самою 3-4 годинною перервою.

Під час визначення постачальників продуктів харчування і продовольчої сировини керівництво табору та його власники мають враховувати, що співпрацювати необхідно з перевіреними постачальниками, які мають відповідні сертифікати. Перелік постачальників продуктів харчування та сировини має погоджуватися з Держпродспоживслужбою. Адміністрацією табору оздоровлення та постачальником має бути складений графік та маршрут постачання з урахуванням кількості дітей та працівників. Вимоги до процедур приймання продуктів харчування та продовольчої сировини наведено на рис. 1.4.



Рисунок 1.4. Приймання продуктів харчування і продовольчої сировини

Отже, керівництво табору та його власники мають дотримуватися санітарних вимог, встановлених діючим законодавством в галузі оздоровлення та харчування дітей. Приміщення харчоблоку та його оснащення, обладнання має відповідати санітарним вимогам, а персонал кухні зобов'язаний регулярно проходити медогляди і дотримуватися гігієнічних правил. Вимоги до встановлення, оснащення й утримання харчоблоків, а також якість використання харчових продуктів викладені в ДСанПіН 5,5.5.23-99 [22].

Як вже неодноразово зазначалося, табір для оздоровлення може бути сезонним або приймати дітей цілий рік. Він може розміщуватись у стаціонарних або орендованих приміщеннях, у наметах, а також на базі

пансіонатів, будинків відпочинку, санаторіїв-профілакторіїв, туристських установ, навчальних закладів тощо.

Табори для оздоровлення дітей розміщуються, як правило, на території з урахуванням рози вітрів, з навітреного боку від джерел шуму, забруднень атмосферного повітря і вище за течією водоймищ відносно джерела можливого забруднення. Створити сприятливі умови для відпочинку і оздоровлення дітей можна завдяки дотриманню усіх перерахованих вимог.

Чинними будівельними, санітарно-гігієнічними правилами і нормами визначені чіткі вимоги до території, споруд і будівель оздоровчого табору, його обладнання.

Згідно з вимогами ДСанПіН 5,5.5.23-99 для таборів оздоровлення які приймають дітей на тривалий період «...приміщення проживання дітей розміщуються в окремих будівлях або їх частках для зручностей повікового розміщення. Будівлі повинні бути двоповерхові (триповерхові для курортних районів по узгодженню з органами санепідслужби і пожежного нагляду)» [22].

Опалювальні приміщення в таборах оздоровлення використовуються залежно від «кліматичних умов та призначення приміщень». Державним стандартом чітко визначені умови та види приміщень для опалювання відповідно до кліматичного рівня району базування табору.

Щодо кімнат для дітей то варто зауважити, що відповідно до чинних вимог кожна вікова група повинна мати наступний перелік приміщень для проживання:

- житлові кімнати (4 м² на 1 дитину);
- санвузли окремі для хлопчиків і дівчаток (6 м² на 1-2 спальні кімнати), що включають вмивальні з мийками для ніг, вбиральні, кабінки особистої гігієни дівчаток (4 м² на одну вікову групу), душові кабінки;
- кімнати денного перебування, у літніх умовах – веранди із розрахунку не менше 1 м² на одне місце,
- приміщення обслуговування, у тому числі передпокій - гардеробна (0,8 м² на одне місце),

– приміщення для зберігання валіз, прання, приміщення персоналу (18 м² на вікову групу) з підсобними приміщеннями (15 м²) [22].

Стандартом також визначено, що не більше чотирьох груп можна розміщувати в одній будівлі або ізольованому блоці. При цьому приміщення для проживання мають бути забезпечені самостійним виходом на ділянку.

У кожній жилій кімнаті може бути забезпечено не більше 10 ліжко-місць для дітей молодшого шкільного віку, а для середнього та старшого – не більше 5 ліжко-місць.

Також даним стандартом визначені вимоги до облаштування їдальні, кімнат для певних заходів, медичного пункту тощо. Щодо останнього, то в нашій країні медичний супровід дітей – одна з головних вимог для функціонування табору оздоровлення та відпочинку. Згідно з чинним законодавством, медичний персонал має бути присутній на території табору цілодобово.

Дотримуючись усіх вимог та контролюючи санітарно-гігієнічні вимоги щодо прибирання, зміни білизни та інш., керівництво закладу успішно пройде державну атестацію та отримає дозвіл на початок роботи з дітьми.

Підеумовуючи огляд організаційних питань порядку оздоровлення та відпочинку дітей, а особливо їх харчування та проживання в таборах, необхідно погодитись із висновками науковців, що одним із головних завдань дитячих таборів оздоровлення та відпочинку є «... збереження здоров'я та оздоровлення кожної дитини, що, зі свого боку, передбачає створення необхідних умов для фізичного, психічного, соціального та морального здоров'я, які є взаємопов'язаними компонентами структури здоров'я людини» [12, с. 44]. За умов дотримання власниками та керівництвом закладів оздоровлення законодавчо визначених вимог до організації оздоровлення дітей, якість та системність контролю з боку держави за діяльністю таборів в значній мірі сприятиме підвищенню ефективності та результативності оздоровчої кампанії та принесе користь здоров'ю кожної дитини та нації, зокрема.

Висновки до першого розділу.

За результатами аналізу теоретичних засад організації дитячого оздоровлення та відпочинку можна дійти певних висновків, які зводяться до наступного:

1) Історія таборів відпочинку сягає середини XIX століття, коли перші випадки організованого дитячого відпочинку були зафіксовані у Північній Америці. Перший табір офіційно зареєстрований у 1861 році в Сполучених Штатах Америки (штат Коннектикут, місто Вашингтон). І відкрив його практикуючий лікар Джозеф Ротрок, який бачив його призначення в укріпленні здоров'я дітей, оскільки урбанізація та індустріалізація принесла багато негативних наслідків для здоров'я дітей;

2) Слідом за США табірний рух отримав поширення і в Європі. Відправною точкою за деякими даними вважається 1876 рік, що пов'язаний із заснуванням швейцарським пастором Германом Волтером Біоном першого європейського дитячого табору в районі Альп;

3) На початку XX століття табірний рух прийшов і в СРСР. Саме Н.Крупська взяла на озброєння багато того, що було в скаутському русі. Особливо те, що стосувалося організації літніх таборів для дітей. Вони отримали назву «піонерські табори», і вони також мали на меті профілактику захворювань на туберкульоз, легені, сколіоз та інші хвороби. Яскравим прикладом цього процесу стало відкриття у 1925 році табору «Артек» на півострові Крим, який довгі роки був центром оздоровлення дітей, передусім, із захворюванням легень;

4) Система оздоровлення та лікування дітей в таборах в сучасних українських реаліях мало чим відрізняється від радянської моделі, поряд з цим вже сьогодні актуальними стають питання щодо змін і нововведень в організацію відпочинку та оздоровлення дітей. Сама модель дитячого табору потребує нових форм и методів роботи з дітьми – цікавих, корисних та інноваційних. Ці нововведення сприяли б забезпеченню відновлення захисних

функції організму дитини, оздоровленню, самореалізації та задоволення власних потреб дитини в освіті, творчості, спорті, що значно підвищило б здатності дітей до здорового способу життя та позитивного соціального досвіду дитини, особливо в цей надскладний час;

5) Організація відпочинку й оздоровлення дітей в нашій державі здійснюється через функціонування мережі дитячих оздоровчих закладів, що належать до організаційно-методичних форм позашкільної освіти України. Саме держава забезпечує розвиток системи оздоровлення та позашкільної освіти, оскільки в останні роки спостерігається тенденція поєднання комплексу заходів оздоровлення та освіти;

6) В Україні створена і діє система нормативно-правового регулювання оздоровлення дітей, яка забезпечує належну якість та доступність послуг з оздоровлення та відпочинку дітей, організацію реабілітації дітей з інвалідністю, запобігання інвалідизації дітей, збереження, удосконалення та розвиток мережі дитячих оздоровчих закладів, наметових містечок, створення в них безпечних умов перебування та збільшення кількості дітей, охоплених послугами з оздоровлення та відпочинку. У 2023 році Міністерством соціальної політики України «...була запущена програма «ЄОздоровлення», що передбачає прямі виплати держави родинам для оздоровлення дітей;

7) Державна підтримка дитячого оздоровлення, лікування та відпочинку діє в Україні вже понад 30 років, від моменту проголошення незалежності. У травні 2021 року була розроблена Концепція Державної соціальної програми оздоровлення та відпочинку дітей на період до 2025 року;

8) Аналіз порядку дитячого оздоровлення щодо харчування та проживання дав змогу з'ясувати, що починаючи з 2014 року Україна втратила велику кількість закладів оздоровлення дітей внаслідок окупації Криму, Донецької, Луганської, частин Херсонської та Запорізької областей, які вважалися всеукраїнськими здравницями. Особливо табори, що були розміщені на узбережжі Азовського моря. Також військові дії спричинили призупинення функціонування певної кількості таборів з міркувань безпеки,

внаслідок чого вони не пройшли державну атестацію та не надавали послуги з оздоровлення;

9) Огляд законодавчого регулювання довів, що табір з оздоровлення та відпочинку має створити належні умови для, перш за все, безпечного та комфортного перебування дітей під час оздоровлення та відпочинку. Власники та керівник табору мають забезпечити проживання дітей у комфортних умовах, повноцінне і здорове харчування, цілодобове медичне обслуговування з належним дотриманням санітарно-гігієнічних правил та норм (якщо це табір з цілодобовим перебуванням). Персональну відповідальність за якість послуг, які надає заклад, та за збереження життя і здоров'я дітей, які перебувають у закладі, відповідно до закону несе керівник дитячого закладу оздоровлення та відпочинку.

РОЗДІЛ 2.

ОРГАНІЗАЦІЯ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З ДІТЬМИ ТА ДЛЯ ДІТЕЙ

2.1. Волонтерство як соціальний інститут та спільнота

Історія людства не знає такого суспільства, яке не сповідувало б ідеї добровільної та безкорисливої допомоги. Оскільки така допомога основана на ідеях служіння гуманним ідеалам людства та не передбачає отримання прибутку, винагороди чи кар'єрного зростання. За всю історію людства благодійна діяльність приймала різні форми: від традиційних видів взаємодопомоги до спільних зусиль тисяч людей, що направлені на подолання наслідків стихійних лих, врегулювання військових конфліктів, подолання бідності тощо.

В різні часи та в різних культурах поняття «добра» мало різні значення. Поряд з цим, загальне розуміння людиною добра від стародавніх часів до сучасності не зазнало змін: добро визначається як щось суспільно-корисне, «сприятливе» для суспільства. Історично склалося, що із-за супротиву зовнішнім факторам та бажанню вижити народилася згуртованість і готовність простягнути один одному руку підтримки [28].

Багато дослідників вважають роком виникнення волонтерської діяльності 1859 рік. На думку колективу авторів Центру перспективних соціальних досліджень Національної академії наук України, яку в повній мірі підтримали у своїх дослідженнях С.С. Тимченко та А.В. Шмаріна, «...саме тоді французький письменник-журналіст Анрі Дюман, вражений кривавими картинами битви при Сольфоріно, запропонував ідею створення Червоного Хреста – організації, яка працювала б на волонтерських засадах і надавала першу медичну допомогу пораненим бійцям. Принципами, сформульованими Дюманом, керуються сьогодні волонтерські організації в усьому світі. До XIX ст. волонтерство сприймалось як військова справа, а волонтери –

романтичні юнаки, які прагнули за покликом серця піти в бій за чужу незалежність і обов'язково в далеку екзотичну країну» [29].

Дійсно довгий час поняття «волонтерство» сприймалося як військовий термін. Воно було способом комплектування армій (наприклад у Великій Британії), і саме цей спосіб зберігся до моменту введення в дію «військової повинності», яка була загальною та обов'язковою. У XVIII-XIX століттях во Франції, Італії та Австро-Угорщині волонтерські полки існували у складі регулярних армій.

Отже, у другій половині XIX ст. в більшості держав система волонтерства як засіб комплектування армії втратила своє значення і стала формуватися ідея волонтерства як соціального служіння.

Волонтерство як соціальний феномен зародився в США, де вже у XIX столітті волонтери забезпечували функціонування різних некомерційних організацій. У 1920 році загальнолюдські цінності солідарності та взаємодопомоги відродилися в Європі. Того літа група волонтерів з Австрії, Англії, Німеччини та Швеції зібралася з метою відновлення села біля Вердуна (Франція), що була зруйнована в ході Першої світової війни, що забрала мільйон життів.

Волонтери відновлювали зруйновані Першою світовою війною ферми, не отримуючи за свою працю кошти. При цьому, зацікавлена сторона забезпечувала добровільних працівників житлом, харчуванням, медичним страхуванням – цей принцип організації волонтерського руху зберігся і в наш час. З цього й почала свою діяльність Міжнародна громадська служба (Service Civil International, SCI), яку заснував П'єр Сересоль, у 1920 році, як гуманітарний рух. Принцип якої «не говорити, а діяти».

Автори звіту [30] зазначають, що на початку XX століття «волонтерський рух розвивався, як рух «дружніх візитерів», сестер милосердя, самаритян, місіонерів. Волонтерами були, як правило, приватні особи, громадські діячі (Д.Адамс, М.Річмонд, А.Соломон), релігійні діячі (пастор С.Барнетт, Ч.Вара). В 20-ті роки XX ст. з'являються перші міжнародні робочі

табори добровольців, європейські служби добровільної праці. Після Першої світової війни в 20-ті роки французи і німці, зустрівшись, вирішили, що: «краще працювати разом, ніж воювати один проти іншого». Саме ця думка в подальшому стала девізом волонтерського руху».

Отже, ці перші громадянські ініціативи французької та німецької молоді поклали початок волонтерському руху і дали поштовх до його подальшого розвитку, набуттю популярності по всьому світу, охоплюючи все нові сфери життя та відкриваючи нові види діяльності. Спочатку волонтерські табори створювалися для надання допомоги в регіонах, що постраждали від стихійних лих. Потім, у 1931 році ідея SCI отримала розвитку, і концепція таборів з міжнародними волонтерами стала застосовуватись в інших областях соціальної відповідальності:

– суспільний розвиток. Під час економічної кризи у вугільній промисловості був організований проект з відновлення спадщини в шахтарському місті Брінман (Уельс, Великобританія). Добровольці побудували басейн і створили громадський парк. У проекті також брали участь безробітні люди;

– допомога з метою розвитку: у 1934 році в Індії організовувалися табори для допомоги районам, що постраждали внаслідок землетрусу Непал-Бихар. Подібні проекти були реалізовані у 1935 та 1936 роках;

– гуманітарна допомога: у 1937 році група організацій з надання гуманітарної допомоги доручила SCI надавати гуманітарну допомогу дітям-біженцям під час громадянської війни в Іспанії (1936-1939 роки). Було організовано евакуацію населення, роздачу продовольчої допомоги та одягу населенню районів, що були охоплені війною [31].

З 1920 року SCI організовувала волонтерські табори та реалізовувала проекти во Франції, Швейцарії, Великій Британії, Індії та інших країнах. При цьому не мала офіційної структури. І лише після Другої світової війни, внаслідок поширення ідеї міжнародних волонтерських таборів в інші країни, була заснована міжнародна асоціація філій SCI з міжнародним секретаріатом

в Парижі. Були поліпшені умови організації (наприклад, організовано добровільне страхування). Кількість робочих таборів і добровольців значно збільшилася – 1947 рік: 46 таборів в 9 країнах, а вже у 1968 році – 298 таборів у 24 країнах [30].

Команда SCI стала попередником таких організацій, як British Volunteer Programme та інших груп, що здійснювали тривалі волонтерські акції та проекти. Ці організації, в свою чергу, були попередниками волонтерської програми Організації Об'єднаних Націй.

Підсумовуючи розгляд передумов розвитку волонтерського руху, можна констатувати, що історично початок волонтерського руху пов'язують з кінцем XVIII - початком XIX ст., а саме з початком Першої світової війни, коли з числа добровольців формували цілі воєнізовані підрозділи – батальйони, полки. Походження слова «волонтер» відносять до французького «volontaire», що і означає «доброволець». В подальшому, після введення обов'язкової військової повинності, волонтерських рух отримав соціального значення і сформувалася ідея волонтерства як соціального служіння.

За даними дослідників протягом 1930-х та 1940-х років зростає кількість таборів добровольців, коли неурядові організації мобілізували молодь для надання невідкладної допомоги щодо економічного полегшення стану населення країн, що потерпали від стихійних лих та воєнних конфліктів. В той час волонтерські табори допомагали ефективно вирішувати задачі, що стояли перед суспільством та соціумом. Розвиток волонтерства активно сприяв зміцненню громадянського суспільства у європейських країнах, підвищував роль некомерційних та громадських об'єднань. Волонтерська діяльність створила умови для соціального та економічного відбудовування та розвитку країн та надавала значну допомогу у вирішенні їх соціальних проблем.

Саме у довоєнні роки волонтерський рух зростав значними темпами та спонсорувався транснаціональними корпораціями, міжнародними організаціями та урядами країн Європи (Франція, Велика Британія, Німеччина тощо).

Сьогодні у будь-якій країні волонтерська спільнота приносить користь не лише окремим людям, але й має глибокий вплив на громади. Коли люди присвячують свій час, навички та ресурси, щоб допомогти іншим, вони роблять внесок у покращення суспільства в цілому. Волонтери активізуються, щоб заповнити прогалини в послугах, надати допомогу вразливим верствам населення, підтримати громадські та некомерційні організації, допомагати громадам оздоровити дітей. Волонтери надають основні послуги, які інакше були б недоступні, чи то годування безпритульних, навчання знедолених дітей, оздоровлення з найбільш вразливих верств населення чи надання підтримки людям похилого віку. Активно беручи участь у цих заходах, волонтери покращують якість життя окремих людей і покращують загальний добробут громади.

Волонтерські об'єднання та спільноти розвивають соціальні зв'язки та зміцнюють зв'язки між громадами. Коли люди збираються разом із спільною метою, вони створюють відчуття приналежності та єдності. Волонтери співпрацюють з однодумцями, створюючи дружні зв'язки, які виходять за межі волонтерського досвіду. Ці соціальні зв'язки не тільки зміцнюють соціальну структуру громади, але й сприяють підвищенню громадянської активності та укріпленню почуття колективної відповідальності.

Волонтери служать каталізаторами залучення громади. Коли люди дізнаються про роль та вплив волонтерства на життя громади, вони надихаються самі долучатися. Волонтери часто діляться своїм досвідом, підвищуючи обізнаність і мотивуючи інших вкладати свій час і ресурси. Ця активізація представників громади веде до більш активної спільноти, де люди працюють колективно, щоб вирішити проблеми та створити позитивні зміни.

Як свідчать дослідження колективу авторів на чолі з Лях Т.Г. «...для України, як і для всього світу, волонтерство є актуальним і важливим з різних причин. По-перше, як свідчить багаторічний досвід використання праці волонтерів, це ефективний спосіб вирішення складних проблем на благо окремої людини, суспільства та довкілля, які часто виникають на гранті

недостатньої турботи держави про суспільне благо, і далі автори стверджують, - у незалежній Україні розвиток волонтерського руху датується початком 90-их років ХХ століття, коли було створено службу під назвою «Телефон Довіри», де працювали волонтери...» [32, с.17]. Перераховуючи типові види волонтерської діяльності в Україні автори перераховують «...догляд за хворими, людьми похилого віку та інвалідами, які перебувають вдома і в спеціалізованих установах, догляд за пацієнтами хоспісів, робота з дітьми і молоддю в дитячих садках, школах, групах вільного часу, молодіжних клубах...» [32, с. 18].

Таким чином, саме завдяки волонтерським ініціативам у галузі охорони здоров'я, люди які того потребують отримують медичну підтримку, медичний супровід та ресурси для населення, яке недостатньо обслуговується. Звертаючи увагу на соціальні детермінанти здоров'я, такі як доступ до здорової їжі, безпечного житла та освіти, оздоровлення та догляду, волонтери роблять внесок у загальний добробут суспільства. Крім того, доведено, що волонтерство покращує психічне здоров'я, зменшує стрес і підвищує задоволеність життям як волонтерів, так і тих, хто отримує користь від їхніх зусиль.

Саме участь волонтерів в популяризації здорового способу життя серед населення і особливо дітей та молоді, а також їх ініціативи, що спрямовані на оздоровлення дітей стануть предметом подальшого розгляду і аналізу.

2.2. Оздоровлення та лікування дітей: державні програми та волонтерські ініціативи

В Україні вже багато років реалізується державна програма безоплатного оздоровлення дітей у Міжнародному дитячому центрі «Артек». Можливостями, які надає ця програма, можуть скористатися «... діти-сироти, діти, позбавлені батьківського піклування, рідні діти батьків-вихователів і прийомних батьків, діти-ВПО, які перемістилися з регіонів активних бойових

дій та окупованих територій» [33]. У 2024 році додалося ще три категорії дітей, які можуть безоплатно оздоровитись в Артеку, – «... до переліку категорій дітей, які отримують безоплатні путівки до Артеку, на 2024 рік додалися ще три:

1) Діти учасників бойових дій, зокрема і добровольців, визначених у пунктах 19-24 частини 1 статті 6 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» [34];

2) Діти загиблих (померлих) захисників і захисниць України, визначених у частині першій статті 10-1 цього ж Закону;

3) Діти, зареєстровані як ВПО, які отримують допомогу на проживання ВПО» [35].

За даними Міністерства соціальної політики у 2024 році певна кількість українських дітей із найбільш вразливих верств населення отримали послуги з оздоровлення (рис. 2.1.)

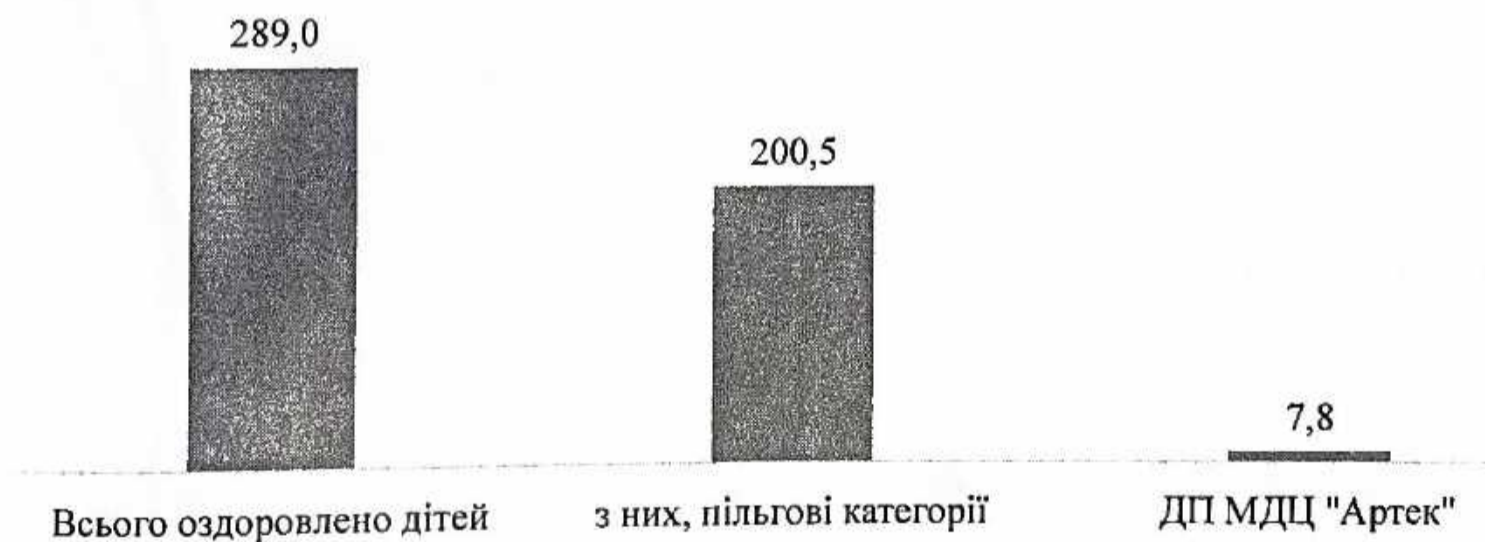


Рисунок 2.1. Кількість дітей, яким у 2024 році державою були надані послуги з оздоровлення (складено автором за [36]), тис.осіб.

Отже, як бачимо, трохи менше 300 тис. українських дітей було оздоровлено у 2024 році (станом на жовтень місяць) за кошти державного бюджету, з яких 200,5 тис. дітей з пільгових категорій. Артек у минулому році прийняв на оздоровлення майже 8 тис. дітей.

Поряд з цим, варто звернути увагу, що на початок військової агресії за даними ГО «Інститут молоді», що посилається на дані Державної служби статистики України, в країні «...на початок 2022 року проживало 7348531 дітей віком від народження до 18 років, що складало 17,9% від загальної чисельності постійного населення України» [37]. Структура чисельності дітей за віковими групами станом на 01.01.2022 наведено на рис. 2.2.

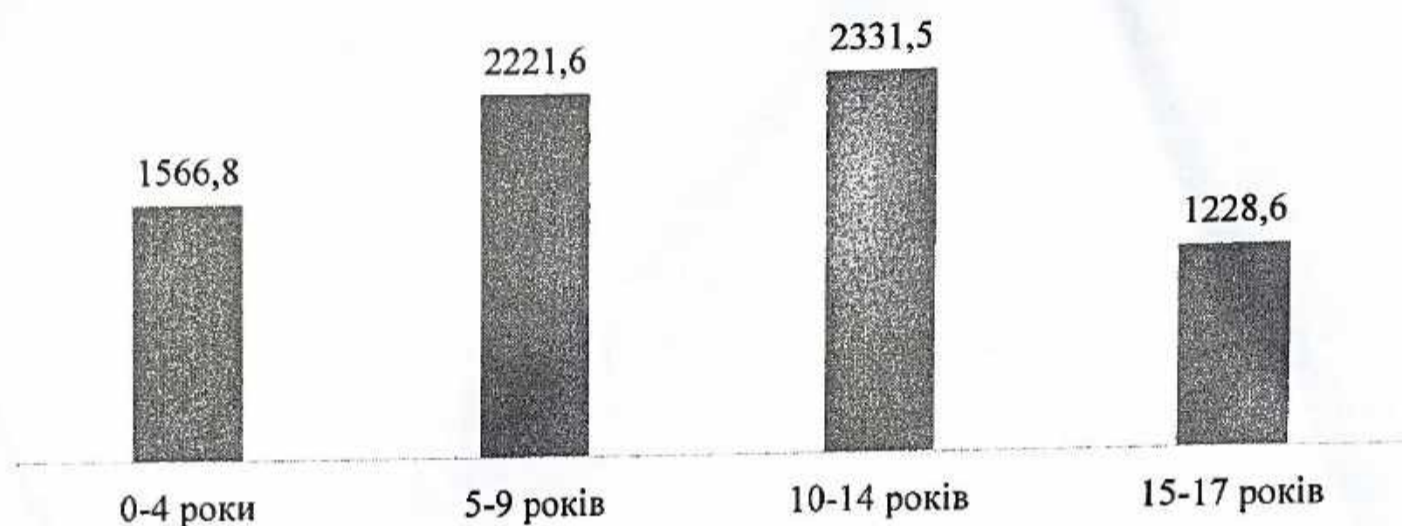


Рисунок 2.2. Вікова структура дітей в Україні (станом на 01.01.2022)
(складено автором за [37])

Дані статистики свідчать, що кількість дітей вікової категорії 5-17 років на початку військової агресії становила 5781,7 тис. осіб. Навіть з урахуванням того, що певна кількість дітей з початком війни виїхала за кордон, «...за даними Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ), через збройну агресію проти України, починаючи з 24 лютого 2022 року, змінили місце свого проживання 4,8 мільйона українських дітей, з них: переселилися в межах України 2,5 мільйона дітей, інші виїхали за кордон» [38], а частка дітей, які відносяться до пільгових категорій, не перевищує 60%, кількість охоплених державними програмами оздоровлення дітей у 2024 році незначна.

Це свідчить про те, що повною мірою послугами в оздоровленні забезпечити українських дітей держава не має можливості, хоча кожного року перелік закладів оздоровлення та відпочинку, які долучаються до державних програм, зростає.

Лише у 2024 році до експериментального проєкту «Оздоровлення» та програми «гроші за дитиною» долучилися «...17 дитячих закладів оздоровлення та відпочинку, зокрема в Закарпатській області – 8 закладів, Івано-Франківській – 7 закладів, Львівській – 2 заклади» [36].

З огляду на тему дослідження нас цікавлять участь волонтерських організацій та волонтерські ініціативи для дітей – їх оздоровлення та лікування, а також відновлення ментального здоров'я. Бо від початку військової агресії велика кількість українських дітей опинилися в глибокій психологічній кризі через травмування внаслідок бойових дій або втрати близьких. «Війна, що триває в Україні, суттєво впливає на психічне здоров'я дітей. Згідно із Гуманітарною координацією у сфері захисту дітей в Україні на 2023-2024 роки приблизно 1,5 мільйону дітей загрожує ризик розвитку депресії та тривожності. Такі фактори, як часті обстріли, розлука з сім'єю та друзями, закриття шкіл і вплив насильства, сприяють погіршенню їхнього добробуту. Відсутність безпечного простору посилює вразливість до наруги та експлуатації. Близько 250 000 дітей регулярно переживають обстріли, що робить їх вразливими до ПТСР. Вирішальне значення має невідкладна комплексна психологічна підтримка» [39].

Результати моніторингу, проведеного фахівцями ЮНІСЕФ в Україні, їх висновки щодо необхідності психологічної допомоги та організації «простору безпеки» для українських дітей підтверджуються безліччю ініціатив волонтерських організацій. «...Багато сімей та дітей потребують не лише матеріальної, але й психологічної допомоги. На жаль, українська держава не в стані потурбуватися про таку психологічну допомогу. Багато подібного роду завдань взяли на себе волонтерські організації, приватні підприємці та українська діаспора» [40].

Напрями та види діяльності волонтерських організацій в нашій країні визначено у статті 1 Закону України «Про волонтерську діяльність». Саме в цій статті наведені напрями діяльності, в межах яких волонтери можуть ініціювати будь-які активності та заходи, зокрема:

«...– надання волонтерської допомоги з метою підтримки малозабезпечених, безробітних, багатодітних, бездомних, безпритульних, осіб, які потребують соціальної реабілітації, осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах;

– здійснення догляду за хворими, особами з інвалідністю, самотніми, людьми похилого віку та іншими особами, які через свої фізичні, матеріальні чи інші особливості потребують підтримки та допомоги;

– надання волонтерської допомоги громадянам, які постраждали внаслідок надзвичайної ситуації техногенного чи природного характеру, дії особливого періоду, правових режимів надзвичайного чи воєнного стану, проведення антитерористичної операції, здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, здійснення заходів, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України та/або іншої країни проти України, у результаті соціальних конфліктів, нещасних випадків, а також жертвам кримінальних правопорушень, біженцям, внутрішньо переміщеним особам;

– надання волонтерської допомоги особам, які через свої фізичні або інші вади обмежені в реалізації своїх прав і законних інтересів;

– проведення заходів, пов'язаних з охороною навколишнього природного середовища, збереженням культурної спадщини, історико-культурного середовища, пам'яток історії та культури, місць поховання;

– сприяння проведенню заходів національного та міжнародного значення, пов'язаних з організацією спортивних, культурних, молодіжних та інших видовищних і громадських заходів...» [41].

І це не повний перелік, ми навели лише ті напрями, які так чи інакше стосуються організації допомоги дітям, особливо сьогодні під час війни. Сьогодні волонтерські ініціативи спрямовані на підтримання ментального

здоров'я дітей, створення для них безпечного середовища шляхом залучення дітей та молоді до волонтерської діяльності, проведення для них просвітницьких, спортивних та культурних заходів, організація літніх таборів різних форматів – мовні, спортивні, освітні, творчі тощо.

Активізувалася діяльність волонтерів з організації таборів у далекому 2014 році, коли розпочалося АТО на сході України. Яскравим прикладом організації таборів для дітей учасників АТО є історія становлення та розвитку волонтерського проєкту – літнього дитячого табору за сприяння представників української діаспори в Данії «Ластівка». Поштовхом до цієї ініціативи стали дослідження данського спеціалісту з туризму та менеджменту відпочинку Лінди Ньюхольм, яка досліджувала вплив літніх дитячих таборів Голубого Хреста на дитину, її психологічний стан та самопочуття. Результати досліджень довели ініціаторам задуму організації дитячих таборів в Данії, що саме під час перебування у таборі «...діти розвивають почуття власної гідності та впевненість у своїх силах, опановують нові навички; діти створюють тісні дружні зв'язки між собою, що покращує їхній соціальний капітал; літній табір це вільна територія, де у дитини є можливість побути за межами власного дому та забути про всі хвилювання на певний час» [40].

Головною метою цього проєкту його ініціатори – представники української діаспори в Данії – бачили в оздоровленні та підтримці дітей, які жодного разу не були за кордоном і чиї батьки були учасниками АТО. В проєкті брали участь діти віком 10-15 років, а також маленькі діти («Табір для маленьких ластівок») разом із батьками. Програмою табору передбачалося перебування дітей в українських родинах в Данії та різні активності – спортивні, творчі, освітні – у таборі.

Серед таких, що активно розвиваються в останні роки волонтерських активностей варто також назвати реалізацію:

- міжнародних програм молодіжного обміну, Еразмус+;
- короткострокові благочинні волонтерські проєкти (табори) в Україні;

– проведення семінарів, зустрічей, тренінгів, спрямованих на розвиток лідерських якостей та виховання активної молоді.

Таким чином, сьогодні волонтерські табори дуже популярні у всьому світі. Вони можуть бути короткостроковими або довгостроковими, спрямовані на відновлення пам'яток архітектури або парків, малювання чи моделювання, фестивалі або інші активності.

Волонтерські активності для дітей умовно можна поділити на декілька напрямів (рис. 2.3).

Гуманітарна допомога	Медична допомога	Психологічна допомога	Освіта та дозвілля
<ul style="list-style-type: none"> • Клуб добродіїв • Голоси дітей • Джерело надії 	<ul style="list-style-type: none"> • Твоя опора • Kiddo • Благодійний фонд Запорука • Таблеточки 	<ul style="list-style-type: none"> • Простори психологічної підтримки • Безпечне середовище - хаби, шелтери 	<ul style="list-style-type: none"> • Онлайн школи • СпівДія заради Дітей • EdEra для школярів • Едельвейс • Пласт - національна скаутська організація України

Рисунок 2.3. Напрями, в яких найактивніше реалізуються волонтерські проекти в Україні (складено автором за [42])

Отже, волонтерські активності охоплюють найбільш значущі сторони життя дитини – забезпечення найнеобхіднішими речами для життя, медичний супровід та допомога, створення безпечного середовища та психологічна підтримка, організація освітніх проектів та спортивних, творчих, мистецьких заходів.

І майже всі ці напрями охоплює діяльність національної скаутської організації «Пласт», яка створена у 1911 році, після заснування Робертом Бейден-Пауелом у далекому 1907 році скаутського руху. Сьогодні цей рух вважається одним із найбільш відомих дитячих рухів в Україні. Датою народження цього руху вважається 12 квітня 1912 року, коли перші пластуни

склали присягу у м. Львів. Сьогодні молодіжна організація «Пласт-національна скаутська організація України» нараховує 54 осередки в багатьох містах та містечках України. Це найбільш розвинута мережа дитячого скаутського руху в Україні, яка у своїй діяльності використовує наступні виховні методи:

- «– добровільне членство у організації;
- виховання та навчання через гру та працю;
- навчання через самоврядування у гуртках;
- пізнання природи та життя у ній;
- підтримка зацікавлень та здібностей дітей і молоді» [43].

Найбільш поширеним форматом роботи в цій організації з дітьми є саме організація таборів за різними напрямками та тематикою. Впродовж року в організації проводиться понад 100 таборів «...різної спеціалізації: спортивні, морські, з повітроплавання, мистецькі, лижні, альпіністичні, археологічні, кінні, екологічні тощо. У таборах пластуни практично закріплюють знання і вміння, здобуті впродовж року на щотижневих заняттях. Серед найбільших заходів, котрі щороку проводяться Пластом на всеукраїнському рівні – інтелектуально мистецький змаг Орлікіада, фестиваль творчості День пластуна, спортивний змаг Спартакіада, передача Віфлеємського вогню місцевим громадам, змагання з пішого мандрівництва «Стежками героїв», «Осінній рейд» та «Весняний рейд» [43]. Отже, Пласт – це не формальне патріотичне виховання, це – особливий стиль життя з любов'ю до всього українського, це – майже столітні традиції виховання молоді в любові до України, вчинки, дії та українська історія, яку діти узнають не з підручників, а біля вогнища у таборі з розповідей очевидців та їх нащадків.

Більш детально про організаційну структуру, економічну складову та основні види роботи та методику її організації з дітьми у таборах розглянемо у наступному підрозділі.

2.3. Організаційно-економічна характеристика молодіжної організації «Пласт – Національна скаутська організація України» та напрями її діяльності

Як вже зазначалося раніше, історія пластунів сягає далекого 1912 року, коли перші пластуни склали присягу у квітні місяці цього року у місті Львів. Сьогодні – це найбільша в Україні молодіжна організація, яка налічує 54 осередки у різних містах України, зі штаб квартирою у Києві. Офіційна назва руху – Молодіжна організація «Пласт – Національна скаутська організація України» (Пласт – НСОУ). Пласт НСОУ добровільна, позапартійна, позаконфесійна, неприбуткова і незалежна всеукраїнська громадська організація.

Метою своєї діяльності пластуни визначають «...виховання української молоді на свідомих, відповідальних і повновартісних громадян місцевої, національної та світової спільнот, провідників суспільства на ідейних засадах Пласту та на засадах християнської моралі» [44]. Згідно зі Статутом організації «...Пласт може:

- організовувати гурткову роботу з дітьми, проводити концерти, виставки, фестивалі, провадити іншу діяльність у сфері культури, також організовувати змагання, вишколи та семінари, благодійні заходи, тренінги та інші заходи неформальної освіти, табори та мандрівки від місцевого до міжнародного рівнів;
- брати участь у видавничій діяльності, створювати власні виробництва зі статусом юридичної особи;
- здійснювати необхідну господарську діяльність, включно через створення у порядку, передбаченому законом, юридичних осіб (товариства, підприємства тощо), діяльність яких має відповідати меті (цілям) Пласту та сприяє її досягненню;
- користуватися пільгами, передбаченими чинним законодавством;
- брати участь у проведенні науково-дослідної, експериментальної, наукової роботи та запрошувати до неї відповідних фахівців;

- залучати до своєї роботи українських та іноземних спеціалістів, самостійно визначати форми, системи, розмір і види оплати праці згідно з чинним законодавством;

- виступати позивачем та відповідачем у судах;

- вести на громадських засадах методичну і соціологічну діяльність, в тому числі надавати таку допомогу іншим організаціям та установам;

- здійснення освітньої діяльності, зокрема, але не обмежуючи цим, неформальної та інформальної освіти;

- реалізовувати екологічні проекти (включно освітні) та проекти щодо збереження безпечного довкілля для задоволення інтересів членів організації;

- реалізовувати проекти у сфері охорони здоров'я, зокрема щодо профілактики інфекційних і неінфекційних захворювань, підвищення обізнаності про безпечну поведінку та обов'язкового навчання домедичної допомоги тощо;

- організовувати реалізацію пластової освітньої програми за пласстовим методом, зокрема через користування державними та комунальними закладами культури, закладами позашкільної освіти у сфері культури на пільгових умовах, передбачених законодавством» [44].

Таким чином, Пласт-НСОУ повною мірою забезпечує членам Пласту освіту, профілактику здоров'я і, найголовніше, виховання молодих українців за «...унікальною системою, яка, хоч і подібна до скаутської, все ж має цілий ряд своїх особливостей» [43]. Ця система базується на щотижневих заняттях – сходинах, на яких діти грають, співають, майструють, дискутують, слухають розповіді, а також обговорюють прочитані книжки та переглянуті фільми, відповідно до програми згідно з їх віком вивчають щось нове. Крім сходин пластуни ходять у мандрівки, беруть участь у змагах (змаганнях), різноманітних акціях, а також вчаться на вишколах за спеціалізаціями. Рік завжди завершується двотижневим літнім табором або за кордоном, або у найбільш небезпечних регіонах України.

Пластуни розділені по вікових групах, які називаються уладами (рис. 2.4).



Рисунок 2.4. Поділ пластунів на вікові групи

Як зазначалося раніше, Пласт-НСОУ – неприбуткова організація, але кожний член організації щомісяця вносить внески («вкладки»), розмір якого кожний осередок визначає самостійно (як правило 100 грн.). Ця вкладка «...покриває вартість канцелярії та іншого обладнання для занять, заходів пластової програми на рівні міста чи куреня, часткове навчання виховників. Майже всі дорослі у Пласті, за винятком адміністраторів, працюють на волонтерських засадах та не отримують за це жодних коштів» [43]. Інформація про основні фінансово-економічні показники діяльності Пласт-НСОУ наведена в таблиці 2.1.

Дані таблиці свідчать, що у три воєнні роки Пласт-НСОУ адаптувалася до викликів воєнного стану та діяла у нових надскладних умовах, отримувала доходи, але їх рівень щороку скорочувався. Найбільше зниження відмічено у 2023 році (-46,9%) в порівнянні з 2022 роком, оскільки було отримано на 22290 тис.грн. менше. У наступному 2024 році зниження дещо уповільнилося і склало 17,6% на загальну суму 4429 тис.грн. Враховуючи той факт, що організація неприбуткова, а всі доходи є внесками пластунів та благодійних внесків меценатів та партнерів, відповідно і витрати мали таку ж динаміку.

Таблиця 2.1.

Динаміка основних показників діяльності молодіжної організації «Пласт-
Національна скаутська організація України» за період 2022-2024 роки

Назва показника	Рік			Абсолютне відхилення, грн,			Відносне відхилення, %		
	2022	2023	2024	2023 від 2022	2024 від 2023	2024 від 2022	2023 від 2022	2024 від 2023	2024 від 2022
Дохід, тис. грн.	47524,9	25234,6	20806,1	-22290,3	-4428,5	-26718,8	53,1	82,5	43,8
Витрати, тис. грн.	47524,9	25234,6	20806,1	-22290,3	-4428,5	-26718,8	53,1	82,5	43,8
Активи, тис. грн.	9261,0	7737,0	11100,0	-1524	3363	1839	83,5	143,5	119,9
Гроші та їх еквіваленти, тис.грн.	8521,0	4801,0	7979,0	-3720	3178	-542	56,3	166,2	93,6
Довгострокові зобов'язання, тис.грн.	8694,0	7323,0	10742,0	-1371	3419	2048	84,2	146,7	123,6
Поточні зобов'язання, тис.грн.	567,0	415,0	358,0	-152	-57	-209	73,2	86,3	63,1
Чисельність працівників, осіб	0,0	7,0	8,0	7	1	8	0,0	114,3	100,0

За підсумками 2023 року спостерігається зниження вартості активів, що зумовлено зниженням обсягів і, відповідно, питомої ваги грошових коштів та їх еквівалентів в структурі активів. Але вже за підсумками 2024 року відмічено суттєве зростання вартості активів (+43,5%) на загальну суму 3363 тис. грн., відповідно базовий темп росту становить майже 120%. Це зумовлено збільшенням вартості основних фондів (+22,7% на суму 255,6 тис.грн.) та збільшенням обсягів грошових коштів та їх еквівалентів (+39,8% на суму 3177,9 тис.грн.).

У 2024 році відмічено суттєве зростання довгострокових зобов'язань, більше ніж на 46% на загальну суму 3419 тис.грн., що свідчить про намагання пластунів розвиватися, модернізувати, оновлювати та будувати нові табори за рахунок довгострокових кредитів, про що свідчить зростання первісної вартості основних фондів організації та довгострокових зобов'язань. Поточні

ж зобов'язання, навпаки показують позитивну динаміку, бо з кожним роком відмічено їх поступове зниження.

Також варто відмітити, що саме у 2023 році було прийнято рішення сформувати штат організації з 7 посад, але вже наступного року він збільшився ще на 1 посаду, це зумовлено розширенням географії присутності пластунів, а також викликами сучасності та урізноманітненням сфер діяльності пластунів (підтримка пластунів на фронті, підтримка дітей пластунів-військовослужбовців, особлива увага до осередків у прифронтових районах тощо).

Більш наочно динаміка розглянутих вище показників представлена на рис. 2.5.



Рисунок 2.5. Динаміка основних показників діяльності молодіжної організації «Пласт-НСОУ» за період 2022-2024 роки

Щодо фінансових індикаторів діяльності організації, то динаміка показників ліквідності Паст-НСОУ наведена на рис. 2.6.

Показники ліквідності показують здатність організації виконувати фінансові зобов'язання, тобто погашати борги. Всі показники в аналізованому періоді мають дуже високе значення і показують тенденцію до зростання.

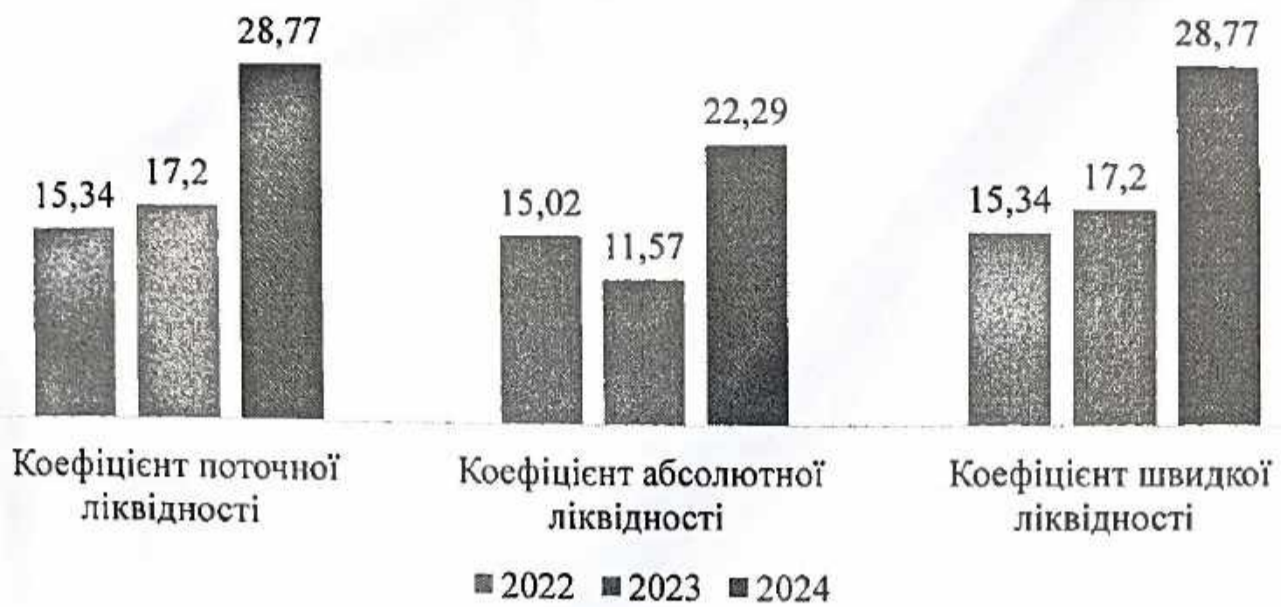


Рисунок 2.6. Динаміка показників ліквідності Пласт-НСОУ у період 2022-2024 роки

Згідно з традиційним підходом до аналізу ліквідності організації нормативним значенням показника поточної ліквідності вважається діапазон від 1 до 2. Коефіцієнт поточної ліквідності дає змогу з'ясувати, чи можуть активи з періодом оборотності менше одного року покривати короткострокові зобов'язання, у яких період погашення менше одного року. Розрахунки свідчать, що занадто високі значення показника поточної ліквідності не є безумовною перевагою організації, оскільки можуть бути пов'язані з неефективністю використання поточних активів і/або короткострокових зобов'язань.

Аналогічні значення й у показника швидкої ліквідності, що показує здатність організації погасити поточні зобов'язання під час виникнення критичної ситуації.

Показник абсолютної ліквідності, як його ще називають «кислотний тест» характеризує тільки найбільш ліквідну частину оборотних активів (грошові кошти та їх еквіваленти) і показує, яку частину зобов'язань Пласт-НСОУ може погасити моментально за наявні гроші та їх еквіваленти. В

нашому випадку розрахунки показують також високі значення та позитивну динаміку, яка намітилася за підсумками 2024 року.

Організація продовжує розвиватись, надаючи перевагу проектам, спрямованим на підтримку пластунів у війську та пластунів, постраждалих від війни. Поряд з освітніми, спортивними та виховними проектами, осередки в різних містах України щодня надсилають допомогу в різні регіони країни пластунам, які її потребують, особливо – у прифронтові регіони. Так у 2024 році відновив свою роботу запорізький осередок, який «...почав відновлювати сходи́ни, поїздки на табори. Протягом 2024 року до виховництва доєднались 4 нові волонтери. Також в осередку з'явилося 9 Приятелів Пласту – група людей, які поділяють цінності організації і сприяють її розвитку, хоча офіційно не є її членами. Зараз дорослих пластунів у Запоріжжі 14. А це вдвічі більше, ніж станом на 2022 рік» [46].

У ці роки пластуни не залишають поза увагою й наймолодших українців – дітей віком від 2 до 6 років «пташат», які разом з батьками досліджують світ, грають та навчаються. Маленькі пластуни об'єднані у «гніздечка» (не більше 10 сімей). Кожним таким «гніздечком» опікується впорядник чи впорядниця. Освітні проекти реалізуються саме батьками і це є перевагою виховної системи пластунів, бо «...формує ціннісне середовище дітей та батьків, що діляться досвідом виховання та підтримують одне одного» [46].

Сьогодні дуже мало можливостей для оздоровлення дітей у таборах, але пластунам вдалося попри військові дії вже у перший рік війни вивезти дітей у літні табори, які були розміщені у Польщі, Німеччині та Словаччині. Пласт-НСОУ організовували літні табори для пластунів, маючи «...загалом 35 таборів за кордоном та 65 у найбільш безпечних куточках Західної України» [45]. В наступні роки попри виклики сучасної війни, а також завдяки підтримці міжнародних скаутів з Литви, Польщі, Швеції, Італії, Словаччини та Німеччина та інших країн, вихованців продовжували вивозити в літні табори.

Варто зауважити, що після адаптації до надскладних умов та пошуку рішень у перший рік війни, попри всі складнощі блекаутів, жорстких вимог до

забезпечення безпеки дітей, кількість пластунів, які відвідали табори та, відповідно, оздоровилися у 2023 та 2024 роках значно більша (рис. 2.5).

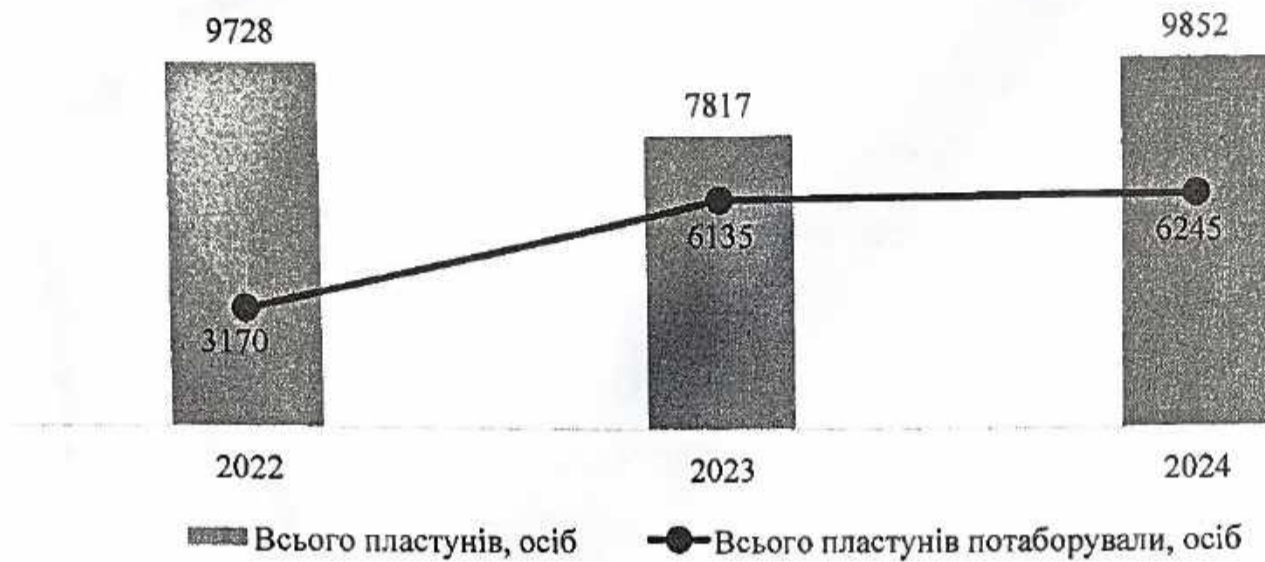


Рисунок 2.5. Динаміка вихованців Пласт-НСОУ, які відвідали літні табори у період 2022-2024 р.р. (складено автором за [46])

Таким чином, попри виклики сучасної війни Пласт-НСОУ продовжує виконувати головну задекларовану місію в українському суспільстві – розвивати духовні, розумові, соціальні і фізичні здібності пластунів; плекати серед молоді традиції її предків і передання та розуміння її історії, культури та національних традицій, організовувати літні табори та давати можливість долучатися до Пласту якомога більшої кількості українських дітей та молоді, щоб зростати та формуватися у свідомій спільноті.

Висновки до другого розділу

Розгляд та аналіз особливостей організації волонтерської діяльності з дітьми та для дітей в Україні, дослідження ретроспективи становлення волонтерства, аналіз волонтерських ініціатив для дітей в Україні дозволяє сформулювати наступні висновки:

1) Історично початок волонтерського руху пов'язують з кінцем XVIII - початком XIX ст., а саме з початком Першої світової війни, коли з числа

добровольців формували цілі воєнізовані підрозділи – батальйони, полки. Походження слова «волонтер» відносять до французького «volontaire», що і означає «доброволець». В подальшому, після введення обов'язкової військової повинності, волонтерських рух отримав соціального значення і сформувалася ідея волонтерства як соціального служіння;

2) Як соціальний феномен волонтерство зародилося в США, де вже у XIX столітті волонтери забезпечували функціонування різних некомерційних організацій, які забезпечували добровільних працівників житлом, харчуванням, медичним страхуванням – цей принцип організації волонтерського руху зберігся і в наш час. Початок волонтерському руху та сприяння його подальшому розвитку дали перші громадянські ініціативи французької та німецької молоді, які в подальшому набули популярності по всьому світу, охоплюючи все нові сфери життя та відкриваючи нові види діяльності;

3) Завдяки волонтерським ініціативам у галузі охорони здоров'я, люди які того потребують, отримують медичну підтримку. Саме волонтерським ініціативам щодо медичного супроводу надаються ресурси для населення, яке недостатньо обслуговується. Звертаючи увагу на соціальні детермінанти здоров'я, такі як доступ до здорової їжі, безпечного житла та освіти, оздоровлення та догляду, волонтери роблять внесок у загальний добробут суспільства. Крім того, доведено, що волонтерство покращує психічне здоров'я, зменшує стрес і підвищує задоволеність життям як волонтерів, так і тих, хто отримує користь від їхніх зусиль;

4) Сьогодні, враховуючи безпекову та економічну ситуацію в Україні, повною мірою послугами в оздоровленні забезпечити українських дітей держава не має можливості, хоча кожного року перелік закладів оздоровлення та відпочинку, які долучаються до державних програм, зростає. Тому багато подібного роду завдань взяли на себе волонтерські організації, приватні підприємці. Напрями волонтерської діяльності в нашій країні визначено Законом України «Про волонтерську діяльність»;

5) Сьогодні волонтерські ініціативи спрямовані на підтримання ментального здоров'я дітей, створення для них безпечного середовища шляхом залучення дітей та молоді до волонтерської діяльності, проведення для них просвітницьких, спортивних та культурних заходів, організація літніх таборів різних форматів – мовні, спортивні, освітні, творчі тощо. До надання гуманітарної, медичної та психологічної підтримки долучаються як вітчизняні волонтерські об'єднання, так і закордонні, а також представники української діаспори у багатьох країнах світу. Аналіз волонтерських практик довів, що дуже багато проєктів реалізуються волонтерами для підтримання ментального здоров'я дітей та молоді сьогодні в Україні;

6) Найбільш відомою та розгалуженою є національна скаутська організація «Пласт», яка у своїй діяльності охоплює майже всі найбільш важливі сторони життя дітей – медичний супровід та допомога, створення безпечного середовища та психологічна підтримка, організація освітніх проєктів та спортивних, творчих, мистецьких заходів. Молодіжна організація, історія якої сягає 1911 року, сьогодні нараховує 54 осередки в багатьох містах та містечках України. Система виховання пластунів забезпечується виключно волонтерами і є унікальною за своєю суттю для нашої країни. Протягом року для членів цієї молодіжної організації – пластунів – організовуються щотижневі зустрічі, завершенням яких наприкінці року є відвідування літніх таборів;

7) Аналіз діяльності організації довів, що реалізація всіх проєктів та повсякденне життя пластунів спрямовано на виховання свідомих українців на ідеях Пласту, яким вже понад 100 років, та на засадах християнської моралі. Пласт-НСОУ повною мірою забезпечує членам Пласту освіту, профілактику здоров'я і, найголовніше, виховання молодих українців відповідно до унікальної системи, яка має схожі риси зі скаутством, але і певні особливості суто національного змісту. Члени Пласту всередині організації поділяються за віковими групами, для яких розроблено унікальні програми виховання. Аналіз фінансово-економічних показників дав змогу з'ясувати, що Пласт як

неприбуткова організація здійснює свою діяльність на кошти щомісячних «вкладок» та благодійних внесків партнерів та меценатів. І в останні три роки спостерігається суттєве скорочення розміру доходів. Поряд з цим, пластуни розвиваються та удосконалюють власну матеріальну базу за рахунок довгострокових зобов'язань, про що свідчить зростання вартості основних фондів та відповідних статей пасиву балансу. Фінансові індикатори діяльності Пласт-НСОУ знаходяться на дуже високому рівні, що не можна вважати однозначно позитивним явищем, оскільки можуть бути пов'язані з неефективністю використання поточних активів і/або короткострокових зобов'язань;

8) Не зважаючи на реалії сьогодення та умови функціонування, пластуни розвиваються та відновлюють діяльність своїх осередків у прифронтових громадах. Своєю діяльністю охоплюють навіть наймолодших українців віком від 2 до 6 років, які разом з батьками досліджують світ, грають та навчаються. Після адаптації до надскладних умов та пошуку рішень у перший рік війни, попри всі складнощі блекаутів, жорстких вимог до забезпечення безпеки дітей, кількість пластунів, які відвідали табори та, відповідно, оздоровилися у 2023 та 2024 роках значно більша, ніж у 2022 році. Так, у 2022 році було оздоровлено у літніх таборах пластунів на 93,5% більше дітей, ніж у перший рік війни. У 2024 році в порівнянні з 2023 роком зростання уповільнилося та склало лише 1,8%. Варто зауважити, що з урахуванням розширення гуманітарних проєктів, спрямованих на підтримку пластунів, які пішли захищати Україну, браку виховників, адже багато з них були змушені покинути виховну діяльність і стати на захист України, браку ресурсів на розбудову спроможностей Пласту організація продовжує виконувати свою місію, розвиватись, виховувати та оздоровлювати українських дітей.

Особливості організації виховної діяльності та оздоровлення дітей в літніх таборах за системою Пласт-НСОУ стане предметом дослідження у наступному розділі.

РОЗДІЛ 3.

ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ ОЗДОРОВЛЕННЯ ДІТЕЙ У ЛІТНІХ ТАБОРАХ В
УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ3.1. Позитивні практики, вимоги та умови організації оздоровлення дітей
у літніх таборах Пласт-НСОУ

Як уже зазначалося раніше, виховна діяльність з дітьми в молодіжній організації Пласт-НСОУ організована цілий рік (в межах навчального року). Початок року відбувається, як правило, із заходу «Відкриття пластового року», який проводиться у вересні місяці. Впродовж року відбуваються різні заходи: станична спартакіада, загальні збори, Дні станиці, заходи з передачі Віфлеємського Вогню Миру, заходи у різдвяні свята «Різдвяна свічечка», Дні Української молоді (День пам'яті Героїв Крут) та Шевченківські, День Пластової присяги, «Свято весни». Поряд з цим пластуни щотижнево зустрічаються у гуртках. Завершується рік, як правило, у перші тижні липня виїздом пластунів у літні табори. Саме табори виступають основним інструментом для розвитку дитини, бо під час таборування підводяться підсумки та визначаються результати реалізації та опанування дітьми пластової програми. Під час перебування в таборі пластуни показують, чому вони навчилися та які знання і навички вони здобули. Також програмою перебування в таборі передбачено й здобуття нових знань та їх відпрацювання в польових умовах.

Варто зауважити, що й у зимовий період відбуваються табори – зимові. Лише у 2024 році відбулося три зміни на скаутській базі у Польщі, за ці зміни участь в них взяло понад 100 пластунів [47].

Підготовка до літнього таборування розпочинається вже на початку календарного року – у січні місяці. Активно ведуться переговори щодо пошуку таборів за кордоном зі скаутами зі всього світу. Лише на початку 2024 року

переговори велися зі скаутськими організаціями щонайменше восьми країн - Данії, Італії, Німеччини, Словаччини, Чехії, Іспанії, Бельгії та Великої Британії.

У випадках, коли батьки пластунів, особливо з вразливих категорій населення – ВПО, діти полеглих військових, із малозабезпечених та багатодітних сімей, не мають фінансової спроможності Пласт-НСОУ оголошує збір коштів. Всі зібрані кошти спрямовуються на забезпечення можливості таборування дітей та забезпечення їх розвитку та оздоровлення.

Варто зауважити, що з початком військової агресії чимало дорослих членів організації стали на захист України і сьогодні організація відчуває гостру нестачу виховників (дорослих членів організації), які на волонтерських засадах виконують ролі вихователів та тренерів у таборах. Тому впродовж всього минулого року пластуни вели активну підготовку всіх бажаючих до роботи з дітьми за правилами і відповідно до філософії й ідеї пластунів. Для всіх бажаючих було організовано онлайн навчання, а потім проводилися офлайн тренінги з відпрацювання навичок роботи з дітьми відповідно до політики та цінностей, які розділяє кожний член Пласт-НСОУ.

В організації прийнята наступна класифікація пластових таборів – регіональна та за спеціалізаціями. Регіональні табори поділяються на:

- гурткові або куринні – табори, які організують та проводять певні виховні частини Пласту;

- станичні – табори місцевого осередку;

- окружні, як правило, обласні;

- крайові табори – табори для всіх пластунів країни – всеукраїнські.

Табори за спеціалізаціями поділяються на:

- мандрівний табір «Говерла», «Заграва», «Ревора»;

- військово-патріотичний табір «Легіон»;

- екологічний табір «Вовча школа»;

- летунський табір «Чета крилатих»;

- крайовий табір «Морський».

Відмінністю пластових таборів від будь-яких інших є те, що він виступає підсумком річної пластової програми, яку дитина впродовж року опановує у гуртку. І наприкінці року вона має вже певні навички життя на природі, адже пластуни облаштовують табір у наметових містечках. Все, що стосується побуту, також разом з виховниками (наставниками) діти облаштовують самостійно. Саме на пластових таборах діти вчаться роботі та взаємодії в команді, а також відповідальності за результати власної діяльності. Все це здійснюється шляхом поділу дітей на гуртки – структурні одиниці табору, що складаються з 5-6 дітей. Кожний гурток отримує своє завдання з розташування – облаштування загальних зон (їдальня, вогнищева зона, зона для наметів, зони для приготування їжі та харчування, санітарні зони тощо). Також кожний пластун під час перебування в таборі має змогу отримати кулінарні навички, адже пластуни під наглядом виховників готують їжу самостійно на весь табір. Робота виховників з пластунами побудована за принципом здорової конкуренції, бо кожний день це змагання, квести, мандрівки, де кожний намагається отримати найбільшу кількість перемог, щоб перейти на наступну сходинку в ієрархії пластунів.

Організація та облаштування табору є обов'язком осередку I рівня – Станиці, «...що має всі умови та ресурси для самостійного функціонування та розвитку в межах визначеної рішенням КІР території одного населеного пункту (об'єднаної територіальної громади)». Ці вимоги чітко прописані в Організаційній політиці Пласту-НСОУ «...забезпечити табором дітей які проходять I пробу УПЮ та мінімум 60% новацтва щоб відвідало табори» [48].

Таким чином, осередок, обираючи місце для розташування літнього табору для пластунів до 18 років, враховує вимоги чинного законодавства України щодо облаштування наметових таборів для оздоровлення дітей, оскільки облаштування таких наметових таборів має відповідати «Державним санітарним нормам та правилам влаштування, утримання та організації режиму діяльності дитячих наметових містечок», що затверджені Наказом Міністерства охорони здоров'я України 07.02.2012 № 89 [49].

Підготовчий етап літнього табору проводиться у декілька етапів. Перш за все, Станиця готує обрану територію для відпочинку та встановлення наметів: розчищає територію, прибирає її від мусору та гілок, проводить зонування. Обов'язковим є проведення заходів проти комах, кліщів, потрапляння змій та видалення дикорослих грибів. Отже, головними вимогами до території для розміщення літнього табору пластунів є наступні (рис. 3.1.)

Безпека	Екологія	Інфраструктура	Транспортна доступність
<ul style="list-style-type: none"> • Табір має бути розташований у місці з мінімальними ризиками (віддаленість від водойм, схилів, небезпечних зон). 	<ul style="list-style-type: none"> • Чисте повітря, наявність зелених насаджень або водойми 	<ul style="list-style-type: none"> • Наявність зон для занять та відпочинку, спортивних майданчиків, харчоблоку тощо 	<ul style="list-style-type: none"> • Якщо місце для табору знаходиться далеко від міста, має бути організоване зручне транспортування дітей

Рисунок 3.1. Вимоги до місця розташування літнього табору

Варто зауважити, що в Пласт-НСОУ безпека пластунів виступає ключовим пріоритетом діяльності організації. З метою уніфікації вимог до безпечного пластування всіх пластунів в організації розроблена «Політика безпечного пластування», яка затверджена 09.09.2021 на зборах Крайової Пластової Ради та поширюється на всі без виключення види діяльності та активності, що реалізуються в Пласт-НСОУ. Відповідно до вимог цього документу: «...основою безпечного пластування є такі основні засади під час пластової активності:

А. Безпека (фізична та психологічна) пташництва, новацтва¹ та юнацтва² під час пластової активності є першим пріоритетом;

В. Повнолітні Пластуни, за будь-якої нагоди, дбають про безпеку неповнолітніх/малолітніх пластунів: безпосередньо під час пластових

¹ новацтво – пластуни у віці від 6 до 11 років: Улад Пластунів Новаків і Улад Пластунок Новачок (УПН);
² юнацтво – пластуни у віці 11 до 17 років: Улад Пластунів Юнаків і Улад Пластунок Юначок (УПЮ).

активностей, незалежно від того чи такий пластун член проводу (виховник, інструктор тощо) чи гість заходу; опосередковано, через власний приклад безпечної поведінки.

С. У будь-якому разі, враховуючи вікову та психологічну зрілість, кожен пластун, впродовж свого життя, включно під час пластової активності, зобов'язаний дбати про власну безпеку та безпеку тих хто поряд.

Д. Батьки дбають про безпеку дітей – пташат» [50].

Основні принципи політики, що визначають безпекову політику та поведінку пластунів у таборі можна унаочнити в наступний спосіб (рис. 3.2).



Рисунок 3.2. Базові принципи безпечного пластування в літніх таборах

Чіткі інструкції з техніки безпеки складаються із ознайомлення з інструкцією та розписом кожного в журналі проведеного інструктажу. Варто зауважити, що відповідно до законодавчих норм діти до 14 років не підписуються, власний підпис можуть ставити діти старше 14 років, але усталена практика показує, що всі пластуни, які є на таборі після прослуховування інструктажу розписуються за техніку безпеки у спеціальному журналі. Інструктаж проводиться, як правило після посадки дітей в автобус, оскільки з того часу як автобус чи інший транспорт з дітьми від'їжджає це означає передачу батьками своїх дітей у відповідальність провідів, інтендантів та інструкторів табору. Поряд із новацтвом / юнацтвом у

журналі інструктажів з техніки безпеки мають розписатися також всі дорослі – провід та інструктори.

З метою дотримання вимог чинного законодавства організатори табору (Станиця, Округа чи Крайова організація) отримує дозвіл батьків на перебування їх дитини в таборі, в якому зазначається, що вони проінформовані про умови перебування на таборі – про це обов'язково має бути запис. Адже при будь-якій обставині батьки можуть позиватися до організаторів стверджуючи, що їх не попередили про умови перебування в таборі.

Також під час організації таборування та на всіх мандрівках (на час їх проведення) дитина повинна бути застрахована (у таборі може бути не оригінал, а копія).

Обов'язковою умовою оздоровлення пластунів у літніх наметових таборах є наявність медичного працівника та спеціально відокремленого намету, в якому є перелік необхідних ліків та обладнання для надання першої допомоги. Складається перелік медикаментів, які повинні бути у таборі з наступного мінімального набору:

- антисептики та перев'язувальні матеріали;
- препарати для зняття алергічних реакцій;
- жарознижуючі та знеболюючі засоби;
- ліки для шлунково-кишкових проблем.

Медичний супровід відбувається щодобово, щодня проводиться огляд дітей, щоб контролювати їхній стан здоров'я. Також, як правило, пластуни під час літніх таборувань звертаються в місцеве відділення лікарні, ФАБ, амбулаторію чи іншу медичну стаціонарну установу з проханням про надання медичної допомоги у випадку травмування когось.

Під час розбивки та зонування території табору облаштовується санітарно-побутова зона (душові, умивальники, туалети тощо) та закупаються миючі та дезінфікуючі засоби. Забезпечуються питання збору твердих побутових відходів та подальша їх утилізація.

Під час розташування табору обов'язково звертається увага на наявність харчування, а також на випадок небезпечування обставин, криз та форс-мажорних ситуацій.

Територія табору по периметру позначається добре помітними знаками (прапори, стрічки тощо). Це робиться з метою маркування території табору, за яку несе відповідальність організатор – створює однак Пласту. Маркування також дає змогу:

– зрозуміти сторонам людям, що на цій території щось відбувається та перебувають діти;

– визначити межі – для учасників табору (пластунів);

– захистити права пластунів, коли офіційно отриманий дозвіл на використання саме цієї ділянки, у випадках спірних питань.

Щодо розташування наметів до житлової зони відносяться намети та місця для сушіння одягу та взуття, що повною мірою відповідає вимогам державного стандарту [49]. У літніх таборах пластунів намети розміщуються на сухих майданчиках з трав'яним покривом або твердим ґрунтом. Відстань між наметами (між поверхнями крайніх стінок наметів) витримується в межах 2,5 м, а ось між рядами наметів – не менше 3,5 м. Такі відстані зумовлені, перш за все, безпековими умовами таборування пластунів:

– відстань між наметами у 2,5 м дозволяє добре їх обкопати (на випадок дощу) та облаштувати канали глибиною не менше 15-20 см та 20-30 см шириною для забезпечення відтоку дощової води під час злив та дощів, та запобігає підтопленню наметів;

– саме така відстань за рекомендаціями ДСНС убезпечить намети від ланцюгового займання у випадку пожежі;

– важливим є також міркування психологічного та фізичного комфорту та оздоровлення пластунів, оскільки дуже шкідливо розташування наметів шкодить комфортному засинанню та якості сну і викликає відчуття незатишності.

Ще одна умова, на яку обов'язково звертається увага під час обрання території для розміщення наметового табору – відсутність аварійних дерев, бо ніхто не може бути впевненим, що під час зливи або вітру гілки або дерева не впадуть на намети і не травмують учасників табору.

Для літніх наметових таборів пластуни використовують дво- або тришарові намети, вхід до намету щільно закривається, а також передбачено місце для взуття.

Окремо облаштовуються намети адміністративно-господарські та медичний, в якому постійно перебуває медичний працівник з числа старших пластунів.

Станиця за 2 місяці перед заїздом до літнього табору повідомляє територіальному органу Держсанепідслужби України про терміни його відкриття, що відповідає вимогам п. 1.4. Державних санітарних норм та правил влаштування, утримання та організації режиму діяльності дитячих наметових містечок, затверджених наказом Міністерства охорони здоров'я України від 07 лютого 2012 року № 89 [49].

Таким чином, законодавче врегулювання організації та функціонування літніх наметових таборів наявне лише стосовно дитячих наметових містечок. Щодо облаштування наметового табору для молоді старше 18 років, то жодних нормативних документів до організації заходів в формі наметового табору наразі не існує. Формально, якщо станиця або округ має намір провести молодіжний захід в формі наметового табору для пластунів старше 18 років (Улад Старшого Пластунства (УСП) і Улад Пластового Сеніорату (УПС) – вибір залишається за ініціатором такого заходу – станицею та/або округою та/або іншою структурною одиницею Пласту – як саме це може бути організовано.

Окремим питанням є організація харчування пластунів у літньому таборі. Як вже зазначалося раніше, всі пластуни, і новачки, і юнацтво мають змогу здобути, перебуваючи в таборі, кулінарні навички, оскільки на період зміни визначається черговість робіт гуртків на кухні.

У літньому таборі створюються умови для харчування пластунів – зона для приготування їжі, зона для зберігання продуктових запасів та зона для прийому їжі. Крім того, забезпечується наявність надавача послуг з харчування (постачальник має бути зареєстрованим у державному реєстрі потужності, що відповідає вимогам ст. 25 Закону України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів») [51]. Також визначається джерело водопостачання для питних цілей та господарсько-побутових потреб – організований підвіз питної води або використання води з місцевих джерел (ключі, колодязі, свердловини тощо). Варто наголосити, що у випадках використання питної води з місцевих джерел вода має відповідати санітарно-мікробіологічним та санітарно-хімічним показникам згідно з вимогами ДСанПіНу 2.2-4.171-10 «Гігієнічні вимоги до води питної, призначеної для споживання людиною» [52].

Саме про позитивні практики та особливості організації харчування, раціон пластунів у літніх таборах мова піде в наступному підрозділі.

3.2. Позитивні практики організації харчування в літніх таборах Пласт-НСОУ

З огляду на тему дослідження та пошук позитивних практик оздоровлення дітей у волонтерських таборах, вважаємо за доцільне розглянути саме організацію харчування та складання раціону дітей у літніх наметових пластових таборах, адже харчування пластунів на базі стаціонарних скаутських таборів за кордоном організовується, яка правило, за рахунок приймаючої сторони. В межах рекреаційної системи Карпатського регіону стаціонарні туристичні бази, які частіше за все використовуються для таборування і в зимовий період, і в літній, мають сучасні харчоблоки, що обладнані відповідно до вимог чинного законодавства, усталені господарські

зв'язки з постачальниками харчових продуктів та логістичні ланцюги їх постачання.

Дійсно позитивною практикою пластунів є організація літніх наметових таборів, особливо військово-патріотичного, спортивного та екологічного спрямування.

Варто зауважити, що питання харчування дітей та підлітків у літніх наметових таборах регулюється розділом IX Державних санітарних норм та правил влаштування, утримання та організації режиму діяльності дитячих наметових містечок, затверджених наказом Міністерства охорони здоров'я України від 07 лютого 2012 року № 89 [49]. В цьому стандарті чітко визначені вимоги до харчування та його форми:

«...а) харчування в прилеглому (або по маршруту пересування) закладі громадського харчування, що відповідає вимогам санітарного законодавства;

б) привізне гаряче харчування;

в) приготування готової їжі в умовах харчоблоку стаціонарного (основного) наметового містечка;

г) приготування їжі в умовах польової кухні. При відсутності спеціальної (військової) польової кухні приготування їжі для дітей наметового містечка на вогнищі, цеглі, саморобних пічах забороняється» [49].

Отже, багаторічна практика пластунів довела, що варіанти а) та б) для літніх таборів є не прийнятними внаслідок віддаленості від розташування табору, а також велику вартість та значні організаційні зусилля щодо організації харчування. Щодо приготування їжі в умовах харчоблоку стаціонарного (основного) наметового містечка також має свої недоліки та недоопрацювання, оскільки незрозумілим є поняття «харчоблок стаціонарного наметового містечка». Тому залишився варіант приготування їжі в умовах польової кухні.

Під час підготовки до таборування пластуни проводять серйозну підготовку шляхом організації семінарів для виховальників, інтендантів

таборів та обговорення з ними юридичних тонкощів, основних моментів та особливостей організації харчування та створення таборового меню.

У пластунів для інтендантів прийняті наступні рекомендації та характеристика продуктів, що рекомендується закуповувати для табору (табл. 3.1).

Таблиця 3.1.

Характеристика продуктів, що рекомендується закуповувати для табору

№ з/п	Назва продуктів харчування	Рекомендації та умови зберігання
1	Хліб	Білий поживніший, але скоро псується. Чорного вистарчає на 3 дні. Найкраще брати сухарі, попередньо приготувавши їх вдома.
2	Консерви	Потрібно купляти тушівку в бляшаних банках (не скляних!). Потрібно пам'ятати, що жир в такій тушівці є технічним, і не бажаним для споживання. Вживання риби на таборі є дуже важливим та обов'язковим, оскільки рибні консерви - це вже готова страва, а малий вміст жиру зменшує навантаження на печінку та засвоюються організмом вдвічі швидше ніж м'ясна консерва. Курячі консерви не рекомендовано брати, оскільки там більше кісток, аніж м'яса.
3	Крупи та макарони	Використовуються як гарніри та наповнювачі до страв. Надають відчуття ситості. Рис та пшоно перед табором бажано промити, а гречку підсмажити. Макарони краще брати рійки, бо вони менш крихкі.
4	Жири	Олія та вершкове масло. Краще смажити на олії, оскільки це жир рослинного походження та містить менше холестерину.
5	Сири та молоко:	Мають високу калорійність та жирність. Молоко береться на табір у вигляді згущеного молока або сухого. Сухе розводиться в співвідношенні 1:8. Свіже молоко найкраще купляти на місці, в місцевих магазинах. Твердий сир можна купити на табір, проте необхідно його правильно зберігати
6	Напої	Чай, кава, какао. Містять кофеїн. Добре тонізують, проте бажано на таборі використовувати лісові трави для їх приготування, або додавати в чай.
7	Овочі та фрукти	Дуже важливе джерело вітамінів на таборі. При правильному зберіганні можуть пролежати цілий табір.
8	Цукор	Краще брати і у вигляді рафінаду і розсипчастий
9	Мед	Цінний продукт харчування. Транспортуються так само, як і олія
10	Вітаміни	Сухофрукти. Не варто забувати про цибулю, часник, лавровий лист, кріп. Вони надають страві приємного смаку і аромату, збуджують апетит, сприяють травленню

Під час планування таборового меню та закупівлі необхідних продуктів харчування організаторами обов'язково враховується харчова цінність

кожного продукту, оскільки пластуни в таборах займаються активними видами відпочинку та втрачають велику кількість енергії та калорій (табл. 3.2.)

Таблиця 3.2.

Характеристика калорійної цінності продуктів харчування, які рекомендовані в пластових таборах

Назва продуктів	Білки	Жири	Вуглеводи	Калорій на 100 гр
Хліб пшеничний	5,32	0,84	39,2	193,1
Сухарі пшеничні	8,61	1,38	65,05	314,1
Печиво	12,7	14,42	58,05	421,6
Крупа гречана	8,62	2,27	62,41	312,6
Крупа перлова	6,17	1,08	67,06	310,3
Крупа ячмінна	6,52	1,35	66,33	311,2
Крупа вівсяна	8,92	5,86	59,79	366,2
Крупа манна	9,52	0,74	70,37	334,4
Пшоно	8,19	2,24	63,67	316
Рис	6,4	0,92	72,04	330,2
Макаронні вироби	9,35	0,84	71,23	338,2
Горох	15,21	2,14	49,32	284,5
Пластівці кукурудзяні	12,67	1,21	69,41	347,8
Тушонка гов'яжа	15,56	12,42	0,63	186
Паштет печінковий	15,6	25,2	1,2	303
Масло вершкове	0,48	79,87	0,49	741,7
Олія	-	94,81	0,89	881,7
Маргарин	0,48	78,85	0,89	736,9
Смалець	0,19	89,37	-	831,9
Молоко згущене	7,13	8,55	54,88	333,8
Сир	20,3	33,33	3,22	304,1
Бриза	16,36	17,1	2,6	234,1
Яечний порошок	49,9	34,2	-	523
Цукор	0,34	-	98,9	405,5
Мед	0,34	-	77,24	318,1
Шоколад	5,1	34,13	51,3	548,6
Халва	14,03	29,39	43,42	508,9
Яблука сушені	2,28	-	60,83	258,8
Горіхи	11,7	49,7	11,7	558
Варення	0,34	-	71,63	295,1
Повидло	0,34	-	61,5	254,6
Шпроти в маслі	22,1	30,4	4	345

Отже, процес планування харчування починається зі складання меню табору, що, у свою чергу є наступним етапом після складання програми табору та отримання всіх необхідних дозволів на розміщення табору у відповідній громаді. При складанні меню для пластового табору враховують програму, вік та потреби учасників. Для правильного складання меню організатори активності враховують чотири чинники (рис. 3.3)

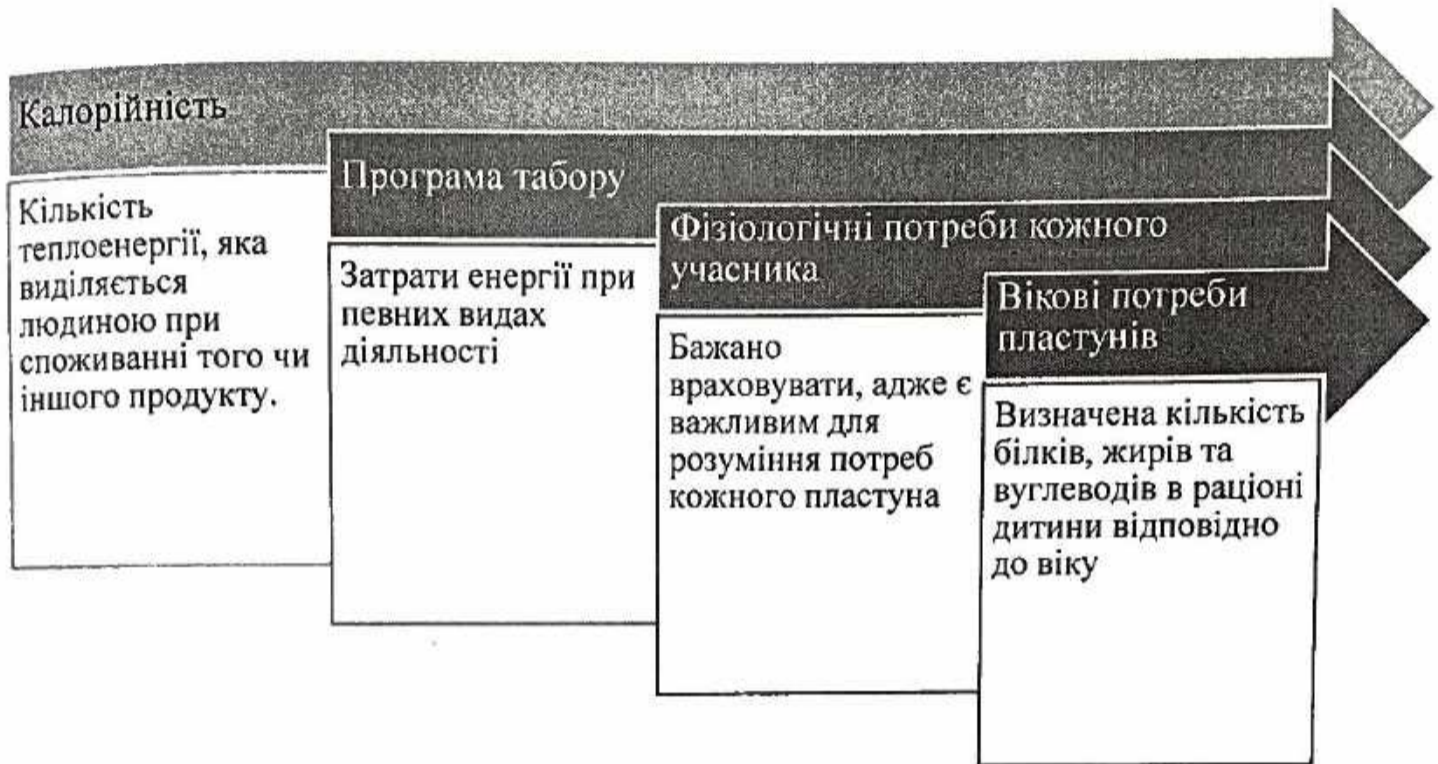


Рисунок 3.3. Чинники, які враховуються під час складання меню літнього пластового табору.

Зупинимося більш детально на певних чинниках, що враховуються організаторами пластових таборів у ході складання меню. Науково встановлений факт, що дитина витрачає різну кількість калорій під час занять різними видами діяльності (навчальна, спортивна, ігрова, відпочинок тощо) (табл. 3.3).

Беззаперечним є те, що кількість спалюваних дитиною калорій безпосередньо залежить від ваги, статі, інтенсивності навантаження, а також швидкості метаболізму. Зрозумілим є також те, що наведені нижче цифри досить умовні, але вони дають змогу орієнтуватися під час визначення раціону в таборах різного спрямування (за підвищеним рівнем навантаження –

військово-патріотичний, лижний або з меншим рівнем навантаження – екологічний і т.і.).

Таблиця 3.3.

Співвідношення виду діяльності та кількості витрачених кілокалорій

Вид діяльності	Затрати ккал/год
Біг	570
Плавання	500
Рубання дров	480
Їзда на велосипеді	410
Швидка ходьба	300
Гімнастичні вправи	170
Копання	169
Співи	122
Читання гутірки	120
Відпочинок сидячи	100
Лежання	77
Сон	65
Миття таборового посуду	144

За твердженнями досвідчених пластунів навіть під час перебування в таборах за різними програмами дитина витрачає різну кількість калорій (табл.3.4).

Таблиця 3.4.

Витрати калорій в пластових таборах залежно від програм перебування

Мандрівні табори		Мандрівки та прогулянки	
Вид діяльності	Затрати ккал/год	Вид мандрівки	Затрати ккал/добу
Стан спокою	1,5 x маса тіла, кг	Мандрівка на вихідних	2500-3000
Рух по рівнині 4 км/год без вантажу	200-240	Мандрівка 1-ї категорії складності	3000-3500
Рух по рівнині 4 км/год з вантажем 15-20 кг	300-400	Водна мандрівка	3000-4000
Підйом по схилу 20 градусів з вантажем 15- 20 кг	500-600	Прогулька на лецатах	3500-5000

Також суттєвим чинником, на який варто звернути увагу, – це фізіологічні потреби дитини. Поряд з цим, врахування саме цього чиннику, як показує досвід пластунів, видається дуже проблематичним. А ось щодо вікових потреб учасників, то саме цей чинник найбільш важливий і враховується кожного разу під час складання меню та визначення необхідної кількості продуктів харчування для закупівлі (табл. 3.5).

Таблиця 3.5.

Вікові потреби дитини в мікроелементах та калорійності продуктів харчування

Вік	Білки (гр.)	Жири (гр.)	Вуглеводи (гр.)	Калорійність
7-10 років	80	80	324	2400
11-14 років	96	90	382	2850
15-17 років	106	106	422	3150

Отже, саме цей фактор, а також річна пластова програма та програма табору впливає на вікову категорію учасників літнього пластового табору, тобто дуже рідко трапляються випадки, коли табірні зміни є змішаними за віковими категоріями. І певною мірою це полегшує завдання організаторів під час вирішення питання щодо меню, раціону харчування та кількості продуктів харчування, які необхідно закуповувати.

Програма табору передбачає дати заїзду-виїзду, дати та тривалість мандрівок та переходів, усі види заходів, а головніше – режим роботи табору (побудка, рухові активності, сніданок, обід та вечеря, відбій тощо). Т. Іщик, пластун з 2008 року, рекомендує новачкам в організації пластових таборів та плануванні харчування і закупівлі продуктів наступний алгоритм дій: «...пишемо страву і розписуємо скільки потрібно для однієї дитини/юнака продуктів на ту страву. Так робимо на всі дні. Потім пишемо список продуктів, що зазначений у меню і рахуємо скільки нам потрібно на одну людину/юнака на табір продуктів. Далі простою арифметикою множимо ту кількість

продуктів, що для одного юнака на кількість юнацтва. От у нас і виходить сума продуктів на табір – їх список» [53]. Далі Іщик Т. зауважує, що «...крім цього потрібно додати 10-20% продуктів на випадок негоди, пошкодження упаковки при зберіганні... У списку потрібно точно зазначити які саме продукти ми хочемо (у скляних чи залізних банках, якщо печиво, то яке і т.д.)...» [53]. Автор наполегливо рекомендує зазначити розфасовку, марку і назву продукту, а також додавати графу вартості продукту за 100 гр., в якій постачальник матиме змогу вивести ціну кожного продукту за 100 гр. чи 1 кг., або загальну суму за певний тип продукту.

Враховуючи вищевикладене, пропонуємо приблизний добовий набір продуктів на одну дитину (табл. 3.6).

Таблиця 3.6.

Приблизний добовий набір продуктів харчування із розрахунку на 1 дитину

Назва продукту	Кількість, гр.
1. Хліб (чорний, білий) або сухарі	350-400
2. Крупи і макаронні вироби (манки по 60 гр. на 1 раз, а всіх інших круп по 80 гр.) всього	200-220
3. Супи концентрати (в пакетах)	30-40
4. М'ясо консервоване	50
5. Рибні консерви	50
6. Сир	30-40
7. Молоко згущене	50
8. Цукор	100
9. Цукерки (шоколад, халва, мед)	50-70
10. Овочі	100
11. Цибуля, часник	50
12. Спеції	20
13. Фрукти свіжі	100
14. Напої	15
15. Сіль	15
16. Вітаміни, глюкоза	10
17. Чай, кава, какао	25

Продовження таблиця 3.7.

Сніданок:	Обід:	Вечеря:
	М'ясна тушівка - 1 л. Каша гречана - 1 кг. Рибні консерви - 0,5 кг. Узвар - 60 гр. Цукор за смаком	Огірки - 0,5 кг Олія - до смаку Чай - 60 гр. Цукор за смаком

Приклад орієнтованої розкладки продуктів на табір із розрахунку 30-40 дітей наведено в таблиці 3.8.

Таблиця 3.8.

Орієнтовна розкладка продуктів на табір (30-40 осіб)

Назва продукту	Калорій в 1 кг	Грами в 1 порції	Калорій в 1 порції	Всього на табір, кг
Хліб пшеничний, буханка	2550	100	255	24
Сухарі пшеничні	2880	150	420	36
Печиво	3900	60	234	14,4
Олія	9280	—	—	5
Масло	7800	—	—	1,5
Сир голландський	3900	30	117	7,2
Молоко згущене	3400	50	170	12
Гречка	3100	80	248	19,2
Вівсянка	3300	80	264	19,2
Манка	3400	60	204	14,4
Макарони	3450	80	276	19,2
Горох	2800	80	224	19,2
Рис	3300	80	264	19,2
Пшоно	3000	80	240	19,2
Цукор	3900	30	117	7,2
Цукерки	3000	50	150	12
Шоколад	4800	20	96	4,2
Родзинки	2600	—	—	5
М'ясна тушівка	1900	50	95	12
Сало	6150	50	307,5	12
Паштет	3000	15	45	3,6
Картопля	3000	150	97,5	36
Цибуля	650	50	22,5	12
Морква	300	50	18	9,6

Продовження таблиці 3.8.

Назва продукту	Калорій в 1 кг	Грами в 1 порції	Калорій в 1 порції	Всього на табір, кг
Сухофрукти	2200	50	110	12
Апельсини	250	20	5	4,8
Рибні консерви	1500	50	75	12
Кисіль	2500	—	—	2
Сіль	—	10	—	2,4
Спеції	—	10	—	2,4
Чай	—	10	—	2,4
Кава	—	10	—	2,4

Підсумовуючи, необхідно, на нашу думку, навести приблизний об'єм порцій страв відповідно до вікової категорії дітей учасників таборування (табл. 3.9)

Таблиця 3.9.

Приблизний об'єм порції гарячих страв відповідно до вікової категорії учасників таборування

Характеристика їжі		Об'єм порцій			
		Діти віком 7-10 років	Діти віком 11-14 років	Підлітки віком 15-17 років	Молодь віком 18 і старше
Сніданок	гаряча страва	250-300	300	350-400	400-450
	пиття	250	250	250	250
Обід	1-а страва	300-400	400	500	500
	2-а страва	200-250	250-350	500	250
	пиття	250	250	250	350
Вечеря	гаряча страва	200-250	250	250-300	350
	пиття	250	250	250	250

Необхідно додати, що в практиці пластунів існує два погляди на пакування продуктів харчування під час підготовки до табору за денним раціоном (рис. 3.4).

Переваги пакування за денним раціоном

- не потребує додаткового придумування на таборі і дозволяє розумно чергувати харчі (а не спочатку половину табору гречка, а потім рис);
- виключає ситуацію, що спочатку інтендант “жме харчі”, а потім залишаються зайві;
- на мандрівному таборі наперед можна призначити чергових і запакувати їм по наплічниках вже готові набори харчів. Тоді не потрібно буде всім щось діставати.

Недоліки пакування за денним раціоном

- унеможлиблює гнучкість перерозподілу продуктів у зв'язку з різними непередбачуваними обставинами (гриби, ягоди, погана погода, хвороба когось з учасників);
- до табору необхідно тратити багато часу на дрібне фасування продуктів;
- при дрібному пакуванні зростає кількість тари (погано на мандрівних таборах).

Рисунок 3.4. Переваги та недоліки пакування продуктів харчування за принципом «денного раціону»

Отже, враховуючи всі переваги та недоліки пакування, варто наголосити, що після складання меню та закупівлі харчів організатори табору продумують систему пакування продуктів, щоб забезпечити їх тривале зберігання, убезпечити їх від пошкодження та псування з урахуванням тривалості табору, кількості пластунів, місця розташування табору та його програми.

Підсумовуючи викладення матеріалу, можна констатувати, що основною метою діяльності літніх пластових таборів є «...виховання освіченої, фізично розвинутої особистості, яка шанує природу, свої звичаї та традиції, готова завжди прийти на допомогу й стати на захист своєї Батьківщини, а пластовий табір є одним із дієвих засобів виконання цієї мети» [54].

Планування табору та харчування його учасників розпочинається задовго до його проведення, оскільки включає декілька етапів, пошук місця розташування, узгодження місця розташування з місцевими громадами, отримання дозволів від відповідних державних служб та органів самоврядування, продумування програми табору, визначення джерел фінансування та забезпечення безпеки його учасників. Одним з

найголовніших етапів є створення меню з урахуванням певних вимог чинного законодавства щодо харчування дітей та санітарно-епідеміологічних норм до продуктів харчування та їх приготування в умовах табору. Отже, планування меню є важливим аспектом будь-якої успішної пластової пригоди, оскільки воно безпосередньо впливає на рівень енергії її учасників – пластунів.

Розробляючи меню для учасників табору, дуже важливо знайти баланс між енергійною та заспокійливою їжею. Залучення пластунів до процесу планування меню може дати їм змогу зробити вибір, який відповідатиме їхнім уподобанням, що ще більше підвищить рівень їх задоволення.

Також важливо враховувати харчові вимоги та алергію в групі, щоб задовольнити потреби кожного, щоб кожен пластун – представник новацтва або юнацтва – поряд з цікавою та насиченою програмою перебування в таборі міг насолоджуватися їжею безпечно та комфортно.

Таким чином, для створення гарного меню можна запропонувати наступні рекомендації:

1. Обчисліть необхідну кількість страв і напоїв знадобиться для однієї зміни в таборі. Коли планується меню, варто включити дорослих і будь-яких денних відвідувачів. Можна додати кілька додаткових прийомів їжі до плану на випадок, якщо цифри зміняться. Меню має бути збалансованим і містити достатню кількість білків, жирів, клітковини та вуглеводів.

2. Необхідно планувати меню з продуктів та страв, які відповідають віковій групі. Найкраще підбирати меню та страви відповідно до вікової групи. Молодь, особливо шкільного віку, ймовірно, почуватимуться комфортніше, якщо вони їстимуть те, до чого вони звикли, наприклад, вдома, у школі чи коледжі. Якщо планується багатосекційний табір, важливо запропонувати щось, що сподобається всім віковим групам. Молодшим віковим групам може знадобитися, щоб їжа була приготовлена або нарізана по-різному, щоб допомогти їм безпечно харчуватися.

3. Необхідно включити закуски та салати зі свіжих овочів. Здорові закуски можуть допомогти дітям підтримувати енергію протягом дня. Бажано,

щоб вода та фрукти з низьким вмістом цукру були доступні протягом усього дня, щоб учасники табору могли поповнити водний баланс, особливо влітку. Деяким людям також може знадобитися носити з собою перекуси через захворювання, це також необхідно враховувати під час планування меню.

4. Врахування погодних умов та стану навколишнього середовища.

Коли планується меню, необхідно враховувати навколишнє середовище, в якому планується розмістити табір, і зручності, до яких буде доступ. Пору року також вплине на рішення щодо страв у меню, наприклад, влітку краще буде легкий обід, а взимку необхідно, щоб усі страви були гарячими та калорійними. Варто продумати доступ до питної води та те, як підтримуватиметься в таборі санітарно-гігієнічні вимоги, наприклад регулярне миття рук.

5. Планування програми з урахуванням часу підготовки, приготування страв та прибирання. Що стосується обіду та вечері, саме програма табору визначатиме, чи буде приготовано одну чи дві страви. Якщо на обід відведено лише одну годину, якщо не запланований централізований кейтеринг, швидше за все, не буде часу на приготування, подачу гарячої їжі та прибирання після. Необхідним є також врахування певного часу для приготування їжі, у випадках, коли потрібно розпалити вогонь, знадобиться довше, ніж якби їжа готується на газовій плиті. Миття посуду також займає більше часу, якщо готувати на вогні, оскільки зовнішня сторона каструль буде набагато бруднішою.

6. Залучення молоді до кухонних справ. Залучаючи молодь до кухонних справ, потрібно враховувати наступне:

- вони готували раніше;
- яку їжу вони готували;
- чи готуватимуть вони на мангалі, на кухні, на відкритому вогні чи використовуючи газові плити;
- скільки обладнання для приготування їжі знадобиться;

– скільки часу займе підготовка, приготування та миття посуду.

Це може допомогти спланувати деякі заняття в гуртках з кулінарії та кухонних навичок перед табором. У таборах можна використовувати два підходи з поєднанням приготування їжі в малих групах і централізованого приготування. Наприклад, чергова бригада під керівництвом виховника (наставника) могла б посприяти в приготуванні їжі по чергово.

7. Виключення споживання продуктів високого ризику. Під час планування табору, меню та закупівель треба уникати продуктів високого ризику – попередньо приготовлені продукти з високим вмістом білка. Необхідно розглянути безпечні варіанти небезпечних харчових продуктів. Наприклад, м'ясні консерви або консервована солонина замість сирого фаршу.

8. Складіть список покупок. Після планування меню та переліку необхідних продуктів формується список харчових продуктів, які необхідно придбати. Вирішення питання про упаковання, доставку, транспортування та зберігання. Якщо комусь потрібно вживати певний тип їжі, наприклад безглютенове печиво, часто легше просто купити його для всієї групи, якщо ви можете, зменшуючи будь-які ризики перехресного зараження.

9. Визначення термінів, коли і як купувати харчові продукти. Час покупки харчових продуктів залежатиме від тривалості табору, наявності місцевих магазинів, транспорту та умов зберігання.

10. Враховуйте час транспортування. Особливої уваги заслуговує час транспортування харчових продуктів від точки покупки або вилучення з умов з контрольованою температурою (холодильник) до точки приготування та споживання. Це особливо важливо під час мандрівних таборів, коли харчові продукти носять у рюкзаках протягом кількох годин.

11. Збір інформації про наявність харчових алергій та непереносимості. Обов'язковим є:

– наявність довідок про стан здоров'я всіх пластунів новацтва та/або юнацтва;

– інформації про захворювання, пов'язані з їжею, харчової непереносимості та алергії, проблем з харчуванням або дієтичних вимог.

Забезпечення комунікації з батьками чи опікуном, щоб дізнатися, що найкраще .

12. Заходи щодо забезпечення безпеки та гігієни приготування їжі, правил зберігання продуктів харчування. Наявність у всіх дорослих учасників табору санітарних книжок встановленого зразка із допуском до роботи з дітьми. Під час закупівлі, транспортування, зберігання продуктів харчування усі дії мають бути безпечними. Політика безпечного пластування містить контрольний список безпеки, що спрямований на допомогу організаторам таборів спланувати та оцінити ризики перебування у пластовому таборі.

І найголовніша умова успішної реалізації пластового табору є ретельна оцінка ризиків, проведення інструктажів з техніки безпеки всіх, хто залучений до діяльності табору та дітей.

Висновки до третього розділу.

Аналіз досвіду позитивних практик пластунів в організації оздоровлення дітей у літніх таборах в умовах воєнного стану дозволив сформулювати наступні висновки та рекомендації:

1) В організації прийнята наступна класифікація пластових таборів – регіональна та за спеціалізаціями. Регіональні табори поділяються на: гурткові або куринні – табори, які організують та проводять певні виховні частини Пласту; станичні – табори місцевого осередку; окружні – як правило, обласні; крайові табори – табори для всіх пластунів країни – всеукраїнські. Табори за спеціалізаціями поділяються на: мандрівний табір «Говерла», «Заграва»,

«Ревора»; військово-патріотичний табір «Легіон»; екологічний табір «Вовча школа»; летунський табір «Чета крилатих»; крайовий табір «Морський».

2) Для розташування літнього табору для пластунів до 18 років, враховуються вимоги чинного законодавства України щодо облаштування наметових таборів для оздоровлення дітей відповідно до «Державних санітарних норм та правил влаштування, утримання та організації режиму діяльності дитячих наметових містечок», що затверджені Наказом Міністерства охорони здоров'я України 07.02.2012 № 89.

3) Для розміщення літнього табору в молодіжній організації Пласт-НСОУ розроблена чітка політика безпеки, що знайшло своє відображення в «Політиці безпечного пластування», яка затверджена 09.09.2021 на зборах Крайової Пластової Ради. Вимоги цього документу поширюються на всіх, без виключення пластунів та всі види активностей, які проводяться за ініціативи структурних одиниць Пласту-НСОУ. Головними принципами безпечного пластування є: безпека, постійний нагляд, екологія, інфраструктура табору, транспортна доступність. Для безпечного перебування пластунів у таборі розроблені внутрішні нормативні документи, «правильники» (упорядник правил поведінки) та інструкції з техніки безпеки. Зміна розпочинається з інструктажу, про прослуховування якого робиться відповідний запис у Журнали інструктажів. На кожного пластуна (новачок чи юнак) організатори табору отримують медичну довідку та дозвіл батьків з обов'язковою згодою на перебування їх дитини саме у наметовому таборі. На період перебування у таборі дитина має бути застрахована. В таборі забезпечується постійний догляд за дітьми та медичний супровід з числа виховальників, які мають медичну освіту.

4) Табір розбивається згідно з вимогами законодавства України (зонування, маркування, облаштування медичного пункту, під'їзду тощо) та з урахуванням дозволів місцевих громад, відповідних служб та органів місцевого самоврядування у найбільш безпечних районах України. Чітко витримуються вимоги до розташування наметів, щоб забезпечити комфортне

та безпечно перебування пластунів у таборі. Щодо облаштування наметового табору для молоді старше 18 років, то жодних нормативних документів до організації заходів в формі наметового табору наразі не існує. Формально, якщо станиця або округ має намір провести молодіжний захід в формі наметового табору для пластунів старше 18 років (Улад Старшого Пластунства (УСП) і Улад Пластового Сеніорату (УПС) – вибір залишається за ініціатором такого заходу – станицею та/або округою та/або іншою структурною одиницею Пласту – як саме це може бути організовано.

5) Аналіз позитивних практик організації харчування та порядку складання меню літніх таборів довела, що в пластових таборах, що проводяться на базі стаціонарних туристичних баз в Україні або скаутських таборах за кордоном харчування зорганізується централізовано за допомогою відповідних підрозділів (харчоблоків) місць, де проводиться таборування (зимове або літнє). Мандрівні, спортивні, військово-патріотичні або екологічні табори, як правило, проводяться в наметових містечках. Харчування в таких таборах має свої особливості, які також регулюються Державними санітарними нормами та правилами влаштування, утримання та організації режиму діяльності дитячих наметових містечок.

б) Огляд практик складання меню та організації закупівлі продуктів харчування пластунами дав змогу з'ясувати, що період підготовки до таборування досить тривалий та складається з декількох етапів. Особлива увага приділяється підготовці виховальників (наставників), інтендантів таборів та інструкторів шляхом проведення семінарів та тренінгів, на яких висвітлюються юридичні, харчові, безпекові та транспортні аспекти процесу організації харчування в наметових таборах. Рекомендуються організаторам таборів характеристики окремих видів продуктів, їх калорійна цінність. Особлива увага приділяється складанню меню табору та раціону харчування пластунів з урахуванням програми табору, калорійності продуктів, вікових та фізіологічних потреб учасників табору.

7) З урахуванням досвіду організації харчування та рекомендацій пластунів з багаторічним досвідом таборування нами запропонований приблизний добовий набір продуктів харчування з розрахунку на 1 дитину, а також сформований приблизний зразок меню на один день на групу з 10 дітей. З урахуванням рекомендацій також розраховано орієнтовну розкладу продуктів на табір, яка містить перелік продуктів харчування, їхню калорійність (в 1 кг, в одній порції), а також необхідну кількість продуктів із розрахунку на 30-40 осіб. З урахуванням принципів раціонального харчування дітей в період літнього відпочинку в умовах наметового містечка нами запропонований об'єм гарячих страв відповідно до вікової категорії дітей, що в них перебуватимуть.

8) За підсумками розгляду позитивних практик та напрацювань автором розроблені певні рекомендації щодо організації харчування в літніх наметових таборах, які зводяться до наступного:

- обчислення необхідної кількості страв і напоїв знадобиться для однієї зміни в таборі;
- планування меню з продуктів та страв, які відповідають віковій групі учасників табору;
- обов'язкове включення до меню закусок та салатів зі свіжих овочів;
- врахування погодних умов (пори року) та стану навколишнього середовища;
- складання програми табору з урахуванням часу підготовки, приготування страв та прибирання;
- обов'язкове залучення пластунів – «новачків» та «юнацтва» до кухонних справ, шляхом чергування гуртків, які виконуватимуть просту кухонну роботу;
- виключення споживання продуктів високого ризику (свіже м'ясо, фарш, або напівфабрикати, молоко та молочні продукти, що потребують особливих умов зберігання);

- чітке визначення часу закупівлі продуктів харчування, їх пакування та транспортування;
- збір інформації про наявність харчових алергій та непереносимості окремих видів продуктів чи їх складових;
- неухильне дотримання заходів безпеки приготування їжі, зберігання продуктів та гігієни приготування їжі.

Підсумовуючи, варто додати, що окрім включення різноманітних груп продуктів, важливо контролювати порції страв, щоб задовольнити харчові потреби пластунів без надмірного переїдання. Пропонуючи дітям різноманітні варіанти у порціях відповідних розмірів, можна дати їм можливість насолоджуватися різноманітними смаками, дотримуючись збалансованої дієти. В якості перекусів можна запропонувати суміш горіхів, насіння та сухофрукти, що забезпечує енергетичну ємність і легкість для транспортування в перервах між прийомами їжі.

Першочергове значення у таборі має забезпечення безпеки харчових продуктів. Дотримання правил безпечного зберігання швидкопсувних продуктів та підтримки належної температури приготування допоможе запобігти захворюванням харчового походження в середовищі табору. Крім того, додавання в меню нешвидкопсувних продуктів, які легко зберігати, спрощує приготування їжі без шкоди для харчової цінності.

Гідратація має посідати центральне місце в підході до харчування в літньому таборі. Зі збільшенням активності на свіжому повітрі та можливим впливом високих температур підтримка достатньої кількості рідини в організмі дитини стає надзвичайно важливою.

Включаючи різноманітні групи продуктів харчування, дотримуючись безпеки харчових продуктів, сприяючи гідратації та впроваджуючи екологічні методи, організатори табору та їх учасники можуть сприяти загальному благополуччю та отриманню задоволення від табору.

ВИСНОВКИ

Проведений в межах теми кваліфікаційної роботи аналіз системи оздоровлення дітей у волонтерських таборах дозволив вирішити поставленні перед дослідженням завдання – проаналізувати теоретичні засади та законодавчі вимоги щодо її функціонування та дослідити практику реалізації прав дітей на оздоровлення.

Розгляд ретроспективи становлення системи оздоровлення та відпочинку дітей дає змогу констатувати:

1) Історія таборів відпочинку сягає середини XIX століття, коли перші випадки організованого дитячого відпочинку були зафіксовані у Північній Америці. Перший табір офіційно зареєстрований у 1861 році в Сполучених Штатах Америки (штат Коннектикут, місто Вашингтон). І відкрив його практикуючий лікар Джозеф Ротрок, який бачив його призначення в укріпленні здоров'я дітей, оскільки урбанізація та індустріалізація принесла багато негативних наслідків для здоров'я дітей;

2) Слідом за США табірний рух отримав поширення і в Європі. Відправною точкою за деякими даними вважається 1876 рік, що пов'язаний із заснуванням швейцарським пастором Германом Волтером Біоном першого європейського дитячого табору в районі Альп;

3) На початку XX століття табірний рух прийшов і в СРСР. Саме Н.Крупська взяла на озброєння багато того, що було в скаутському русі. Особливо те, що стосувалося організації літніх таборів для дітей. Вони отримали назву «піонерські табори», і вони також мали на меті профілактику захворювань на туберкульоз, легені, сколіоз та інші хвороби. Яскравим прикладом цього процесу стало відкриття у 1925 році табору «Артек» на півострові Крим, який довгі роки був центром оздоровлення дітей, передусім, із захворюванням легень;

4) Система оздоровлення та лікування дітей в таборах в сучасних українських реаліях мало чим відрізняється від радянської моделі, поряд з цим

вже сьогодні актуальними стають питання щодо змін і нововведень в організацію відпочинку та оздоровлення дітей. Сама модель дитячого табору потребує нових форм и методів роботи з дітьми – цікавих, корисних та інноваційних. Ці нововведення сприяли б забезпеченню відновлення захисних функцій організму дитини, оздоровленню, самореалізації та задоволення власних потреб дитини в освіті, творчості, спорті, що значно підвищило б здатності дітей до здорового способу життя та позитивного соціального досвіду дитини, особливо в цей надскладний час.

Аналіз нормативно-правового регулювання оздоровлення та відпочинку дітей дає змогу стверджувати, що:

1) Організація відпочинку й оздоровлення дітей в нашій державі здійснюється через функціонування мережі дитячих оздоровчих закладів, що належать до організаційно-методичних форм позашкільної освіти України. Саме держава забезпечує розвиток системи оздоровлення та позашкільної освіти, оскільки в останні роки спостерігається тенденція поєднання комплексу заходів оздоровлення та освіти;

2) В Україні створена і діє система нормативно-правового регулювання оздоровлення дітей, яка забезпечує належну якість та доступність послуг з оздоровлення та відпочинку дітей, організацію реабілітації дітей з інвалідністю, запобігання інвалідизації дітей, збереження, удосконалення та розвиток мережі дитячих оздоровчих закладів, наметових містечок, створення в них безпечних умов перебування та збільшення кількості дітей, охоплених послугами з оздоровлення та відпочинку. У 2023 році Міністерством соціальної політики України «...була запущена програма «Оздоровлення», що передбачає прямі виплати держави родинам для оздоровлення дітей;

3) Державна підтримка дитячого оздоровлення, лікування та відпочинку діє в Україні вже понад 30 років, від моменту проголошення незалежності. У травні 2021 року була розроблена Концепція Державної соціальної програми оздоровлення та відпочинку дітей на період до 2025 року.

Розгляд та аналіз чинного сьогодні в Україні порядку оздоровлення та відпочинку дітей довів, що:

5) Починаючи з 2014 року Україна втратила велику кількість закладів оздоровлення дітей внаслідок окупації Криму, Донецької, Луганської, частин Херсонської та Запорізької областей, які вважалися всеукраїнськими здравницями. Особливо табори, що були розміщені на узбережжі Азовського моря. Також військові дії спричинили призупинення функціонування певної кількості таборів з міркувань безпеки, внаслідок чого вони не пройшли державну атестацію та не надавали послуги з оздоровлення;

6) Огляд законодавчого регулювання довів, що табір з оздоровлення та відпочинку має створити належні умови для, перш за все, безпечного та комфортного перебування дітей під час оздоровлення та відпочинку. Власники та керівник табору мають забезпечити проживання дітей у комфортних умовах, повноцінне і здорове харчування, цілодобове медичне обслуговування з належним дотриманням санітарно-гігієнічних правил та норм (якщо це табір з цілодобовим перебуванням). Персональну відповідальність за якість послуг, які надає заклад, та за збереження життя і здоров'я дітей, які перебувають у закладі, відповідно до закону несе керівник дитячого закладу оздоровлення та відпочинку.

Розгляд та аналіз особливостей організації волонтерської діяльності з дітьми та для дітей в Україні, дослідження ретроспективи становлення волонтерства, аналіз волонтерських ініціатив для дітей в Україні дозволяє сформулювати наступні висновки:

1) Історично початок волонтерського руху пов'язують з кінцем XVIII - початком XIX ст., а саме з початком Першої світової війни, коли з числа добровольців формували цілі воєнізовані підрозділи – батальйони, полки. Походження слова «волонтер» відносять до французького «volontaire», що і означає «доброволець». В подальшому, після введення обов'язкової військової повинності, волонтерських рух отримав соціального значення і сформувалася ідея волонтерства як соціального служіння;

2) Як соціальний феномен волонтерство зародилося в США, де вже у XIX столітті волонтери забезпечували функціонування різних некомерційних організацій, які забезпечували добровільних працівників житлом, харчуванням, медичним страхуванням – цей принцип організації волонтерського руху зберігся і в наш час. Початок волонтерському руху та сприяння його подальшому розвитку дали перші громадянські ініціативи французької та німецької молоді, які в подальшому набули популярності по всьому світу, охоплюючи все нові сфери життя та відкриваючи нові види діяльності;

3) Завдяки волонтерським ініціативам у галузі охорони здоров'я, люди які того потребують, отримують медичну підтримку. Саме волонтерським ініціативам щодо медичного супроводу надаються ресурси для населення, яке недостатньо обслуговується. Звертаючи увагу на соціальні детермінанти здоров'я, такі як доступ до здорової їжі, безпечного житла та освіти, оздоровлення та догляду, волонтери роблять внесок у загальний добробут суспільства. Крім того, доведено, що волонтерство покращує психічне здоров'я, зменшує стрес і підвищує задоволеність життям як волонтерів, так і тих, хто отримує користь від їхніх зусиль;

4) Сьогодні, враховуючи безпекову та економічну ситуацію в Україні, повною мірою послугами в оздоровленні забезпечити українських дітей держава не має можливості, хоча кожного року перелік закладів оздоровлення та відпочинку, які долучаються до державних програм, зростає. Тому багато подібного роду завдань взяли на себе волонтерські організації, приватні підприємці. Напрями волонтерської діяльності в нашій країні визначено Законом України «Про волонтерську діяльність»;

5) Волонтерські ініціативи сьогодні спрямовані на підтримання ментального здоров'я дітей, створення для них безпечного середовища шляхом залучення дітей та молоді до волонтерської діяльності, проведення для них просвітницьких, спортивних та культурних заходів, організація літніх таборів різних форматів – мовні, спортивні, освітні, творчі тощо. До надання

гуманітарної, медичної та психологічної підтримки долучаються як вітчизняні волонтерські об'єднання, так і закордонні, а також представники української діаспори у багатьох країнах світу. Аналіз волонтерських практик довів, що дуже багато проєктів реалізуються волонтерами для підтримання ментального здоров'я дітей та молоді сьогодні в Україні;

6) Найбільш відомою та розгалуженою в Україні є національна скаутська організація «Пласт», яка у своїй діяльності охоплює майже всі найбільш важливі сторони життя дітей – медичний супровід та допомога, створення безпечного середовища та психологічна підтримка, організація освітніх проєктів та спортивних, творчих, мистецьких заходів. Молодіжна організація, історія якої сягає 1911 року, сьогодні нараховує 54 осередки в багатьох містах та містечках України. Система виховання пластунів забезпечується виключно волонтерами і є унікальною за своєю суттю для нашої країни. Протягом року для членів цієї молодіжної організації – пластунів – організовуються щотижневі зустрічі, завершенням яких наприкінці року є таборування – відвідування літніх таборів;

7) Аналіз діяльності організації довів, що реалізація всіх проєктів та повсякденне життя пластунів спрямовано на виховання свідомих українців на ідеях Пласту, яким вже понад 100 років, та на засадах християнської моралі. Пласт-НСОУ повною мірою забезпечує членам Пласту освіту, профілактику здоров'я і, найголовніше, виховання молодих українців відповідно до унікальної системи, яка має схожі риси зі скаутством, але і певні особливості суто національного змісту. Члени Пласту всередині організації поділяються за віковими групами, для яких розроблено унікальні програми виховання. Аналіз фінансово-економічних показників дав змогу з'ясувати, що Пласт як неприбуткова організація здійснює свою діяльність на кошти щомісячних «вкладок» та благодійних внесків партнерів та меценатів. І в останні три роки спостерігається суттєве скорочення розміру доходів. Поряд з цим, пластуни розвиваються та удосконалюють власну матеріальну базу за рахунок довгострокових зобов'язань, про що свідчить зростання вартості основних

фондів та відповідних статей пасиву балансу. Фінансові індикатори діяльності Пласт-НСОУ знаходяться на дуже високому рівні, що не можна вважати однозначно позитивним явищем, оскільки можуть бути пов'язані з неефективністю використання поточних активів і/або короткострокових зобов'язань;

8) Не зважаючи на реалії сьогодення та умови функціонування, пластуни розвиваються та відновлюють діяльність своїх осередків у прифронтових громадах. Своєю діяльністю охоплюють навіть наймолодших українців віком від 2 до 6 років, які разом з батьками досліджують світ, грають та навчаються. Після адаптації до надскладних умов та пошуку рішень у перший рік війни, попри всі складнощі блекаутів, жорстких вимог до забезпечення безпеки дітей, кількість пластунів, які відвідали табори та, відповідно, оздоровилися у 2023 та 2024 роках значно більша, ніж у 2022 році. Так, у 2022 році було оздоровлено у літніх таборах пластунів на 93,5% більше дітей, ніж у перший рік війни. У 2024 році в порівнянні з 2023 роком зростання уповільнилося та склало лише 1,8%. Варто зауважити, що з урахуванням розширення гуманітарних проектів, спрямованих на підтримку пластунів, які пішли захищати Україну, браку виховників, адже багато з них були змушені покинути виховну діяльність і стати на захист України, браку ресурсів на розбудову спроможностей Пласту організація продовжує виконувати свою місію, розвиватись, виховувати та оздоровлювати українських дітей.

Аналіз досвіду позитивних практик пластунів в організації оздоровлення дітей у літніх таборах в умовах воєнного стану дозволив сформулювати наступні висновки та рекомендації:

1) В організації прийнята наступна класифікація пластових таборів – регіональна та за спеціалізаціями. Регіональні табори поділяються на: гурткові або куринні – табори, які організують та проводять певні виховні частини Пласту; станичні – табори місцевого осередку; окружні, як правило, обласні; крайові табори – табори для всіх пластунів країни – всеукраїнські. Табори за спеціалізаціями поділяються на: мандрівний табір «Говерла», «Заграва»,

«Ревора»; військово-патріотичний табір «Легіон»; екологічний табір «Вовча школа»; летунський табір «Чета крилатих»; крайовий табір «Морський».

2) Для розташування літнього табору для пластунів до 18 років, враховуються вимоги чинного законодавства України щодо облаштування наметових таборів для оздоровлення дітей відповідно до «Державних санітарних норм та правил влаштування, утримання та організації режиму діяльності дитячих наметових містечок», що затверджені Наказом Міністерства охорони здоров'я України 07.02.2012 № 89.

3) Для розміщення літнього табору в молодіжній організації Пласт-НСОУ розроблена чітка політика безпеки, що знайшло своє відображення в «Політиці безпечного пластування», яка затверджена 09.09.2021 на зборах Крайової Пластової Ради. Вимоги цього документу поширюються на всіх, без виключення пластунів та всі види активностей, які проводяться за ініціативи структурних одиниць Пласту-НСОУ. Головними принципами безпечного пластування є: безпека, постійний нагляд, екологія, інфраструктура табору, транспортна доступність. Для безпечного перебування пластунів у таборі розроблені внутрішні нормативні документи, «правильники» (упорядник правил поведінки) та інструкції з техніки безпеки. Зміна розпочинається з інструктажу, про прослуховування якого робиться відповідний запис у Журнали інструктажів. На кожного пластуна (новачок чи юнак) організатори табору отримують медичну довідку та дозвіл батьків з обов'язковою згодою на перебування їх дитини саме у наметовому таборі. На період перебування у таборі дитина має бути застрахована. В таборі забезпечується постійний догляд за дітьми та медичний супровід з числа виховальників, які мають медичну освіту.

4) Табір розбивається згідно з вимогами законодавства України (зонування, маркування, облаштування медичного пункту, під'їзду тощо) та з урахуванням дозволів місцевих громад, відповідних служб та органів місцевого самоврядування у найбільш безпечних районах України. Чітко витримуються вимоги до розташування наметів, щоб забезпечити комфортне

та безпечно перебування пластунів у таборі. Щодо облаштування наметового табору для молоді старше 18 років, то жодних нормативних документів до організації заходів в формі наметового табору наразі не існує. Формально, якщо станиця або округ має намір провести молодіжний захід в формі наметового табору для пластунів старше 18 років (Улад Старшого Пластунства (УСП) і Улад Пластового Сеніорату (УПС) – вибір залишається за ініціатором такого заходу – станицею та/або округою та/або іншою структурною одиницею Пласту – як саме це може бути організовано.

5) Аналіз позитивних практик організації харчування та порядку складання меню літніх таборів довела, що в пластових таборах, що проводяться на базі стаціонарних туристичних баз в Україні або скаутських таборах за кордоном харчування зорганізується централізовано за допомогою відповідних підрозділів (харчоблоків) місць, де проводиться таборування (зимове або літнє). Мандрівні або військово-патріотичні або екологічні табори, як правило проводяться в наметових містечках. Харчування в таких таборах має свої особливості, які також регулюються Державними санітарними нормами та правилами влаштування, утримання та організації режиму діяльності дитячих наметових містечок.

6) Огляд практик складання меню та організації закупівлі продуктів харчування пластунами дав змогу з'ясувати, що період підготовки до таборування досить тривалий та складається з декількох етапів. Особлива увага приділяється підготовці виховальників (наставників), інтендантів таборів та інструкторів шляхом проведення семінарів та тренінгів, на яких висвітлюються юридичні, харчові, безпекові та транспортні аспекти процесу організації харчування в наметових таборах. Рекомендуються організаторам таборів характеристики окремих видів продуктів, їх калорійна цінність. Особлива увага приділяється складанню меню табору та раціону харчування пластунів з урахуванням програми табору, калорійності, вікових та фізіологічних потреб учасників табору.

7) З урахуванням досвіду організації харчування та рекомендацій пластунів з багаторічним досвідом таборування нами запропонований приблизний добовий набір продуктів харчування з розрахунку на 1 дитину, а також сформований приблизний зразок меню на один день на групу з 10 дітей. З урахуванням рекомендацій також розраховано орієнтовну розкладу продуктів на табір, яка містить перелік продуктів харчування, їхню калорійність (в 1 кг, в одній порції), а також необхідну кількість продуктів із розрахунку на 30-40 осіб. З урахування принципів раціонального харчування дітей в період літнього відпочинку в умовах наметового містечка нами запропонований об'єм гарячих страв відповідно до вікової категорії дітей, що в них перебуватимуть.

За підсумками розгляду позитивних практик та напрацювань автора розроблені певні рекомендації щодо організації харчування в літніх наметових таборах, які зводяться до наступного:

- Обчислення необхідної кількості страв і напоїв знадобиться для однієї зміни в таборі;
- Планування меню з продуктів та страв, які відповідають віковій групі учасників табору;
- Обов'язкове включення до меню закусок та салатів зі свіжих овочів;
- Врахування погодних умов (пори року) та стану навколишнього середовища;
- Складання програми табору з урахуванням часу підготовки, приготування страв та прибирання;
- Обов'язкове залучення пластунів – «новачків» та «юнацтва» до кухонних страв, шляхом чергування гуртків, які виконуватимуть просту кухонну роботу;
- Виключення споживання продуктів високого ризику (свіже м'ясо, фарш, або напівфабрикати);

- Чітке визначення часу закупівлі продуктів харчування, їх пакування та транспортування;
- Збір інформації про наявність харчових алергій та непереносимості окремих видів продуктів чи їх складових;
- Неухильне дотримання заходів безпеки приготування їжі, зберігання продуктів та гігієни приготування їжі.

Підсумовуючи дослідження варто наголосити, що літній табір – це період активностей та пригод, де діти перебувають в наметах або будиночках протягом двох тижнів. Літній табір пропонує можливість побути на свіжому повітрі, цілий день вести активне життя, створити спогади та розширити коло друзів, спробувати щось нове та отримати неоцінений досвід. Також не варто забувати, що однією з головних цілей волонтерських оздоровчих таборів, за прикладом пластових літніх таборів, є підвищення обізнаності про важливість здорового способу життя, рухову активність та профілактику здоров'я. Навчаючи дітей таким здоровим звичкам, як регулярні фізичні вправи, збалансоване харчування та належна гігієна, літні оздоровчі табори можуть допомогти у профілактиці різноманітних проблем з дитячим здоров'ям. Діти можуть отримати велику користь від відвідування оздоровчих таборів, оскільки їх навчають цінності здорового способу життя та заохочують дотримуватися цих практик протягом усього життя.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАНЬ

1. Горбенко В.М. Світова історія масових дитячих таборів. *Міжнародний науковий форум: соціологія, педагогіка, психологія, менеджмент*. 2013, 268-277 С. URL : <https://surl.li/thrbhe> (дата звернення: 18.03.2025)/
2. Бартків О. С. Оздоровчо-виховна діяльність у літньому дитячому таборі [Текст]: монографія / О. С. Бартків, В. Г. Грановський, Є. А. Дурманенко ; за ред. П. М. Гусака. Луцьк : ФОП Захарчук В. М., 2013. 204 с.
3. ТОП 10 популярні літні табори за кордоном. URL : <https://surl.li/zzkyaq> (дата звернення: 18.03.2025).
4. Фотоісторія. 16 червня 1925 року відкрили дитячий табір «Артек» URL : <https://surl.li/hzkfdp> (дата звернення: 18.03.2025).
5. Артек (табір). Матеріали вільної енциклопедій «Вікіпедія». URL : <https://surl.li/ppdhph> (дата звернення: 18.03.2025).
6. Кашуба Я. М. Формування системи дитячого оздоровлення і туризму : монографія. Львів: ПАІС, 2007. 293 с.
7. Про охорону дитинства : Закон України від 26.04.2001 р. № 2402-III. Дата оновлення: 01.01.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2402-14> (дата звернення: 18.03.2025).
8. Конституція України : офіц. текст. Київ : КМ, 2013. 96 с.
9. Конвенція про права дитини : Редакція зі змінами, схваленими резолюцією 50/155 Генеральної Асамблеї ООН від 21 грудня 1995 року. Конвенцію ратифіковано Постановою ВР № 789-XII від 27.02.91. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення: 18.03.2025).
10. Про оздоровлення та відпочинок дітей : Закон України від 04.09.2008 р. № 375-VI. Дата оновлення: 15.11.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/375-17#Text> (дата звернення: 18.03.2025).
11. Методичні рекомендації щодо організації оздоровлення дітей та проведення виховної роботи у дитячих закладах оздоровлення і відпочинку.

Лист МОН України № 1/9-384 від 01.06.2010 URL:
https://osvita.ua/legislation/pozashk_osv/7824/ (дата звернення: 18.03.2025).

12. Бартків О. С. Оздоровчо-виховна діяльність у літньому дитячому таборі [Текст]: монографія / О. С. Бартків, В. Г. Грановський, Є. А. Дурманенко ; за ред. П. М. Гусака. Луцьк : ФОП Захарчук В. М., 2013. 204 с.

13. Про позашкільну освіту : Закон України від 22.06.2000 № 1841-III. Дата оновлення: 15.11.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1841-14> (дата звернення: 18.03.2025).

14. Організація виховного процесу в дитячому закладі оздоровлення та відпочинку : навч.-метод. посіб. / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини ; уклад.: Н. А. Коломієць, І. Г. Резніченко. Умань : Візаві, 2020. 230 с.

15. «Оздоровлення 2024: що це таке та як отримати путівку на дитину? URL: <https://surl.li/axtekb> (дата звернення: 18.03.2025).

16. Концепція Державної соціальної програми оздоровлення та відпочинку дітей на період до 2025 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 26.05.2021 № 524-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/524-2021-%D1%80#Text> (дата звернення: 18.03.2025).

17. Бартків О. С. Оздоровчо-виховна діяльність у літньому дитячому таборі [Текст]: монографія / О. С. Бартків, В. Г. Грановський, Є. А. Дурманенко ; за ред. П. М. Гусака. Луцьк : ФОП Захарчук В. М., 2013. 204 с.

18. Інформація щодо підсумків проведення державної атестації дитячих закладів оздоровлення та відпочинку у 2024 році : офіційний сайт Міністерства соціальної політики. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/24210.html> (дата звернення: 20.03.2025).

19. Порядок проведення державної атестації дитячих закладів оздоровлення та відпочинку і присвоєння їм відповідних категорій : Постанова Кабінету Міністрів України від 28.04.2009 № 426. Дата оновлення: 09.08.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/426-2009-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.03.2025).

20. Про затвердження Державного соціального стандарту оздоровлення та відпочинку дітей : Наказ Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту від 13.08.2009 № 2881. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0854-09#Text> (дата звернення: 20.03.2025).

21. Про затвердження Державних санітарних правил розміщення, улаштування та експлуатації оздоровчих закладів : Наказ Міністерства охорони здоров'я від 19.06.96 № 172. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0378-96#Text> (дата звернення: 20.03.2025).

22. Державні санітарні правила і норми «Улаштування, утримання і організація режиму діяльності дитячих оздоровчих закладів» ДСанПіН 5.5.5.23-99 : Постанова Головного державного санітарного лікаря України 26.04.1999 № 23. URL: <https://mozdocs.kiev.ua/view.php?id=4013> (дата звернення: 20.03.2025).

23. Про затвердження Державних санітарних норм та правил влаштування, утримання та організації режиму діяльності дитячих наметових містечок : Наказ Міністерства охорони здоров'я від 07.02.2012 № 89. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0284-12#Text> (дата звернення: 20.03.2025).

24. Про затвердження норм та Порядку організації харчування у закладах освіти та дитячих закладах оздоровлення та відпочинку : Постанова Кабінету Міністрів України від 24.03.2021 № 305. Дата оновлення: 04.10.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/305-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.03.2025).

25. Типові штатні нормативи оздоровчих таборів (комплексів) для дітей, підлітків та учнівської молоді з цілодобовим перебуванням : Міністерство освіти України 12.05.1994, Постанова президії ФП України 22.04.1994 № П-13-13. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v3-13281-94#Text> (дата звернення: 20.03.2025).

26. Про затвердження форм облікової статистичної документації, що використовується в санітарно-епідеміологічних закладах : Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 11.07.2000 № 160. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0160282-00#Text>. (дата звернення: 20.03.2025).

27. Сазонець І. Л., Вівсянник О.М., Баб'як О.В., Бурачик А.І. Курортна справа. Навчальний посібник. Рівне : Волин. обереги, 2024. 300 с.

28. Вивчення практики щодо волонтерської діяльності в країнах Європейського Союзу з метою її запровадження в Україні : Звіт про науково-дослідну роботу. Київ : Центр перспективних соціальних досліджень НАН України. 2014. 116 с.

29. Тимченко С.С., Шмаріна А.В. Історія волонтерської діяльності у світі та Україні. URL : <https://surl.li/gfmnlt> (дата звернення: 20.03.2025).

30. Вивчення практики щодо волонтерської діяльності в країнах Європейського Союзу з метою її запровадження в Україні : Звіт про науково-дослідну роботу. Київ. : Центр перспективних соціальних досліджень, 2014. С. 117. URL <http://ipzn.org.ua/wp-content/uploads/2015/07/VOLONTERSTVO.pdf> (дата звернення: 20.03.2025)

31. Офіційний сайт міжнародної організації «Міжнародна цивільна служба» (Service Civil International, SCI). URL: <https://sci.ngo/about-us/our-history/> (дата звернення: 20.03.2025)

32. Менеджмент волонтерських груп від А до Я : навч.-метод.посібник / за ред. Т.Л. Лях; авт.-кол. : З.П. Бондаренко, Т.В. Журавель, Т.Л. Лях та ін. К.: Версо-04, 2012. 288 с.

33. Безоплатні путівки на оздоровлення : Національна сервісна служба України. URL: <https://nssu.gov.ua/news/bezoplatni-putivky-na-ozdorovlennia> (дата звернення: 20.03.2025).

34. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту : Закон України від 22.10.1993 № 3551-ХІІ. Дата оновлення: 01.01.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text> (дата звернення: 20.03.2025).

35. Діти-ВПО і діти військовослужбовців цього року отримуватимуть путівки на оздоровлення до Артеку безоплатно : матеріали офіційного сайту

Міністерства соціальної політики України. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/23646.html> (дата звернення: 20.03.2025).

36. Комітети з питань гуманітарної та інформаційної політики і з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів на спільному засіданні у МДЦ «Артек» підбили підсумки кампанії з оздоровлення та відпочинку дітей за 2024 рік : матеріали офіційного сайту Верховної ради України URL: https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/256099.html (дата звернення: 20.03.2025).

37. Чисельність дітей та молоді в Україні. Матеріали офіційного сайту ГО «Інститут молоді». URL: <https://inmol.org/chyselnist-ditej-ta-molodi-v-ukraini/> (дата звернення: 20.03.2025).

38. Лубинець Д. Про стан додержання та захисту прав і свобод людини в Україні у 2022 році : щорічна доповідь уповноваженого Верховної ради з прав людини. URL: <https://ombudsman.gov.ua/report-2022/dity-viiny> (дата звернення: 20.03.2025).

39. Ситуаційний аналіз становища дітей в Україні: 2024. Звіт Представництва ЮНІСЕФ в Україні. URL: <https://surl.li/sqqgyc> (дата звернення: 20.03.2025).

40. Літній табір для дітей, які постраждали внаслідок війни на сході України. Матеріали офіційного сайту української організації Данії «Ластівка» URL: <https://lastivka.dk/> (дата звернення: 20.03.2025).

41. Про волонтерську діяльність : Закон України від 19.04.2011 № 3236-VI. Дата оновлення: 19.11.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text> (дата звернення: 20.03.2025).

42. Фронт допомоги дітям: перелік організацій допомоги дітям по всій Україні. URL: <https://surl.li/dowclw> (дата звернення: 20.03.2025).

43. Про пласт. URL: <https://www.plast.org.ua/about/> (дата звернення: 20.03.2025).

44. Статут молодіжної організації «Пласт – Національна скаутська організація України». Київ, 2023. URL: <https://surl.li/bomjcsq> (дата звернення: 25.03.2025).

45. Мірошнікова А. 12 причин записати дитину у «Пласт». URL: <https://osvitoria.media/opinions/12-prychyn-zapysaty-dytynu-u-plast/> (дата звернення: 25.03.2025).

46. Річні звіти молодіжної організації «Пласт – Національна скаутська організація України». URL: <https://www.plast.org.ua/richni-zvity-plastu/> (дата звернення: 25.03.2025).

47. Скільком допомогли і як готуємо таборове літо: звіт за I квартал 2024 року. URL: <https://www.plast.org.ua/blog-zvit-1-kv-2024/> (дата звернення: 25.03.2025).

48. Організаційна політика молодіжної організації «Пласт – Національна скаутська організація України», затверджена Рішенням Крайової Пластової Ради від 25.01.2025. URL: <https://surl.li/zhxaks> (дата звернення: 25.03.2025).

49. Державні санітарні норми та правила влаштування, утримання та організації режиму діяльності дитячих наметових містечок : Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 07.02.2012 № 89. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0284-12#Text> (дата звернення: 25.03.2025).

50. Політика безпечного пластування : Протокол КІР від 09.09.2021 URL: https://www.plast.org.ua/wp-content/uploads/2021/10/Proekt_POLITYKA-BEZPECHNOGO-PLASTUVANNYA.pdf (дата звернення: 25.03.2025).

51. Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів : Закон України. Дата оновлення: 10.10.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/771/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 25.03.2025).

52. Гігієнічні вимоги до води питної, призначеної для споживання людиною : Державні санітарні норми та правила (ДСанПіН 2.2.4-171-10). Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 12.05.2010 № 400. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0452-10#Text> (дата звернення: 25.03.2025).

53. Іщик Т. Юридичні та фінансові рекомендації в організації літніх пластових наметових таборів. URL: <https://surl.li/mryfxr> (дата звернення: 28.03.2025).

54. Войтович І., Козіброцький С., Деделюк Н., Дем'янчук О. Особливості діяльності пластових таборів. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*. № 2(62), 2023, С. 3-9. URL: <https://surl.li/hxizdi> (дата звернення: 28.03.2025).

55. Наметові табори України – 2. Методичні матеріали виготовлені у рамках Всеукраїнського семінару «Організація молодіжних заходів у формі наметових таборів» / Авт. колект. В. Волков, В. Жуляєв, О. Мальченко, І. Пеша. Суми, 2018. 60 с.

ДОДАТОК А

Додаток 2 до Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 25 "Спрощена фінансова звітність"
(пункт 4 розділу 1)

Фінансова звітність мікропідприємства

Підприємство: МОЛОДІЖНА ОРГАНІЗАЦІЯ "ПЛАСТ-НАЦІОНАЛЬНА СКАУТСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ УКРАЇНИ"
Територія: Печерський
Організаційно-правова форма господарювання: Громадська організація
Вид економічної діяльності: Діяльність інших громадських організацій, н.в.і.у.
Середня кількість працівників: 7
Адреса, телефон: вулиця ІНСТИТУТСЬКА, буд. 24/7, оф. 49, М. КІЇВ, 01021, УКРАЇНА, тел. 2808555

Дата (рік, місяць, число)
за ЄДРПОУ
за за КАТОТТГГІ
за КОПФГ
за КВЕД

КОДИ
31.12.2023
14360127
UA80000000000624772
815
94.99

1. Баланс

Форма №
1-мс

Код за ДКУД

1801006

на 31.12.2023 р.

Актив	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
1	2	3	4
I. Необоротні активи			
Основні засоби:	1010	555,90	602,10
первісна вартість	1011	772,30	869,10
знос	1012	216,40	267,00
Інші необоротні активи	1090	-	-
Усього за розділом I	1095	555,90	602,10
II. Оборотні активи			
Запаси	1100	-	-
Поточна дебіторська заборгованість	1155	183,70	2 334,70
Гроші та їх еквіваленти	1165	8 521,30	4 800,60
Інші оборотні активи	1190	-	-
Усього за розділом II	1195	8 705,00	7 135,30
Баланс	1300	9 260,90	7 737,40

Пасив	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
1	2	3	4
I. Власний капітал			
Капітал	1400	-	-
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	-	-
Неоплачений капітал	1425	(-)	(-)
Усього за розділом I	1495	0	0
II. Довгострокові зобов'язання, цільове фінансування та забезпечення			
Короткострокові кредити банків	1595	8 693,60	7 322,60
III. Поточні зобов'язання і забезпечення			
Поточна кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги:	1600	-	-
розрахунками з бюджетом	1615	109,60	6,90
розрахунками зі страхування	1620	-	-
розрахунками з оплати праці	1625	-	-
Інші поточні зобов'язання	1630	-	-
Усього за розділом III	1690	457,70	407,90
Баланс	1695	567,30	414,80
Баланс	1900	9 260,90	7 737,40

Продовження додатку А

2. Звіт про фінансові результати

за Рік 2023

Форма №
2-мс

Код за ДКУД

1801007

Стаття	Код рядка	За звітний період	За попередній період
1	2	3	4
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	-	-
Інші доходи	2160	25 234,60	47 524,90
Разом доходи (2000 + 2160)	2280	25 234,60	47 524,90
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	(-)	(-)
Інші витрати	2165	25 234,60	47 524,90
Разом витрати (2050 + 2165)	2285	25 234,60	47 524,90
Фінансовий результат до оподаткування (2280 - 2285)	2290	0	0
Податок на прибуток	2300	(-)	(-)
Витрати (доходи), які зменшують (збільшують) фінансовий результат після оподаткування	2310	-	-
Чистий прибуток (збиток) (2290 - 2300 - (+) 2310)	2350	0	0

Керівник

ДРЕМЛЮЖЕНКО КСЕНІЯ СЕРГІЙВНА
(ініціали, прізвище)

Головний бухгалтер

(ініціали, прізвище)

1 Кодифікатор адміністративно-територіальних одиниць та територій територіальних громад

Продовження додатку Б

2. Звіт про фінансові результати

за 2024 р.

Форма №
2-мс

Код за ДКУД

1801007

Стаття	Код рядка	За звітний період	За попередній період
1	2	3	4
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	-	-
Інші доходи	2160	20 806,10	25 234,60
Разом доходи (2000 + 2160)	2280	20 806,10	25 234,60
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	(-)	(-)
Інші витрати	2165	20 806,10	25 234,60
Разом витрати (2050 + 2165)	2285	20 806,10	25 234,60
Фінансовий результат до оподаткування (2280 - 2285)	2290	-	-
Податок на прибуток	2300	(-)	(-)
Витрати (доходи), які зменшують (збільшують) фінансовий результат після оподаткування	2310	-	-
Чистий прибуток (збиток) (2290 - 2300 - (+) 2310)	2350	-	-

Керівник

ДРЕМЛЮЖЕНКО КСЕНЯ СЕРГІЙВНА
(ініціали, прізвище)

Головний бухгалтер

(ініціали, прізвище)

1 Кодифікатор адміністративно-територіальних одиниць та територій територіальних громад.